

Broj:01- 02/2-985/24 SK
Sarajevo, 16.04.2024. godine

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
PARLAMENT FEDERACIJE BIH
DOM NARODA**

**n/r gđin. Izmir Hadžavdić, sekretar
n/r gđin. Haris Zahiragić, delegat**

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
**PARLAMENT FEDERACIJE
SARAJEVO**

Primljeno 17-04-2024			
Broj jed.	Broj	Priloga	Vrijednost
05/2	- 02-	161	124

**URED PREMIJERA FEDERACIJE BIH
n/r gđa. Arijana Huseinović – Ajanović, direktor**

PREDMET: Odgovor na delegatsko pitanje, dostavlja se-

Veza: Akt sekretara Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, broj: 05/2-02-161/24 od 29.03.2024. godine i akt direktora Ureda premijera Federacije Bosne i Hercegovine, broj: 01-02-220/24 od 03.04.2024. godine

Poštovani,

Aktima broj i datum veze, Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike dostavljeno je delegatsko pitanje koje je postavio gđin. Haris Zahiragić, delegat u Domu naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine na 7. sjednici Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, održanoj 25.03.2024. godine. U vezi sa navedenim, dajemo sljedeći odgovor iz okvira nadležnosti Federalnog ministarstva rada i socijalne politike:

S dubokim poštovanjem primamo Vaše zastupničko pitanje koje se tiče Zakona o istospolnim brakovima. S tim u vezi, ističemo da Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, iako važno tijelo u regulisanju socijalnih pitanja, nije nosilac izrade spomenutog zakonskog propisa.

Također, Vaš istaknuti stranački kolega, bivši premijer FBiH, poduzeo je korake ka formiranju Radne grupe za izradu ovog zakona dok je još bio na čelu Vlade. Nadalje, važno je spomenuti i da je i bivša ministrica državnog ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, također Vaša stranačka kolegica, aktivno podržavala inicijative usmjerene na poboljšanje položaja LGBT+ zajednice, te kako je sama isticala, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, za njenoga mandata aktivno je radilo na više strateških dokumenata koji, između ostalog, imaju za cilj i poboljšanje položaja LGBTI osoba kroz izmjenu zakona koji regulišu prava i položaj ove populacije u skladu sa pravnom praksom Evropskog suda za ljudska prava.

Nadalje, nemamo sumnje da su pitanja vezana uz prava LGBT+ zajednice osjetljiva i zahtijevaju pažljiv pristup.

Međutim, koristiti ovo pitanje kao političko sredstvo za sticanje jeftinih poena ili manipuliranje javnim mišljenjem nije samo neprimjereno, već i štetno za integritet naše krhke demokratije.

Postavlja se pitanje da li ovim pitanjem upućenim nama nastojite nama nanijeti određenu, po Vama viđenu i percipiranu, reputacijsku štetu ili narušavanje digniteta, a da pri tome niste dovoljno upoznati s procesima koji vezano za priznavanje prava ovoj populaciji svoje začetke imaju upravo u mandatima Vaših stranačkih kolega.

Bez obzira na Vaše namjere i nastojanja, obzirom da ste izabrani predstavnik građana ove zemlje, naša je obaveza da Vas pozovemo da zajedno radimo i pronalazimo načine za konstruktivan dijalog koji će voditi ka inkluzivnim rješenjima, poštujući prava i dostojanstvo svakog pojedinca, u našem slučaju iz oblasti naše nadležnosti, odnosno iz oblasti rada i socijalne zaštite. Vaše aktivno sudjelovanje s razumijevanjem i empatijom bit će sigurno značajni u oblikovanju zakonodavstva koje će odražavati vrijednosti pravednosti i jednakosti naše zajednice.

Što se tiče ovog konkretnog pitanja svoj doprinos možete dati tako što ćete svoja pitanja, prijedloge i sugestije uputiti resornim ministarstvima, odnosno Ministarstvu pravde na federalnom nivou i Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH. Vjerujemo da će cijeniti Vaš stručni doprinos.

U prilogu ovom aktu dostavljamo Vam i svu dokumentaciju kojom raspoložemo, a koja će Vam pomoći u razumijevanju procedure u vezi s navedenim zakonskim propisom.

S poštovanjem,

Prilog:

- Informacija Interresorne radne grupe od 07.04.2022. godine (prilog 1. – 5 str.)
- Izvještaj o održanoj javnoj raspravi br. 01-03-02-3-136/22 od 24.05.2023. godine (prilog 2 – 10. str.)
- Izvještaj o radu Interresorne radne grupe, mart 2021. godine (prilog 3 – 10. str.)
- Pribavljena mišljenja br:05-02/5-3396/22MJ od 13.12.2022. godine (prilog 4 – 17. str)
- Mišljenje na nacrt Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba za period 2018-2020. godina br. 01-37-2-2832-25/16 od 24.07.2018. godine (prilog 5 – 48. str.)
- Poziv na javnu raspravu br:01-03-02-3-136/22 od 21.11.2022. godine (prilog 6 – 20. str.)
- Informacija/urgencija br: 01-03-2-1/21 od 10.10.2022. godine (prilog 7 – 6. str.)
- Akcioni plan za unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini za period 2021-2024. godine (prilog 8 – 18 str.)

Dostavljeno:

- naslovu
- a/a

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
VLADA

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
GOVERNMENT

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГО
ВЛАДА

P. 1

Interresorna radna grupa koja će izvršiti analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine

Broj: int. 19 /22
Sarajevo, 07.04.2022. godine

FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
M Spahe br. 7
71000 SARAJEVO

Glavna i Hercegovina
Federacije Bosne i Hercegovine
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
SARAJEVO

Primljeno:	8.4.2022.	
Org. jrd.	01	650

PREDMET: Informacija, dostavlja se

Veza: Vaš akt broj 01-03-02-3-1/21 od 17.03.2022. godine

Poštovani,

Vezano za vaš akt broj i datum veze obavještavamo vas o sljedećem. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine na 208. sjednici, održanoj 30.01.2020. godine donijela je Rješenje o imenovanju Interresorne radne grupe koja će izvršiti analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine (Rješenje V.broj: 162/2020 od 31.01.2020. godine).¹

Pojedinačno imenovani članovi/ce su uposlenici/ce Ureda premijera Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnog ministarstva pravde, Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, Federalnog ministarstva zdravstva.

¹ „Službene novine Federacije BiH“ broj 9/20.

Na osnovu Rješenja o imenovanju Interresorne radne grupe zadatak je bio da se izvrši analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predlože propisi koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine.

Na prvoj konstituirajućoj sjednici prepoznat je „Sarajevski otvoreni centar“ kao potencijalni partner koji može doprinijeti realizaciji naloženih zadataka, te je postignuta saglasnost članova Interresorne radne grupe (u daljem tekstu - IRRG) da se na buduće sastanke u ulozi posmatrača poziva i predstavnik Sarajevskog otvorenog centra što je i učinjeno. Iako uredno pozivan, član IRRG imenovan ispred Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova nije prisustvovao niti jednoj sjednici.

Tokom rada od strane članova IRRG između ostalog analizirana su:

- Zakonska rješenja u regionu
  - a) Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola – Republika Hrvatska (2014); („Narodne novine R Hrvatske“ broj: 92/14 i 98/19).
  - b) Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola - Republika Crna Gora (2020),
- Publikacija „Izvan Zakona - Pravna regulacija životnih zajednica parova istog spola u Bosni i Hercegovini“, edicija Ljudska prava Sarajevskog otvorenog centra, izdanje 2016.
- Publikacija „Pravna regulacija životnih zajednica istog spola u Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini“, Sarajevski otvoreni centar, izdanje 2015.
- Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda,
- Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 32/10- prečišćeni tekst).
- Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“ br. 59/09 i 66/16)
- Trenutna zakonska rješenja u Federaciji BiH vezana za nevedenu problematiku, što je u konačnici trebalo identifikovati propise koje treba donijeti.

Nakon provedenih analiza zakonskih rješenja iz regije i postojećih zakona u BiH koji tretiraju ravnopravnost spolova i zabranu diskriminacije, članovi IRRG su usaglasili jedinstven stav da bi se na nivou Federacije BiH trebao donijeti poseban zakon kojom bi se regulisalo pitanje načina na koji istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Praksa najvećeg broja država vezano za rješavanje ovog pitanja je donošenje posebnog zakona – lex specialis. Ovako zakonsko rješenje obuhvata najveći broj oblasti od interesa za istospolne zajednice i jasno ih normira vodeći se pravima i obavezama koje postojeći propisi predviđaju za bračne i vanbračne partnere u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Iz navedenih razloga prijedlog IRRG je donošenje posebnog zakona „Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola Federacije Bosne i Hercegovine“. Članovi/ce IRRG utvrdili su oblasti od interesa na nivou Federacije BiH u kojima bi se trebale mijenjati i dopuniti pojedine odredbe kojima bi se regulisalo pitanje načina na koji istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Oblasti od interesa:

1. Sklapanje i prestanak životne zajednice.
2. Vođenje registra o životnim zajednicama.
3. Starateljstvo/dužnost izdržavanja.
4. Imovinski odnosi, upravljanje, podjela, nekretnine.
5. Nasljeđivanje.
6. Poreska oslobađanja.
7. Prava iz penzijskog osiguranja.
8. Prava iz oblasti socijalne zaštite.
9. Prava iz oblasti zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja.
10. Radni odnosi.
11. Prava u toku krivičnog postupka i izvršenja sankcija.
12. Stjecanje državljanstva.
13. Privremeni i stalni boravak.
14. Međunarodna zaštita.

Članovi IRRG su utvrdili da su navedene oblasti interesa sadržane u sljedećim zakonskim i drugim propisima:

1. **Zakon o matičnim knjigama Federacije BiH** ("Službene novine Federacije BiH", broj: 37/2012 i 80/2014)
2. **Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine** ("Službene novine Federacije BiH" broj 35/05, 41/05 isprav. 31/14 i 32/19 odluke Ustavnog suda)
3. **Zakon o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine** ("Službene novine Federacije BiH", broj 80/14, i 32/19 odluka Ustavnog suda)
4. **Propisi koji uređuju i odnose se na poreze i poreske olakšice**
  - a) Zakon o porezu na dohodak ("Službene novine Federacije BiH", broj: 10/08, 9/10, 44/11, 7/13 i 65/13)
  - b) Kantonalni zakoni koji se odnose na porez na promet nekretninama, darove, imovinu.
5. **Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju FBiH** ("Službene novine Federacije BiH", broj 13/18)
6. **Propisi iz sistema socijalne zaštite**

7. **Zakon o zdravstvenom osiguranju** ("Službene novine Federacije BiH", br. 30/97, 7/02, 70/08, 48/11 i 36/18)
8. **Propisi iz oblasti krivičnog prava, krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija**
  - a) **Krivični zakon FBiH** ("Službene novine Federacije BiH", br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017)
  - b) **Zakon o krivičnom postupku FBiH** ("Službene novine Federacije BiH", br. 35/2003, 56/2003 - ispr., 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013, 59/2014 i 74/20)
  - c) **Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u FBiH** ("Službene novine Federacije BiH", br. 44/1998, 42/1999 - ispr., 12/2009 i 42/2011)
9. **Zakon o državljanstvu FBiH** ("Službene novine Federacije BiH", br. 34/2016 i 98/2016).

Shodno navedenom urađena je analiza pravnih propisa sa prijedlozima potrebnih izmjena koje su sastavni dio Izvješataja koji je Vladi Federacije podnijela IRRG.

U konačnici, analiza postojećih zakona i drugih propisa ukazuje i potvrđuje opravdanost donošenja posebnog zakona „Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola Federacije Bosne i Hercegovine“.

IRRG je predložila, da nadležno ministarstvo i nosilac aktivnosti za izradu Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola Federacije Bosne i Hercegovine bude Federalno ministarstvo pravde.

IRRG u svom Izvješčaju, također je predložila da se prilikom izrade zakonskog rješenja uzme u obzir Model zakona koji je sačinjen od strane Sarajevskog otvorenog centra. Naime, ovaj model prijedloga zakona osigurava sve pretpostavke da se jednim zakonom riješi problem istospolnih parova iz životne zajednice da mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Za izradu zakona potrebno bi bilo imenovati interresornu radnu grupu u kojoj su uključeni predstavnici institucija koje pokrivaju oblasti interesa, te predstavnici nevladinog sektora koji se bave ljudskim pravima LGBT osoba .

Dana 29.04.2021. godine, aktom broj int. 22/21, IRRG dostavila je Generalnom sekretarijatu Vlade Federacije BiH, „Izvješčaj o radu Interresorne radne grupe sa predlogom propisa koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine kako bi istospolni parovi iz životne zajednice mogli ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda“.

Uz Izvještaj je dostavljen i odgovarajući prijedlog Zaključaka između kojih i tačka zaključka kojom se „Zadužuje se Federalno ministarstvo pravde da imenuje Interresornu radnu grupu za izradu Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola Federacije Bosne i Hercegovine“.

U dopisu uz koji je dostavljen Izvještaj sugerisali smo da se isti uvrsti na jednu od narednih sjednica Vlade Federacije Bosne i Hercegovine na razmatranje, ali do sada se Izvještaj nije našao na dnevnom redu sjednica Vlade Federacije Bosne i Hercegovine.

S poštovanjem,

Sead Lisak

Dostavljeno:

- Naslovu
- a/a

Broj: 01-03-02-3-136/22
Datum: 24.05.2023. godine

PRIMLJENO: 25.05.2023			
Organizacione jedinice	Klasifikaciona oznaka	Redni broj	Broj priloga
03-	30-	638	1/2021

VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
n/r gosp. Edite Kalajdžić, sekretar Vlade Federacije BiH

PREDMET: Izvještaj o održanoj javnoj raspravi, dostavlja se,-
Veza: Zaključak Vlade Federacije BiH broj 1536/2022 od 27.10.2022. godine

Poštovana,

U skladu sa članom 25. Poslovnika o radu Vlade Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 6/10, 37/10 i 62/10) dostavljamo Vam Izvještaj o održanoj javnoj raspravi broj: 01-03-02-3-136/22 od 26.12.2022. godine.

Napominjemo da se materijal koji se navodi u tekstu Izvještaja nalazio na e-portal - Arhiva: Pregled pristiglih materijala - kompletni materijali - tačka 45. „Izvještaj o održanoj javnoj raspravi vezanoj za potrebu donošenja zakona o istospolnim partnerstvima na području Federacije Bosne i Hercegovine, sa Prijedlogom zaključka“

Molimo da Izvještaj o održanoj javnoj raspravi uvrstite na dnevni red naredne sjednice Vlade Federacije Bosne i Hercegovine.

Prilog: - kao u tekstu;

Dostavljeno:

- naslovu
- a/a

MF/SL/ŠĆ

FMUP-DO

27.12.2022

Broj: 01-03-02-3-136/22
Datum: 26.12.2022. godine

VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
n/r sekretara gosp. Edita Kalajdžić

PREDMET: Izvještaj o održanoj javnoj raspravi,
Veza: Zaključak Vlade FBiH broj 1536/2022 od 27.10.2022. godine

Poštovana,

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) je na svojoj 336. sjednici održanoj dana 27.10.2022. godine je razmatrala Izvještaj o radu Interresorne radne grupe za analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti prava koja proizilaze iz Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Izvještaj interresorne radne grupe) i informacija Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova o realizaciji Zaključka V. broj: 1206/2018 od 19.10.2018. godine i realizacija zadataka interresorne radne grupe (u daljnjem tekstu: informacija FMUP-a), te je usvojila Zaključak kojim je primila na znanje Izvještaj o radu Interresorne radne grupe i informaciju FMUP-a broj 01-03-02-1/21 od 10.10.2022. godine kojom je Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova – Federalno ministarstvo unutarnjih poslova (u daljnjem tekstu: FMUP) ukazao na štetne posljedice koje će nastupiti u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Federacija) usljed postojanja pravne praznine u Federaciji, zbog ne regulisanje jednog državnog odnosa.

Vlada Federacije je zadužila FMUP da zajedno sa Federalnim ministarstvom pravde i Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike o pitanjima koja su sadržana u Izvještaju radne grupe i informaciji FMUP-a organizuje i održi javnu raspravu na kojoj će obavezno učestvovati kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova, kantonalna ministarstva pravde, kantonalni centri za socijalni rad te zainteresovana javnost, te sačini izvještaj o javnoj raspravi sa prijedlogom Vladi Federacije za daljnje postupanje.
(prilog: Zaključak Vlade Federacije V. broj: 1536/2022 od 27.10.2022. godine).

Prije održavanja javne rasprave održana su dva radna sastanka sa predstavnicima Federalnog ministarstva pravde i Federalnog ministarstva za rad i socijalnu politiku na kojima je utvrđen način slanja poziva za javnu raspravu, metodologija sprovođenja javne rasprave i dnevni red, te predstavnicom interresorne radne grupe gđom. Marina Bera. Radni sastanci održani su i sa predstavnicima Vijeća Evrope i Evropske Komisije koji su osigurali finansijsku

podršku (zakup sale, prevodioca, ručak i troškove noćenja za učesnike) s obzirom da finansijska sredstva za održavanje javne rasprave nisu bila osigurana.

Dana 23.11.2022. godine FMUP je svim subjektima navedenim u Zaključku Vlade Federacije uputio poziv za javnu raspravu, aktom broj 01-03-02-3-136/22 od 21.11.2022. godine.

Dana 23.11.2022. godine održana je i radionica u prostorijama FMUP-a u okviru redovnog stručnog osposobljavanja matičara i državnih službenika koji rade na poslovima matičnih knjiga i građanskih stanja na kojoj su bili prisutni predstavnici općina i gradova te su isti na navedenoj radionici:

- podržali Zaključak Vlade Federacije broj V. 1536/2022 od 27.10.2022. godine;
- podržali održavanje javne rasprave;
- ukazali na problem sa kojima se susreću u pogledu nemogućnosti upisa i evidentiranja inostranih javnih isprava u odnosu na lica koja su istospolne zajednice zaključila u inostranstvu;

- upis djece iz istiospolnih zajednica;
- provođenja pravosnažnih sudskih odluka;
- kao i štetnih posljedica koje mogu nastupiti za općine i gradove.

Na navedenoj radionici je usaglašen stav općina i gradova da se Vladi Federacije predloži donošenje lex specijalis propis – Zakona o istospolnim zajednicama života u Federaciji.

Također, jedinice lokalne uprave i samouprave na navedenoj radionici (općine i gradovi) su zahtjevali da se pozovu na javnu raspravu jer se njena problematika najviše tiče općina i gradova kao organa koji vode matične knjige građana što je i učinjeno.

Ukupno je na radionici bilo prisutno 90 učesnika-prilog: spisak učesnika radionice.

Dana 09.12.2022. godine sa početkom u 11:00 h u hotelu Holiday u ulici Zmaja od Bosne br. 4. u Sarajevu u skladu sa gore navedenim Zaključkom Vlade Federacije održana je javna rasprava uz podršku Evropske unije i Vijeća Evrope koju su organizovali FMUP, u saradnji sa Federalnim ministarstvom pravde i Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike na kojoj je prisustvovalo preko 120 učesnika, koliko je bio kapacitet zakupljene sale-prilog: spisak učesnika na raspravi.

Na javnoj raspravi je ukratko prezentiran Izvještaj interresorne radne grupe i Informacija FMUP-a koji su u cijelosti podržani kroz sljedeće:

1) ukazano da je sastavni dio Ustava Bosne i Hercegovine i Ustava Federacije, Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i Konvencija o pravima djeteta kojima je između ostalog zagarantovano svim građanima Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: BiH) i djeci državljana BiH da shodno Ustavu uživaju osnovna ljudska prava među kojima je pravo na porodični život i pravo na nediskriminaciju, a naročito zabranu diskriminacije od strane javne vlasti (organa uprave, sudova, javnih ustanova itd).

U članu II Ustava BiH tačka 1. i 2. propisano je da će BiH i oba entiteta obezbijediti najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, te da se prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i sloboda trebaju primjenjivati, a što se treba osigurati kroz nacionalno zakonodavstvo BiH i Federacije.

2) ukazano je na činjenicu da su istospolne zajednice dio društvene stvarnosti koja ne može da se ignoriše, a dinamika njihovog pravnog prepoznavanja i regulisanja posljedica je njihovog postojanja i promjena u društvu prouzrokovanih globalizacijom društva.

3) ukazano je da javne vlasti trebaju preduzeti aktivnosti na njihovom pravnom prepoznavanju i stvaranju pravnog okvira kako bi se spriječila diskriminacija manjinskih grupa i omogućilo uživanju jednakih prava i sloboda svim građanima BiH bez obzira na pol, pripadnost, manjinama ili drugi status, među koji spada određena orijentacija, a naročito je ukazano na činjenicu da istospolne zajednice neće nestati zbog toga što javne vlasti ne

donose pravne propise kojima bi se regulisao njihov status, već naprotiv da će one i dalje egzistirati i boriti se pravnim i sudskim putem dok se njihov položaj ne definiše zakonom i podzakonskim aktima.

4) ukazano je da mnogi naši građani, državljani BiH žive i rade u inostranstvu gdje je zakonom propisano i regulisano da mogu registrovati istospolnu zajednicu života što su neki od njih u cilju uživanja prava na porodični život i učinili, a onda sa tim javnim ispravama se obraćaju našim domaćim organima vlasti u prvom redu općinama i gradovima, da javnu ispravu evidentiraju u matičnim evidencijama, odnosno upišu u odgovarajuće matične knjige i registar tj. Izvrše njihov prepis.

Zbog postojanja pravne praznine, odnosno nedonošenja Zakona o istospolnim zajednicama, organi uprave (općine i gradovi) to ne mogu učiniti, iako imaju valjanu javnu ispravu (pečat, potpis, ispravu bez nedostataka) čime javne vlasti čine akt diskriminacije prema našim građanima, a što nije posljedica njihove volje niti umišljajne radnje, nego posljedica nepostojanja odgovarajućeg pravnog okvira. Naime, postojeće evidencije usklađene su u cijelosti sa odredbama Porodičnog zakona Federacije i zasnivaju se na podacima propisanim ovim zakonom.

5) ukazano je da kada je u pitanju upis podataka na osnovu javnih isprava inostranih organa na jednoj strani imamo prava građana koja im se moraju omogućiti, a na drugoj strani imamo organe javne vlasti kod kojih postoji objektivna nemogućnost izvršenja zbog nepostojanja zakona kojim je regulisan određeni društveno-pravni odnos tj. Zakon o istospolnim zajednicama života.

Zbog navedene situacije potrebno je pristupiti izradi zakona kako bi se građanima omogućilo da ostvaruju Konvencijom i Ustavom zagarantovana prava, a organima uprave da mogu na zakonit način obavljati svoje radne zadatke.

6) ukazano je da se većina osoba koja žive u stabilnim neregistriranim zajednicama života u BiH, prema ispitivanjima koja su vršena od strane nevladinih organizacija, izjasnila da žele da registruju svoju zajednicu i da bi u BiH istu registrovali kada bi to bilo moguće po zakonu BiH, a većina njih zbog sporosti domaćih organa vlasti vezani za preduzimanje aktivnosti na rješavanju ovog pitanja, istospolnu zajednicu je registrovala u inostranstvu i domaćim organima vlasti dostavila inostranu javnu ispravu na upis, odnosno provođenje-prepis.

Naime iako odudaraju od modela heteroseksualnih zajednica, istospolne zajednice i naši državljani koji su se opredijelili za takvu vrstu zajednice života žele da u svojim životima ne budu lišeni osnovnih ljudskih prava- prava na porodični život, međusobno pomaganje, roditeljstvo, nasljeđivanje itd. Također, je ukazano da u BiH zbog nepostojanja zakona istospolne zajednice ne mogu ni da prestanu, odnosno da u slučaju takvog ishoda moraju ići u zemlju gdje su partnerstva zaključili, a mnogi od njih nisu više rezidenti tih država što ograničava njihova ljudska prava i slobode jer nije propisan takav postupak u BiH.

7) ukazano je da u zemljama EU i širom svijeta postoje zakoni kojima je regulisano ovo pitanje, a ovo pitanje je regulisano i u zemljama regiona, Republici Hrvatskoj i Crnoj Gori, sa kojima BiH ima zaključen ugovor o pravnoj pomoći u građanskim i pravnim stvarima, i to:

Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Slovenije o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima, Ugovor između Bosne i Hercegovine i Crne Gore o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima, Sporazum između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima i Izmjene Sporazuma između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima kao i sa mnogim drugim državama, a kojima je propisano da javne isprave izdane od nadležnih organa jedne države ugovornice imaju istu dokaznu snagu kao domaće.

Republika Hrvatska je ovo pitanje regulisala Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola („Narodne novine“ br. 92/14 i 98/19), a Crna Gora Zakonom o životnom partnerstvu lica istog spola („Sl. list Crne Gore“ broj 67/20).

Republika Srbija je također, pristupila rješavanju ovog pitanja i Zakon o istospolnim parovima je u parlamentarnoj proceduri.

Ovim zakonima zemlje regiona su regulisale obim prava koji se odnosi na manjinske grupe i regulisale životna partnerstva osoba istog spola, načela, sklapanje i prestanak životnog partnerstva, vođenje registra o životnom partnerstvu, prava i dužnosti lica koja su zaključila životno partnerstvo i druga pitanja koja su od značaja za istospolne zajednice života tako da bi se donošenjem ovog zakona u Federaciji izvršila i harmonizacija sa propisima u EU i regionu.

8) ukazano je da je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 54. sjednici održanoj dana 28.07.2022. godine na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice usvojilo Akcioni plan za unaprijeđenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBT osoba u Bosni i Hercegovini za period 2021-2024. godine. Akcionim planom su obuhvaćena pitanja koja se odnose na unaprijeđenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBT lica, a koja im pripadaju po važećim propisima BiH i međunarodnim dokumentima. Akcionim planom su naznačena ljudska prava i osnovne slobode iz oblasti porodičnog života i iz oblasti statusnih prava. Također, Akcionim planom je navedeno da u BiH ne postoji zakonsko rješenje koje bi istospolnim parovima omogućilo registriranje životne ili istospolne zajednice, a posljedica takvog stanja se ogleda u uskraćivanju niza prava koja bi registracijom ove zajednice nastala između partnera pretežno imovinska, pravo na nasljeđivanje, zdravstveno osiguranje i sl. Akcionim planom data je preporuka da zakonodavna tijela u BiH zakonski urede pitanje zajednice života istospolnih parova. U dijelu Akcionog plana koji se odnosi na Roze izvještaj ukazano je da je Vlada Federacije imenovala interesornu radnu grupu za analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvarivati svoja prava koja proizlaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije.

Da bi zakonodavna tijela mogla ispoštovati datu preporuku navedenu u Akcionom planu potrebno je da Vlada Federacije dostavi nacrt zakona o životnim zajednicama lica istog spola u daljnju parlamentarnu raspravu. Kako bi ovaj zadatak Vlada Federacije mogla da izvrši bilo je potrebno da se prema zaključku Vlade Federacije obavi javna rasprava sa zainteresiranim subjektima kako bi se zainteresovani subjekti upoznali sa ovom temom i u cilju rješavanja nagomilanih problema, konkretnim prijedlogom daju doprinos u rješavanju problema koji trenutno u našem društvu postoje za ove manjinske grupe.

9) ukazano je da će održavanje statusa quo nanijeti štetu našim javnim organima u prvom redu općinama i gradovima, građanima koji žive u stabilnom istospolnom partnerstvu i međunarodnom ugledu države BiH, ukoliko se usljed neriješavanja ove pravne praznine i ne poduzimanja aktivnosti na stvaranju zakonodavnog okvira ovi slučajevi nađu pred Ustavnim sudom BiH i Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu.

10) ukazano je da BiH, Federacija nije osobama koje žive u stabilnom istospolnom partnerstvu omogućila odgovarajući pravni okvir koji bi omogućio zakonsko uređenje njihovog partnerskog odnosa. U pogledu ove činjenice stav Evropskog suda za ljudska prava je jasan i izražen je kroz presudu Evropskog suda Oliari i drugi protiv Italije (ali i druge presude) iz 2015. godine – gdje je Evropski sud utvrdio da postoji povreda prava na porodični život i naložio Italiji da treba uvesti mogućnost zakonskog uređenja istospolne zajednice života. Stav Evropskog suda odnosi se na sve članice EU i Vijeća Evrope, a BiH je članica Vijeća Evrope sa jasno izraženom željom da bude članica i Evropske unije.

11) na raspravi je dat kratak osvrt na presudu Evropskog suda Oliari i drugi protiv Italije iz koje proizlazi obaveza da se zakonski uredi istospolna zajednica života u nacionalnom zakonodavstvu država članica Vijeća Evrope i EU.

Opće je pravilo da presude Evropskog suda za ljudska prava obavezuju svaku pojedinu državu članicu Vijeća Evrope u predmetima u kojima se ta država pojavljuje kao stranka u postupku pred sudom. Presude donesene protiv jedne države obavezuju i druge države članice Vijeća Evrope, a time i BiH prije svega snagom svog autoriteta, a zatim i obavezom da se zauzeti stavovi u presudama implementiraju u nacionalno zakonodavstvo svake pojedine države članice Vijeća Evrope. U jednoj od najznačajnijih presuda Oliari i dr. tri istospolna para koja su duže vrijeme živjela u stabilnoj istospolnoj zajednici podnijela su nadležnom tijelu Italije zahtjev za registraciju braka. Nakon toga podnijeli su tužbu redovnom sudu koji je odbacio njihovu tužbu uz obrazloženje da je prema zakonu R. Italije jedan od uslova za sklapanje braka taj da se radi o osobama različitog pola, odnosno o ženi i muškarcu. Nakon toga obratili su se Ustavnom sudu Italije sa zahtjevom za ocjenu ustavnosti građanskog zakona Italije koji je njihov zahtjev ocjenio nedopuštenim uz obrazloženje da se pravo na sklapanje braka prema Ustavu Italije ne odnosi na istospolne brakove već se odnosi na tradicionalno shvatanje braka kao zakonom uređene zajednice života između muškarca i žene.

Nakon toga sva tri para obratila su se Evropskom sudu za ljudska prava. Pri tome je samo jedan par iskoristio sva pravna sredstva predviđena zakonodavstvom Italije, a druga dva para nisu, jer su naveli da se iz iskustva para Oliari vidi da pravni lijekovi nisu učinkoviti što je Evropski sud i prihvatio. U predstavci koju su podnijeli Evropskom sudu naveli su da im je povrijeđeno pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života iz člana 8. Konvencije samostalno kao i u vezi sa pravom na nediskriminaciju iz čl. 14. Konvencije.

Zatim su naveli da im je povrijeđeno pravo na brak iz čl. 12. Konvencije samostalno i u vezi sa članom 14. Konvencije. Sud je svojom presudom utvrdio da je došlo do povrede prava na privatni i porodični život iz čl. 8. Evropske Konvencije jer Italija podnositeljima predstavke nije omogućila i osigurala pravni okvir za zakonsko uređenje njihovog odnosa te je naložio Italiji da pravno reguliše istospolne zajednice u bilo kojem obliku koji smatra prikladnim u svom nacionalnom zakonodavstvu (brak, ako nije brak onda registrovano partnerstvo ili civilna zakonski regulisana zajednica), a samim tim je nametnuta obaveza i potreba koju treba da ispune i sve druge članice Vijeća Evrope.

12) ukazano je da zbog nepostojanja Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji, FMUP i općine i gradovi nisu u mogućnosti izvršiti upis već registrovanog životnog partnerstva u inostranstvu, na osnovu valjane javne isprave, jer zbog nepostojanja Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola nisu propisane odgovarajuće matične knjige za upis ovih podataka, niti registar ovih evidencija o ličnim stanjima građana iz istospolnih zajednica, a koje se mogu voditi samo ako su odgovarajuće evidencije zakonom propisane, jer se radi o ličnim podacima.

Naime, postojeće matične evidencije prilagođene su odredbi člana 6. Porodičnog zakona kojim je propisano da je brak, zakonom uređena zajednica života žene i muškarca, što znači da brak pred nadležnim organom-matičarom mogu zaključiti samo osobe različitog spola, a shodno ovim zakonskim odredbama Porodičnog zakona u podacima o licima koja su zaključila brak navode se pojmovi ženik i nevjesta, muškarac i žena.

S toga je potrebno da se donese poseban lex specialis Zakon o životnim zajednicama osoba istog spola i na tom zakonu propisanu evidenciju gdje će se o licima koja su zakonski registrovali svoja partnerstva navoditi pojmovi partner (1) i partner (2). Dakle, tek nakon donošenja Zakona o životnim zajednicama istog spola i definisanja postupka njihovog registriranja i prestanka, mogu se formirati i voditi odgovarajuće evidencije i registar.

Isti slučaj je i sa podacima o roditeljima koji se odnose na djecu iz istospolnih zajednica, gdje su sadašnje matične evidencije usklađene sa Porodičnim zakonom gdje se kao roditelji djece upisuju majka i otac djeteta, dok će se na Zakonu o životnim zajednicama osoba istog spola, u situacijama prepisa iz inostranih isprava, u podacima o licima koja su registrovala svoja partnerstva navoditi pojmovi roditelj (1) i roditelj (2).

Naime prema Porodičnom zakonu Federacije rubrike o podacima o roditeljima upisuju se i to majka prema čl. 53. zakona kao žena koja je rodila dijete dok se podatak koji se odnosi na oca upisuje na osnovu pravne pretpostavke propisane u čl. 54. zakona tj. upisuje se na osnovu podataka iz izvoda iz matične knjige vjenčanih, odnosno otac djeteta je muž majke djeteta ukoliko se radi o djetetu rođenom u braku, a za dijete rođeno izvan braka otac djeteta utvrđuje se priznanjem očinstva ili sudskom presudom (čl. 55. Porodičnog zakona Federacije).

13) ukazano je da su u slučajevima gdje su općine i gradovi i FMUP odbili zahtjev za upis – prepis već registrovanog životnog partnerstva pokrenuti upravni sporovi pred nadležnim sudovima, a u jednom slučaju postavljen je zahtjev da se Ustavnom sudu BiH prosljedi ustavno pitanje zbog povrede prava na porodični život i povreda prava na nediskriminaciju gdje tužitelji osporavaju član 2. Zakona o matičnim knjigama (matične knjige i evidencije) i član 6. i 3. Porodičnog zakona (brak kao zajednica života muškarca i žene) i izvan bračne zajednice (kao zajednica muškarca i žene). Proslijeđeno ustavno pitanje zapravo predstavlja zahtjev da ocjenu ustavnosti navedenih odredaba, čime bi došlo do ozbiljnih posljedica u Federaciji za općine i gradove, a i za druge organe koji primjenjuju odredbe Porodičnog zakona u svom radu jer je izvjesno da Ustavni sud BiH pri donošenju odluka prati praksu Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu.

Zbog toga je nužno da se otpočne sa procesom za iznalaženje rješenja u okviru kojeg istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvarivati prava koja proizlaze iz Evropske konvencije, te je donošenje Zakona o istospolnim zajednicama života osoba istog spola, kompromisno rješenje.

Na ovaj način ostao bi Porodični zakon Federacije na snazi što bi zadržalo tradicionalno shvatanje braka i porodice na način kako je to u njemu propisano i evidencije koje su na njemu zasnovane. Naime, većina građana u BiH je heteroseksualne orijentacije i žele da se zadrži tradicionalno shvatanje braka i porodice, odnosno termini ženik i nevjesta, otac i majka.

Mnoge zemlje su pitanje prava i heteroseksualnih parova i istospolnih parova riješile kroz Zakon o braku, međutim, BiH je država koja baštini tradicionalne vrijednosti, pa kompromisno rješenje da se ne zadire u odredbu Porodičnog zakona i drugih zakona, odnosno da se prava većine ne mijenjaju nego da se lex specialis propisom urede prava manjina je rješenje sa kojim su se učesnici rasprave usaglasili.

14) ukazano je da je Vlada Federacije svojim Zaključkom V. broj 1206/18 od 19.10.2018. godine koji je donesen na 158. sjednici Vlade Federacije usvojila informaciju FMUP-a o zahtjevima za upis podataka u matične evidencije koji se odnose na životne zajednice istospolnih parova koje su zaključene u inostranstvu. Tačkom 2. Navedenog zaključka utvrđeno je da će Vlada Federacije na prijedlog Federalnog ministarstva pravde imenovati interresornu radnu grupu koja će izvršiti analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvarivati prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije. Vlada Federacije je na 208. Sjednici održanoj dana 30.01.2020. godine rješenjem V. broj 162/2020 imenovala interresornu radnu grupu koja je bila sastavljena od predstavnika Ureda Vlade, Federalnog ministarstva pravde, Federalnog ministarstva za rad i socijalnu politiku, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova i Federalnog ministarstva zdravstva, a pitanja kojim su se bavili su mnogo šira od problematike koja se tiče upisa podataka u matične knjige. U radu radne grupe učestvovali su i predstavnici Vijeća Evrope i Sarajevskog otvorenog centra, bez prava glasa, kao posmatrači. Radna grupa je izanalizirala rješenja u regionu i kao oblasti koji su od interesa navela sklapanje i prestanak životne zajednice, vođenje registra o životnim zajednicama, starateljstva i dužnost izdržavanja, poreske povlastice, prava iz PIO, prava iz socijalne zaštite, prava iz zdravstvene zaštite, radni odnosi, prava u toku krivičnog postupka, izvršenja sankcija, sticanja državljanstva,

privremenog i stalnog boravka, međunarodne zaštite itd. a kako bi se došlo do osnovnog cilja, a to je ne diskriminacija LGBT populacije i omogućavanje jednakih prava koja imaju i drugi građani. Interresorna radna grupa je smatrala da pitanje usvojenja, odnos životnog partnera sa biološkim djetetom drugog partnera i mogućnost zasnivanje hraniteljstva traži širi društveni konsenzus te zaključila da u ovom trenutku ne treba zadirati u ta pitanja. Radna grupa je donijela zaključak da je opravdano da se donese poseban zakon, Zakon o životnim zajednicama osoba istog spola, izvještaj je podnijela Vladi Federacije, a Vlada Federacije je donijela zaključak da se održi javna rasprava kako bi se vidjelo u kom pravcu treba ići da li jedinstvenim zakonom ili izmjenama pojedinačnih zakona što bi zahtjevalo mnogo više vremena i analiza.

15) ukazano je da su prijedlozi interresorne radne grupe i prijedlozi sadržani u informacijama FMUP-a komplementarni te da se predloži Vladi Federacije da usvoji izvještaj radne grupe i informacije FMUP-a, te zaduži Federalno ministarstvo pravde da pristupi izradi zakona ali da se prilikom izrade zakona ne ograničava samo na ono što je rečeno u izvještaju radne grupe nego da se obuhvati što širi spektar prava da se po svakom pojedinačnom pitanju ne bi javili novi problemi, naročito problemi koji se odnose na upis djece iz istospolnih zajednica.

16) ukazano je da veliki broj stanovnika napušta BiH, a da jedan od razloga napuštanja domovine svakako može biti diskriminacija i nemogućnost uživanja osnovnih prava i sloboda, a naročito prava na porodični život. Ukazano je da Vladi Federacije treba predložiti da odmah i bez odlaganja formira ekspertnu radnu grupu sastavljenu od predstavnika nadležnih ministarstava i vanjskih eksperata koji će u roku od 60 dana pripremiti zakon i podzakonske akte i dostaviti Vladi Federacije na daljnje postupanje.

17) ukazano je da je Vijeće Evrope i EU komisija spremno da pruži pomoć pri izradi zakona, ekspertiza, studijskih posjeta itd. kako bi se ispoštovali izvršni standardi zauzeti u presudama Evropskog suda za ljudska prava.

(Olijari i dr, Orlandi i dr, Fedotova i dr, Vallianatos i dr. protiv Grčke).

Iskazana je spremnost da se pomogne u izradi pravnog okvira za istospolne zajednice i upis istospolnih zajednica sklopljenih u inostranstvu ne utičući na to da li će to biti u lex specijalis propisu kao u zemljama u susjedstvu ili u zakonu o braku kao u Sloveniji i Švicarskoj, te je ukazano i na činjenicu da ove teme često predstavljaju rizik za LGBT zajednicu jer se o ovim stvarima ne govori na ispravan način jer se govor mržnje toleriše čak i propagira što dovodi do predrasuda stigmatizacije i štetnih stereotipa koji hrane nasilje i polarizaciju u društvu. Također, je Vijeće Evrope iskazalo spremnost da podrži inicijative i programe vezane za sprečavanje diskriminacije manjinskih grupa.

18) ukazano je i na druge probleme sa kojima se susreću pripadnici LGBT populacije gdje je ukazano da postoji diskriminacija u svim oblicima svakodnevnog života od sklapanja, prestanka partnerstva do ostvarivanja prava na posjete u bolnici, socijalne zaštite, rješavanje stambenog pitanja, nasljeđivanja, staranja o djeci u partnerskoj zajednici itd. te je upućen apel javnim vlastima da se ovo pitanje zakonskog regulisanja položaja LGBT osoba što hitnije reguliše te da će nastaviti pravnu borbu pred Ustavnim sudom i Evropskim sudom za ljudska prava, te je ukazano da će se u pogledu prava na nasljeđivanje obratiti Ustavnom sudu BiH, jer po sadašnjim propisima osobe koje su živjele u stabilnom partnerstvu nisu prepoznate kao nasljednici jer nasljedstvo pripada primarnoj porodici koja ih je u većini slučajeva i odbacila, a ne partneru sa kojim je imovina zajednički stečena.

19) ukazano je da nacrt zakona treba da se dostavi i predstavnicima akademske zajednice kada se sačini kako bi mogli dati svoj doprinos u ovom procesu, odnosno da se tekst postavi na web stranici resornog ministarstva u skladu sa odredbama Uredbe o pravilima za učešće zainteresirane javnosti u postupku pripreme federalnih propisa i drugih akata („Sl. novine FBiH“, br. 51/12), kako bi se na isti mogle dati primjedbe, sugestije i komentari.

20) ukazano je da općine i gradovi imaju usaglašen stav utvrđen 23.11.2022. godine u okviru redovne radionice za stručno osposobljavanje matičara i službenika koji vode prvostepeni upravni postupak po kojem u cjelosti podržavaju donošenje lex specijalis propisa Zakona o istospolnim zajednicama i gdje je ukazano na štetne posljedice koje mogu nastupiti za općine i gradove nesagledive finansijske troškove ukoliko bi bilo došlo do izmjene obrazaca izvoda i uvjerenja i obrazaca matičnih knjiga.

21) ukazano je da Kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova koji su predstavljali kantonalni inspektori za matične knjige kao i federalni inspektori za matične knjige imaju usaglašen stav te da podržavaju prijedlog za donošenje lex specijalis propisa.

22) ukazano je da su Kantonalni centri za socijalni rad saglasni sa iznesenim u toku rasprave i stavom Federalnog ministarstva za rad i socijalnu politiku dok su ostali centri anketirani (prilog akt Federalnog ministarstva za rad i socijalnu politiku broj 05-02/5-3396/22 MJ od 13.12.2022. godine).

23) Kantonalna ministarstva pravde su uredno pozvana, a s obzirom da se radi o federalnom propisu nisu izrazili protivljenje donošenju istog.

24) predstavnici akademskih zajednica, nevladinih organizacija, međunarodnih organizacija (EU komisija i Vijeće Evrope), pripadnici LGBT zajednice i drugi prisutni podržali su donošenje Zakona o istospolnim zajednicama života kako bi se pripadnicima manjinskih grupa osigurala prava koja proizilaze iz Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Rasprava je završena u 13:00 sati.

Nakon javne rasprave održane 09.12.2022. godine na kojoj se raspravljalo o potrebi donošenja propisa sa područja Federacije po kojem istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvarivati svoja prava koja proizilaze iz Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda dostavlja se izvještaj sa održane rasprave sa prijedlogom Vladi Federacije za daljnje postupanje, a u cilju realizacije navedenog predlaže se da Vlada Federacije usvoji sljedeće zaključke:

1) Usvaja se izvještaj o održanoj javnoj raspravi koja je održana po zaključku Vlade Federacije broj V. 1536/2022 od 27.10.2022. godine, dana 09.12.2022. godine u Sarajevu.

2) Zadužuje se Federalno ministarstvo pravde da dostavi prijedlog ekspertne grupe sačinjenu od predstavnika nadležnih ministarstava i vanjskih eksperata u roku od 15 dana Vladi Federacije, a koja će izraditi lex specijalis propis – Zakon o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji.

3) Radna grupa je prilikom izrade zakona dužna da se rukovodi izvještajem sa javne rasprave održane 09.12.2022. godine, izvještajem interresorne radne grupe, informacijama FMUP-a, akcionim planom za unaprijeđenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBT osoba, sa ciljem da se obuhvati što širi obim prava LGBT osoba sa odgovarajućim evidencijama i registrom.

4) Radna grupa je dužna prijedlog Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji dostaviti Vladi Federacije u roku od 60 dana.

5) Vlada Federacije će u skladu sa preporukom iz Akcionog plana za unaprijeđenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBT osoba u Bosni i Hercegovini za period 2021-2024. godine u parlamentarnu proceduru uputiti Zakon o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji.

6) Za realizaciju ovog zaključka zadužuje se Federalno ministarstvo pravde.

7) Ovaj zaključak stupa na snagu danom donošenja.

PRILOG: kao u tekstu.-
snimak javne rasprave

Na osnovu člana 19. Stav (4) Zakona o Vladi Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 1/94, 8/95, 19/03, 2/06 i 8/06), Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, na _____ sjednici, održanoj _____ godine, donosi

ZAKLJUČAK

1) Usvaja se izvještaj o održanoj javnoj raspravi koja je održana po zaključku Vlade Federacije Bosne i Hercegovine broj V. 1536/2022 od 27.10.2022. godine, dana 09.12.2022. godine u Sarajevu.

2) Zadužuje se Federalno ministarstvo pravde da dostavi prijedlog ekspertne grupe sačinjenu od predstavnika nadležnih ministarstava i vanjskih eksperata u roku od 15 dana Vladi Federacije Bosne i Hercegovine, a koja će izraditi lex specijalis propis – Zakon o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji Bosni i Hercegovini.

3) Radna grupa je prilikom izrade zakona dužna da se rukovodi izvještajem sa javne rasprave održane 09.12.2022. godine, Izvještaj o radu Interresorne radne grupe za analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti prava koja proizilaze iz Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine, Informacija Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova broj 01-03-02-1/21 od 10.10.2022. godine i Akcioni plan za unaprijeđenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBT osoba u Bosni i Hercegovini za period 2021-2024. godine, sa ciljem da se obuhvati što širi obim prava LGBT osoba sa odgovarajućim evidencijama i registrom.

4) Radna grupa je dužna prijedlog Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji Bosne i Hercegovine dostaviti Vladi Federacije Bosne i Hercegovine u roku od 60 dana.

5) Vlada Federacije Bosne i Hercegovine će u skladu sa preporukom iz Akcionog plana za unaprijeđenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBT osoba u Bosni i Hercegovini za period 2021-2024. godine u parlamentarnu proceduru uputiti Zakon o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji Bosne i Hercegovine.

6) Za realizaciju ovog zaključka zadužuje se Federalno ministarstvo pravde.

7) Ovaj zaključak stupa na snagu danom donošenja.

V. broj: _____ /

_____ godine
Sarajevo

PREMIJER

Fadil Novalić

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
VLADA

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИ
ВЛАДА

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
GOVERNMENT

Interresorna radna grupa koja će izvršiti analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine

IZVJEŠTAJ O RADU

SA PRIJEDLOGOM PROPISA KOJE JE POTREBNO DONIJETI NA
PODRUČJU FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE KAKO BI
ISTOSPOLNI PAROVI IZ ŽIVOTNE ZAJEDNICE MOGLI OSTVARITI
SVOJA PRAVA KOJA PROIZILAZE IZ EVROPSKE KONVENCIJE O
ZAŠTITI LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA

Sarajevo, mart/ožujak 2021. godine

UVOD

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine na 208. sjednici, održanoj 30.01.2020. godine donijela je Rješenje o imenovanju Interresorne radne grupe koja će izvršiti analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine (Rješenje V.broj: 162/2020 od 31.01.2020. godine).¹

Za članove Interresorne radne grupe imenovani su:

- Sead Lisak, predsjednik
- Miljana Tuševljak, član,
- Anja Andrić Alibegović, član
- Sadmira Kotović, član
- Fetić Muhamed, član
- Marina Bera, član, Adisa Mehić zamjenski član
- Stručno administrativne poslove za Interresornu radnu grupu vrši Edin Leventić, Generalni sekretarijat Vlade Federacije Bosne i Hercegovine.

Pojedinačno imenovani članovi/ce su uposlenici/ce Ureda premijera Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnog ministarstva pravde, Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova i Federalnog ministarstva zdravstva.

Zadatak Interresorne radne grupe je:

Na osnovu Rješenja o imenovanju Interresorne radne grupe ista će izvršiti analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine.

AKTIVNOSTI INTERRESORNE RADNE GRUPE

Od donošenja Rješenja o imenovanju Interresorne radne grupe koja će izvršiti analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu Interresorna radna grupa), Interresorna radna grupa održala je 4 sjednice.

---

¹ „Službene novine Federacije BiH“ broj 9/20.

Iako uredno pozivan, član Interresorne radne grupe imenovan ispred Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova nije prisustvovao niti jednoj sjednici.

Prva konstituirajuća sjednica Interresorne radne grupe održana je 26.02.2020. godine u prostorijama Vlade Federacije Bosne i Hercegovine.

Pored članova Interresorne radne grupe, kao posmatrači, prisustvovali su predstavnici Kancelarije Vijeća Evrope u Sarajevu.

Na sjednici je usaglašen budući rad Interresorne radne grupe, dok su analizirani i konkretni zadaci iz Rješenja o imenovanju. Razmatrana je i molba Ambasade Kraljevine Holandije u Bosni i Hercegovini za prisustvo njihovih predstavnika na budućim sastancima.

Također je dogovoreno da se sačini Poslovnik o radu Interresorne radne grupe kojim bi se formalizirao način rada i odlučivanja.

Na prvoj konstituirajućoj sjednici prepoznat je Sarajevski otvoreni centar kao potencijalni partner koji može doprinijeti realizaciji naloženih zadataka, te je postignuta saglasnost članova Interresorne radne grupe da se na buduće sastanke u ulozi posmatrača poziva i predstavnik Sarajevskog otvorenog centra.

Zbog proglašenog stanja nesreće uzrokovano pojavom korana virusa (COVID 19) („Službene novine Federacije BiH“, broj 21/20) i obaveza pridržavanja preporučenih mjera zaštite, planirane aktivnosti u radu Interresorne radne grupe nisu zaustavljene. Na dnevnoj osnovi članovi Interresorne radne grupe su on-line razmjenjivali podatke i informacije.

Zbog obima materijala koji tretira problematiku propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda na području Federacije BiH, članovi/ce Interresorne radne grupe su analizu radili od kuće.

Između ostalog analizirana su:

- Zakonska rješenja u regionu
  - a) Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola („Narodne novine“, br. 92/14 i 98/19) - Republika Hrvatska,
  - b) Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola („Službeni list CG“, broj: 67/20) - Republika Crna Gora,
- Publikacija „Izvan Zakona - Pravna regulacija životnih zajednica parova istog spola u Bosni i Hercegovini“, edicija Ljudska prava Sarajevskog otvorenog centra, izdanje 2016,
- Publikacija „Pravna regulacija životnih zajednica istog spola u Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini“, Sarajevski otvoreni centar, izdanje 2015,
- Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda,
- Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – Prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, broj: 32/10),
- Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“ br. 59/09 i 66/16),

- trenutna zakonska rješenja u Federaciji BiH vezana za nevedenu problematiku, što je u konačnici trebalo identifikovati propise koje treba donijeti.

REZULTATI ANALIZE PROPISA

Na drugoj sjednici Interresorne radne grupe koja je održana 20.01.2021. godine u zgradi Vlade Federacije BiH između ostalog razgovarano je o rezultatima analize propisa koji su od značaja za oblast regulacije istospolnih zajednica.

Usaglašen je jedinstven stav da bi se na nivou Federacije BiH trebao donijeti poseban zakon kojom bi se regulisalo pitanje načina na koji istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Praksa najvećeg broja država vezano za rješavanje ovog pitanja je donošenje posebnog zakona – lex specialis.

Ovako zakonsko rješenje obuhvata najveći broj oblasti od interesa za istospolne zajednice i jasno ih normira vodeći se pravima i obavezama koje postojeći propisi predviđaju za bračne i vanbračne partnere u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Iz navedenih razloga prijedlog Interresorne radne grupe je donošenje posebnog zakona „Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola Federacije Bosne i Hercegovine“.

Članovi/ce Interresorne radne grupe utvrdili su oblasti od interesa na nivou Federacije BiH u kojima bi se trebale mijenjati i dopuniti pojedine odredbe kojima bi se regulisalo pitanje načina na koji istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Oblasti od interesa:

1. Sklapanje i prestanak životne zajednice;
2. Vođenje registra o životnim zajednicama;
3. Starateljstvo/dužnost izdržavanja;
4. Imovinski odnosi, upravljanje, podjela, nekretnine;
5. Nasljeđivanje;
6. Poreska oslobađanja;
7. Prava iz penzijskog osiguranja;
8. Prava iz oblasti socijalne zaštite;
9. Prava iz oblasti zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja;
10. Radni odnosi;
11. Prava u toku krivičnog postupka i izvršenja sankcija;
12. Stjecanje državljanstva;
13. Privremeni i stalni boravak;
14. Međunarodna zaštita.

Navedene oblasti interesa sadržane su u sljedećim zakonskim i drugim propisima:

1. **Zakon o matičnim knjigama Federacije Bosne i Hercegovine** ("Službene novine Federacije BiH", br. 37/12 i 80/14);
2. **Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine** ("Službene novine Federacije BiH", br. 35/05, 41/05 i 31/14);
3. **Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine** ("Službene novine Federacije BiH", broj: 80/14);
4. **Propisi koji uređuju i odnose se na poreze i poreske olakšice:**
  - a) **Zakon o porezu na dohodak** ("Službene novine Federacije BiH", br. 10/08, 9/10, 44/11, 7/13 i 65/13),
  - b) kantonalni zakoni koji se odnose na porez na promet nekretninama, darove i imovinu;
5. **Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju** ("Službene novine Federacije BiH", broj: 13/18);
6. **Propisi iz sistema socijalne zaštite;**
7. **Zakon o zdravstvenom osiguranju** ("Službene novine Federacije BiH", br. 30/97, 7/02, 70/08, 48/11 i 36/18);
8. **Propisi iz oblasti krivičnog prava, krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija:**
  - a) **Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine** ("Službene novine Federacije BiH", br. 36/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17),
  - b) **Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine** ("Službene novine Federacije BiH", br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14 i 74/20),
  - c) **Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine** ("Službene novine Federacije BiH", br. 44/98, 42/99, 12/09 i 42/11);
9. **Zakon o državljanstvu Federacije Bosne i Hercegovine** ("Službene novine Federacije BiH", br. 34/16 i 98/16).

Shodno navedenom urađena je analiza pravnih propisa sa prijedlozima potrebnih izmjena kako slijedi.

U nastavku je pregled oblasti interesa kroz propise:

Zakon o matičnim knjigama Federacije Bosne i Hercegovine

Da bi istospolni parovi mogli ostvarivati prava zagwarantovana bračnim partnerima u Federaciji BiH potrebno je regulisati propise koji se odnose na osnovne službene evidencije vezane za lična stanja građana – matične knjige. Prema postojećem Zakonu u matične knjige upisuju se zakonom određene činjenice o rođenju, državljanstvu, sklapanju braka, smrti i druge zakonom predviđene činjenice, kao i promjene u vezi sa tim činjenicama.

Potrebno je regulisati vođenje evidencija o sljedećim ličnim stanjima građana u životnoj zajednici istog spola, a koja su već regulisana propisima o matičnim knjigama za građane u bračnim zajednicama:

- Podaci o sklapanju životnog partnerstva;
- Ime i prezime roditelja istospolnih partnera i njihovo prezime prije sklapanja braka;
- Prestanak životnog partnerstva i promjene imena i prezimena životnih partnera (član 23. Zakona);
- Upis činjenica sklapanja istospolnog partnerstva² u matične knjige na osnovu isprava inostranih organa (čl. 54. – 56. Zakona).

Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine

Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine normativno reguliše sljedeće oblasti za bračne i vanbračne partnere iz kojih proizilaze prava i obaveze koje nisu dostupne životnim zajednicama istog spola u BiH:

1. Porodica (čl. 2. - 5. Zakona),
2. Nastanak i prestanak braka te prava i obaveze u braku (čl. 6.- 52. Zakona),
3. Usvojenje (čl. 91. – 123. Zakona),
4. Izdržavanje (čl. 224. – 233. Zakona),
5. Imovinski odnosi bračnih i vanbračnih partnera (čl. 250. – 263. Zakona).

Slijedom navedenog, a kako bi se istospolne zajednice izjednačile s bračnim odnosno vanbračnim zajednicama, potrebno je regulisati sljedeće:

- nastanak i prestanak istospolne zajednice, te prava i obaveze iz iste,
- međusobno izdržavanje istospolnih partnera,
- imovinske odnose istospolnih partnera.

Interresorna radna grupa smatra da pitanja:

- usvojenja,
- odnos životnog partnera sa biološkim djetetom drugog partnera i
- mogućnost zasnivanja hraniteljstva,

traže širi društveni konsenzus, javne rasprave i uključivanje više aktera.

Na osnovu prikupljenih podataka i analiza zakonskih rješenja u zemljama regije, utvrđeno je da je u pojedinim zemljama regije bio evidentan ovaj problem, pa Interresorna radna grupa predlaže da se ova pitanja trebaju postepeno rješavati.

² Obzirom na različitosti propisa stranih država u kojima jedne propisu bračnu jednakost bez obzira da li su parovi istog ili različitog spola, drugi primjenjuju mogućnost i braka i istospolnog partnerstva dok treće predviđaju samo istospolno partnerstvo za istospolne zajednice, navodi se i pojam istospolnog braka koji nije predviđen u predloženim zakonskim rješenjima.

Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine

Zakonom o nasljeđivanju u Federaciji Bosne i Hercegovine regulisana je oblast ostvarivanja nasljednog prava, između ostalih, za bračne i vanbračne parove. Potrebno je omogućiti istospolnim životnim zajednicama iste zakonske uslove kakvi su predviđeni za bračne i vanbračne parove u svim segmentima.

Propisi koji uređuju i odnose se na poreze i poreske olakšice

Da bi se postigao izjednačen poreski status sa statusom bračnih partnera potrebno je proširiti iste propise i na istospolne životne zajednice i garanciju nediskriminacije. Ovo se posebno odnosi na Zakon o porezu na dohodak i kantonalne zakoni koji se odnose na porez na promet nekretninama, darove i imovinu.

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju

Odredbe ovog zakona koje se odnose na porodičnu penziju, odnosno načine i uslove stjecanja za bračne supružnike (odnosno udovce i udovice) potrebno je osigurati pod istim uslovima i za partnere u životnim zajednicama istog spola. Ova oblast je u Zakonu o penzijskom i invalidskom osiguranju regulisana u Poglavlju V – Porodična penzija (čl. 68. – 77.).

Propisi iz sistema socijalne zaštite

Propisi iz ove oblasti na nivou Federacije BiH i kantona koji regulišu prava i jednak pristup uslugama, drugoj stručnoj pomoći ili podršci iz sistema socijalne zaštite potrebno je propisati za istospolne partnere na način kako je to propisano za bračne odnosno vanbračne drugove.

Zakon o zdravstvenom osiguranju

Partnerima u istospolnoj životnoj zajednici potrebno je osigurati status osigurane osobe pod istim uslovima koji su propisani za bračne drugove ovim zakonom i propisima donesenim temeljem ovog zakona.

Propise iz oblasti krivičnog prava, krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija

Potrebno je osigurati prava istospolnim životnim partnerima pod jednakim uslovima, propisanim za bračnog druga u slučaju da je životni partner učesnik u krivičnom postupku ili se nalazi na izdržavanju kazne zatvora ili mjere sigurnosti. Ova pitanja regulisana su sljedećim Zakonima:

- Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br. 36/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17).

- Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br. br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14 i 74/20),
- Zakon o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br. 44/98, 42/99, 12/09 i 42/11).

Zakon o državljanstvu Federacije Bosne i Hercegovine

Odredbe koje se odnose na uslove sticanja državljanstva za bračnog partnera prema ovom zakonu, trebaju biti proširene i na istospolne životne partnere.

ZAKLJUČAK UZ PRIJEDLOG ZA DONOŠENJE PROPISA

Analiza postojećih zakona i drugih propisa ukazuje i potvrđuje opravdanost donošenja posebnog zakona „Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola Federacije Bosne i Hercegovine“.

Nadležno ministarstvo i nosilac aktivnosti za izradu Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola Federacije Bosne i Hercegovine bilo bi Federalno ministarstvo pravde.

Interresorna radna grupa predlaže da se prilikom izrade zakonskog rješenja uzme u obzir Model zakona koji je sačinjen od strane Sarajevskog otvorenog centra. Naime, ovaj model zakona osigurava sve pretpostavke da se jednim zakonom riješi problem istospolnih parova iz životne zajednice da mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Za izradu zakona potrebno je imenovati interresornu radnu grupu u koju bi bili uključeni predstavnici institucija koje pokrivaju oblasti interesa, te predstavnici nevladinog sektora koji se bave ljudskim pravima LGBT osoba.

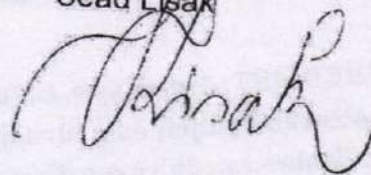
Nakon upoznavanja sa Izveštajem o radu Interresorne radne grupe sa prijedlogom propisa koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine kako bi istospolni parovi iz životne zajednice mogli ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, predlažemo da Vlada Federacije BiH usvoji sljedeći zaključak:

1. Usvaja se Izveštaj o radu Interresorne radne grupe sa prijedlogom propisa koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine kako bi istospolni parovi iz životne zajednice mogli ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

2. Zadužuje se Federalno ministarstvo pravde da imenuje Interresornu radnu grupu za izradu Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola Federacije Bosne i Hercegovine.
3. Zadužuje se Ured za informisanje Vlade Federacije Bosne i Hercegovine da Izvještaj o radu sa prijedlogom propisa koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine kako bi istospolni parovi iz životne zajednice mogli ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, postavi na web stranici Vlade Federacije BiH.
4. Ovaj zaključak stupa na snagu danom donošenja.

Predsjednik Interresorne radne grupe

Sead Lisak

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
VLADA

5975
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИ
ВЛАДА

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
GOVERNMENT

Interresorna radna grupa koja će izvršiti analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine.

Broj: inf. 17 /21
Datum: 29.04.2021. godine

V L A D A
B o s n i a i H e r c e g o v i n a

29.4.2021.
03-30-638/2021

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Generalni sekretarijat Vlade Federacije Bosne i Hercegovine
n/r mr.sc. Edita Kalajdžić

PREDMET: Izvještaj o radu Interresorne radne grupe sa prijedlogom propisa koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine kako bi istospolni parovi iz životne zajednice mogli ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda; dostavlja se,

Poštovana gđa. Kalajdžić,

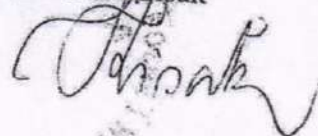
U prilogu akta dostavljamo, Izvještaj o radu Interresorne radne grupe sa prijedlogom propisa koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine kako bi istospolni parovi iz životne zajednice mogli ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, sa prijedlogom zaključka
Molimo Vas da Izvještaj sa prijedlogom zaključka, uvrstite na jednu od narednih sjednica Vlade Federacije Bosne i Hercegovine radi razmatranja.

S poštovanjem,

Prilog: kao u tekstu

Dostavljeno.
- naslovu
- a/a

Predsjednik Interresorne radne grupe
mr. Sead Lisak

P. 4

Bosnia and Herzegovina
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
MINISTRY OF LABOUR AND SOCIAL POLICY OF THE
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

03/11

Broj: 05-02/5-3396/22 MJ
Sarajevo, 13. prosinca 2022. godine

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
SARAJEVO
n/r Aljoša Čampara, ministar

Prihvaćeno: 15.12.2022			
Opis posla:	2203		

Predmet: Pribavljena mišljenja, dostavljaju se

Poštovani,

Kao što Vam je poznato, na svojoj 336. sjednici od 27. listopada 2022. godine Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je razmatrala i primila na znanje Izvještaj o radu Interresorne radne grupe koja je trebala izvršiti analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine. Budući da je predmetna problematika ocijenjena značajnom i od interesa za širu društvenu zajednicu, tom je prilikom donesen zaključak da je o istoj potrebno obaviti javnu raspravu na svim razinama vlasti kako bi se postigao širi konsenzus.

U kontekstu onoga što je prethodno navedeno, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) je svojim aktom broj: 05-02/5-3396/22 od 16. studenog 2022. godine svim kantonalnim ministarstvima nadležnim za oblast socijalne i dječje zaštite, kao i centrima za socijalni rad, odnosno općinskim službama socijalne zaštite dostavilo Izvještaj o radu Interresorne radne grupe s prijedlogom propisa koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine kako bi istospolni parovi iz životne zajednice mogli ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Predmetnim je aktom od navedenih institucija zatraženo da, u okviru svojih nadležnosti i s aspekta eventualnih dosadašnjih iskustava u pogledu statusa istospolnih zajednica, dadnu svoja mišljenja o predmetnoj problematici s posebnim fokusom na predložena rješenja sadržana u spomenutom Izvještaju Interresorne radne grupe.

Imajući u vidu navedeno, ovim putem Vas informiramo da je zaključno s 13. prosincem 2022. godine Ministarstvo zaprimilo očitovanja o navedenoj problematici od strane određenog broja institucija iz oblasti socijalne i dječje zaštite koje Vam u prilogu ovog akta dostavljamo na upoznavanje.

S poštovanjem,

Priilog: Kao u tekstu

Dostaviti:

- Naslov
- Sektor za socijalnu zaštitu i zaštitu obitelji i djece

MINISTAR
Vesko Điljača

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
UNSKO – SANSKI KANTON
GRAD BOSANSKA KRUPA
JU CENTAR ZA SOCIJALNI RAD

05/11
BOSNIA & HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA & HERZEGOVINA
THE UNA – SANA CANTON
CITY OF BOSANSKA KRUPA
PI CENTER FOR SOCIAL WORK

Mirsade Crnkića lamela IV;77 240 Bosanska Krupa, e-mail: csr.krupa@bih.net.ba; tel:037/471-009, fax.:037/474-283

Broj:01/31-2410-1/22
Datum:21.11.2022.godine

FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO
Broj: 05-02/5-3396/22
Sarajevo, 23-11-2022

PREDMET: Mišljenje– dostavlja se;-
Veza Vaš broj:05-02/5-3396/22MJ od 16.11.2022.godine

Dana 17.11.2022.godine JU Centar za socijalni rad Bosanska Krupa je zaprimio Vaš dopis, broj i datum gornji, kojim tražite dostavljanje mišljenja u vezi propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava.

U vezi navedenog, JU Centar za socijalni rad Bosanska Krupa je mišljenja da se prava iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda moraju poštovati, te u tom smislu koliko dođe do izmjene postojećih zakonskih propisa ili donošenja posebnog zakonskog propisa koji se odnosi na istospolne životne zajednice, iste će ova Ustanova poštovati i primjenjivati u svom radu.

U pogledu izmjena Porodičnog zakona, naročito pitanja usvojenja, odnosa životnog partnera sa biološkim djetetom drugog partnera, te mogućnost zasnivanja hraniteljstva, slažemo se s mišljenjem interesorne radne grupe da su ista pitanja veoma složena te da traže uključivanje više aktera u njihovu rješavanje i realizaciju kao i da se ta pitanja moraju postepeno rješavati.

S poštovanjem !

računovodilac
Kovacic Selma

STAVLJENO:
naslovu

DIREKTOR
Muzafferović Arijana, mr.sc.

3906

05 ec

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
UNSKO-SANSKI KANTON
JU „CENTAR ZA SOCIJALNI RAD“
BOSANSKI PETROVAC

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO
broj: 05-02/5-3396/22
datum: 29-11-2022

Broj: 02/9-31-53-2903/22
Datum: 22.11.2022. godine

FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE
Hamdije Čemerlića 2
71 000 Sarajevo

PREDMET: Mišljenje, dostavlja se,
Veza Vaš akt broj: 05-02/5-3396/22 MJ od 16.11.2022. godine

Poštovani,

Vežano za Vaš akt pod gore navedenim brojem JU „Centar za socijalni rad“ Bosanski Petrovac je izvršio uvid Izvještaj o radu interesorne radne grupe te vežano za isto smatramo da trenutno nismo u mogućnosti da damo svoje mišljenje o predmetnoj problematici obzirom da do sada nismo imali iskustava u pogledu statusa isptospolnih zajednica.

JU „Centar za socijalni rad“ Bosanski Petrovac stoji na raspologanju.

S poštovanjem!

Dostaviti:

- 1. Naslovu,
- 2. U spis
- 3. a/a

Direktor:
Husein Senad, dipl.ecc.

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Unsko-Sanski kanton
JU CENTAR ZA SOCIJALNI RAD
CAZIN

05. E
Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
Una-Sana canton
PI CENTRE FOR SOCIAL WORK
CAZIN

Ul. 505. Viteške 38/a, 77220 Cazin; Tel/Fax: +387 37 514 439; Tel: +387 37 512 103

Broj:01/31-1626/22

Dana, 23.11.2022.godine

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO
ref: 05-02/5-3396/22
Sarajevo, 28-11-2022

FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE

Hamdije Čemerlića br.2

Sarajevo

Predmet: Mišljenje, dostavlja se

V E Z A: Vaš akt broj: 05-02-/5-3396/22MJ od 16.11.2022.godine

Poštovani,

U vezi Vašeg gore navedenog akta ovim putem Vas obavještavamo da JU Centar za socijalni rad Cazin u ovom trenutku nije u mogućnosti dati svoje mišljenje u vezi ostvarivanja prava istospolnih parova, a koja proizilaze Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, a iz razloga što nemamo iskustva u radu sa istospolnim parovima. Svjesni da je porodica podložna utjecaju društvenih promjena smatramo da se o tim pitanjima treba referendumski izjasniti.

DIREKTORICA CENTRA

Mr.scr. Amela Toromanović

05ec

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD
ČITLUK

Broj: 4421-1/22
Dana: 29.11.2022. godine

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO

05-02/5-3396/22
01-12-2022

Federalno ministarstvo rada
i socijalne politike
Hamdije Čemerlića br. 2
71 000 Sarajevo

Predmet: Mišljenje u svezi ostvarivanja prava istospolnih parova iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Veza: Vaš dopis broj: 05-02/5-3396/22 MJ od 16.11.2022. god.

Dana 17.11.2022. god. ovaj Centar je zaprimio Vaš gore navedeni dopis kojim tražite da, u okviru svojih nadležnosti i s aspekta eventualnih dosadašnjih iskustava u pogledu statusa istospolnih zajednica, najkasnije do 02.12.2022. god. damo mišljenje o problematiki ostvarivanja prava istospolnih parova koja proizlaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda s posebnim fokusom na predložena rješenja sadržana u priloženom Izveštaju o radu Interresorne radne grupe, koja je trebala izvršiti analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije BiH.

Mišljenje ovog Centra je da se slažemo s navedenim Izveštajem. Potrebno je donijeti posebni zakon - lex specialis o životnim zajednicama osoba istog spola Federacije BiH, kao i izmjene i dopune postojećih relevantnih propisa, kojim bi se reguliralo ostvarivanje njihovih prava.

Sa štovanjem!

Ravnatelj Centra:

Zdenko Markota

Dostaviti
1. Naslovu
2. Arhiva

0580

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
SREDNJOBOSANSKI KANTON
OPĆINA DONJI VAKUF
JU CENTAR ZA SOCIJALNI RAD

Broj: 01-31-2488-1/22
Datum: 29.11.2022 godine

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO

Broj: 05-02/5-3396/22
Sarajevo 01-12-2022

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
Hamdije Čemerlića br.2 71 000 Sarajevo

PREDMET: Mišljenje, dostavlja se
Veza: Vaš akt broj: 05-02/5-3396/22 MJ od 16.11.2022. godine

Poštovani,

Obzirom da je predmetna problematika, koja je navedena u Vašem dopisu i prilogu broj i datum gornji, ocjenjena značajnom i od interesa za širu društvenu zajednicu; te da je donesen zaključak da je o istoj potrebno obaviti javnu raspravu na svim razinama vlasti kako bi se postigao širi konsenzus iz prizme nadležnosti ovog Centra, a nakon eventualno, od strane nadležnih, donesenih propisa za područje Federacije Bosne i Hercegovine, smatramo da se propisi iz sistema socijalne zaštite na nivou Federacije BiH i kantona koji regulišu prava i jednak pristup uslugama, drugoj stručnoj pomoći ili podršci iz sistema socijalne zaštite treba propisati, bez obzira na religioznost, rasnu pripadnost, nacionalnost, seksualnu opredjeljenost ... za sviju jednako a što ujedeno proizilazi iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

S poštovanjem

Dostaviti:

- Naslovu,
- a/a.

 v.d.o. DIREKTOR-a
 Mehmed Vinčević

0581

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
TUZLANSKI KANTON
GRAD GRADACAC
JU CENTAR ZA SOCIJALNI RAD GRADACAC

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO
broj: 05-02/1-3396/22
Sarajevo, 02-12-2022

Broj: 01/1-45-1953-2/22
Datum: 01.12.2022. godine

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
ulica Hamdije Čemerlića br. 2
71000 Sarajevo

PREDMET: Mišljenje, dostavlja se.-
Veza: Vaš akt, br. 05-02/1-3396/22 MJ od 16.11.2022 godine.-

Poštovani,

Vezano za Izvještaj o radu, iz marta mjeseca 2021. godine, koji je sačinjen od strane Interresorne radne grupe koja je izvršila analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, primjetili smo da **LJEČENJE NEPLODNOSTI BIOMEDICINSKIM POMOGNUTOM OPLODNOMA** nije prepoznata kao oblast od interesa, a koja je na nivou FBiH sadržana u Zakonu o liječenju neplođnosti biomedicinski pomognutom oplodnjom (Sl. novine FBiH, broj 59/18 i 44/2022).

Pored usvojenja, medicinski potpomognuta oplodnja također predstavlja alternativni oblik proširenja porodice, te bi bilo **potrebno uraditi analizu i propisa koji u FBiH definiše ovu oblast i s tim u vezi dati prijedlog potrebnih izmjena.**

U R Hrvatskoj istospolna zajednica je definisana kroz Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola. Ovaj Zakon je produkt referenduma R Hrvatske iz 2013. godina čija je tema bila definiranje braka kao heteroseksualne zajednice u Ustavu kao pravnom aktu kojim se uspostavlja politički i pravni poredak i koji ima najveću zakonsku snagu.

Pravni sistem treba da odigra glavnu ulogu i stane u zaštitu ljudskih prava svojih građanki i građana da spriječi negativan trend kojim se pokušavaju ograničiti ljudska prava jedne skupine ljudi. Lijeđom toga, prije donošenja „Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola FBiH“, potrebno je jako mnogo raditi na edukaciji javnosti vezano za ljudska prava, porodicu i zaštitu rođičnog života, te samu diskriminaciju LGBT osoba i njihovih ljudskih prava.

poštovanjem.

- DOSTAVLJENO:
- 1. Naslovu,
  - 2. Predmet,
  - 3. a/a.

DIREKTORICA CENTRA
Amira Huseinović, dipl. pedagog-psiholog

Lejla Karović

05 EC

From: Fmrsp Pisarnica
Sent: petak, 2. prosinca 2022. 15:55
To: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike - Info
Subject: FW: Mišljenje, traži se
Attachments: MIŠLJENJE, DOSTAVLJA SE.PDF

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO
broj: 05-02/5-3396/22
Sarajevo, 05-12-2022

From: centar.hadzici@kcsr.ba <centar.hadzici@kcsr.ba>
Sent: petak, 2. decembar 2022. 15:46
To: Fmrsp Pisarnica <Pisarnica@fmrsp.gov.ba>
Subject: RE: Mišljenje, traži se

poštovani,

prilogu e-maila, Služba socijalne zaštite općine Hadžići dostavlja traženo mišljenje.

poštovanjem!

om: Fmrsp Pisarnica <Pisarnica@fmrsp.gov.ba>
nt: Thursday, November 17, 2022 12:34 PM
: cent.soc.rad@bih.net.ba; csr.krupa@bih.net.ba; csr.bosanskipetrovac@gmail.com; info@csrcazin.com;
entarkljuc@yahoo.com; czsrs.most@hotmail.com; info@czsrvelikakladusa.ba; czsr.buzim@hotmail.com;
.odzak.irs@tel.net.ba; czsr.orasje@tel.net.ba; centar.socijalnirad@tel.net.ba; csrbanovici@hotmail.com;
.gracanica@gmail.com; czsr.gradacac@hotmail.com; socrad.kal@bih.net.ba; czsrkladanj2015@gmail.com;
teocak@hotmail.com; ju.csr.lukavac@gmail.com; centar.sr@bih.net.ba; info@csrtuzla.ba;
.sapna@hotmail.com; elida.saletovic@csrtuzla.ba; czsr.zivinice@gmail.com; jucsrdelic@gmail.com;
doboijstok@gmail.com; centarbr@outlook.com; dobojiug@bih.net.ba; csr.kakanj@gmail.com;
naglaj@bih.net.ba; csrt@bih.net.ba; centarzasoc.rad.zavidovici@bih.net.ba; czsr.ze@bih.net.ba;
tarvisoko@gmail.com; centar.zepce@tel.net.ba; zastita@bih.net.ba; socijala@bih.net.ba;
ina.usora2@tel.net.ba; martin.grujo@usora.com; czsrgorazde@hotmail.com; socijalnobu@bih.net.ba;
jalnirad.bus@hotmail.com; socijalnodv@bih.net.ba; mediha.krsic@fojnica.ba; socrad@bih.net.ba;
lice@gmail.com; boris.grubestic@opcinakiseljak.org; opcinakresevo.socijala@tel.net.ba; csr.travnik@gmail.com;
alni.rad.nt@tel.net.ba; socijalnir.rad.vitez@tel.net.ba; opcina.dobretici@gmail.com;
alni.rad.mostar@tel.net.ba; jucs.jablanica@bih.net.ba; op.konjic@bih.net.ba; czsrcitluk@gmail.com;
.uprava@neum.ba; csrstolac@hotmail.com; socijalnirad.capljina@gmail.com; opcinaravno.ravno3@gmail.com;
r.rama@gmail.com; socijalni@gmail.com; csr.ljubuski@tel.net.ba; posusijecentarzasocijalnirad@gmail.com;
rzasocijalnirad.sb@gmail.com; info@kcsr.ba; centar.starigrad@kcsr.ba; sluzbarcentar@kcsr.ba;
r.novosarajevo@kcsr.ba; centar.novigrad@kcsr.ba; sszoi@bih.net.ba; centar.hadzici@kcsr.ba;
r.vogosca@kcsr.ba; centar.ilijas@kcsr.ba; centar.ilidza@kcsr.ba; czsr.glamoc@gmail.com;
.karaca@yahoo.com; socijalno.kupres@tel.net.ba; opcina.drvar@tel.net.ba; centarza
alnuskrbilivno@gmail.com>; css.tomislavgrad@gmail.com; opstina.grahovo@bih.net.ba
ct: Mišljenje, traži se

ica
alno ministarstvo rada i socijalne politike
lja Čemerlića ?
Sarajevo

**BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
KANTON SARAJEVO
JU "KANTONALNI CENTAR ZA SOCIJALNI RAD"
Služba socijalne zaštite općine Hadžići
Ul.Hadželi br.233**

**Broj:31-07/09-530-1040/22
Datum:02.12.2022.godine**

JU „KANTONALNI CENTAR ZA SOCIJALNI RAD“ SARAJEVO

Veza br.05-02/5-3396/22 MJ

Predmet: Mišljenje, Dostavlja se

Poštovani,

Ova Služba upoznala se sa dostavljenim Izvještajem interesorne radne grupe o radu sa prijedlogom propisa koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine kako bi istospolni parovi iz životne zajednice mogli ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Iako svjesni činjenice o obavezi poštivanja ljudskih prava određenih Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, mišljenja uposlenika u pogledu navedenog su podijeljena. Problematika istospolnih parova i njihovih prava zahtijeva ozbiljan pristup posebno u segmentu pružanja usluga istima. Smatramo da je neophodno i opravdano pristupiti donošenju posebnog zakona koji će podrazumijevati prava, obaveze i odgovornosti istospolnih parova koji neće bitno uticati na prava drugih. Takođe naglašavamo da nismo upoznati sa Modelom zakona koji je sačinjen od Sarajevskog otvorenog centra, te samim tim nismo u poziciji izjasniti se detaljnije o navedenom.

**Pripremili:
Uposlenici Službe**

Po ovlaštenju šefa:
Nusreta Hubijar
Nusreta Hubijar, dipl.pravnik

Dostaviti:

- 1.Naslovu
- 2.a/a.

Bosna i Hercegovina
Kanton Središnja Bosna/Srednjobosanski kanton
OPĆINA KISELJAK
Služba za socijalnu skrb
Bana Josipa Jelačića 41
030/719-099
Kiseljak, 02.12.2022. god.

FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE

Predmet: Mišljenje, dostavlja se,-

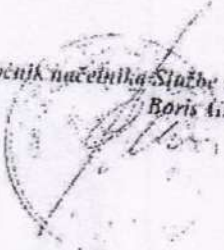
Veza vaš broj: 05-02/5-3396/22 MJ od 16 studenog/novembra 2022

Poštovani,

Prije svega, važno je naglasiti kako je svaki čovjek jednako vrijedan, ima isto ljudsko dostojanstvo i vrijedan jednakog poštovanja. Međutim, želimo reći da smo protiv donošenja zakona „Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola Federacije Bosne i Hercegovine“. Prije svega kad je u pitanju posvojenje djece mišljenje smo da je najprikladnije mjesto za razvoj djeteta braćni par kao muško i žensko, te su nezamjenjivi i neodormjstivi za uravnotežen razvoj djeteta.

S poštovanjem

Pomoćnik načelnika Službe za socijalnu skrb
Boris Kirubišić

05/2022

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON
OPĆINA MAGLAJ
JU Centar za socijalni rad

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
REPUBLIČKO MINISTARSTVO
RADE I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO
Brol: 05-02/5-3396/22
Sarajevo, 09-12-2022

Broj: 02/31-18/22
Maglaj, 07.12.2022.godine

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike

Predmet: Mišljenje, dostavlja se.-

Vezano za vaš akt, broj: 05-02/5-3396/22 MJ od 16.11.2022.godine, dostavljamo vam
slijedeće:

MIŠLJENJE

Kako bi se postigao izjednačen zakonski status istospolnih životnih zajednica, i kako bi se
garantovala nediskriminacija, JU Centar za socijalni rad Maglaj u potpunosti podržava Prijedloge za
donošenje propisa i posebnog zakona, kao što je to i predstavljeno u zaključku ovog akta.

Smatramo da je Interresorna radna grupa, koja je izvršila analizu propisa u okviru kojih
istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske
konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda odradila odličan posao i uzela u obzir sve
propise koji bi se mogli ticati ove problematike.

S poštovanjem.

Dostavljeno
Naslovu
Arhivi

REKTORICA
Svetlana Zambeni, prof.
[Signature]

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA
GRAD MOSTAR
USTANOVA „CENTAR ZA SOCIJALNI RAD GRADA
MOSTARA“

0586
BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON
GRAD MOSTAR
USTANOVA „CENTAR ZA SOCIJALNI RAD GRADA
MOSTARA“

Broj:01-31- 4266 /22
Mostar, 30. 11. 2022. godine

FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO
Hamdije Čemerlića br.2.

FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO
Broj: 05-02/5-3396/22
Sarajevo, 02-12-2022

REDMET: Mišljenje – dostavlja se

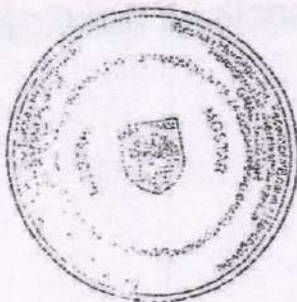
za: Vaš akt br.05-02/5-3396/22 MJ od 16.11.2022.godine

Ustanova „Centar za socijalni rad Grada Mostara“ temelju dosadašnjeg iskustva i rada nije imala
icaja ni bilo kakvih zahtjeva iz okvira svojih nadležnosti, od strane istospolnih zajednica, iz tog razloga ne
žemo dati ni svoje mišljenje o predmetnoj problematici.

S poštovanjem,

dostavljeno:

ovni,

Ravnateljica

Zdravka Marić, dipl.pravnica

Fmrsp Pisarnica

3124

05EC

From: csr.odzak.irs <csr.odzak.irs@tel.net.ba>
Sent: utorak, 22. novembar 2022. 08:29
To: Fmrsp Pisarnica
Subject: Re: Mišljenje, dostavlja se

REPUBLIKA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO
broj: 05-02/S-3396/22
Sarajevo, 22-11-2022

Poštovani,

Centar za socijalni rad Odžak do sada nije imao iskustva sa istospolnim bračnim zajednicama, jer takvih za sada nije bilo na području naše općine. Međutim, analizirajući Izvještaj o radu interresorne grupe sa prijedlozima propisa koje je potrebno donjeti na području FBiH kako bi takve zajednice mogle da ostavre svoja prava, možemo Vam samo dati informaciju da se sa svime slažemo i da smatramo da je Izvještaj vrlo dobro urađen, te da ćemo ubuduće biti maksimalno uključeni u odvodom ovakvih pitanja.

Uvažavajući Vaše mišljenje, srdačno Vas pozdravljam.

Prof. dr. sc. Zvezdana Pabrić, direktor Centra za socijalni rad Odžak

Pisarnica

Federalne ministarstva rada i socijalne politike

Urednice Čemerlića 2

7000 Sarajevo

MOSTAR

Broj: 04-31-2426/22
Mostar, 28.11.2022. godine

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
**FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO**

Broj: 05-02/5-3396/22
Sarajevo, 01-12-2022

**Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
Sarajevo**

Predmet: Mišljenje, dostavlja se

Veza: Vaš akt broj: 05-02/5-3396/22 MJ od 16.11.2022. godine, a dostavljeno 21.11.2022. godine

Sukladno Vašem aktu broj i datum gornji, a koji se odnosi na davanje mišljenja na Izvještaj o radu Interresorne radne grupe s prijedlogom propisa koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine kako bi istospolni parovi iz životne zajednice mogli ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, daje se slijedeće:

Mišljenje ovog Ministarstva je da je ovo oblast koja mijenja veliki broj zakona i propisa a koji se tiču obitelji i svega što iz nje proizilazi. Naravno da treba ići u korak sa evropskim vrijednostima i poštovati Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i sloboda, ali i se mora uzeti u obzir i kontekst okruženja u kojem živimo. Smatramo da su otvorena pitanja aktualna i zahtijevaju širu javnu raspravu građana Federacije Bosne i Hercegovine u smislu provođenja referenduma, na kojem bi se izjasnili svi građani Federacije Bosne i Hercegovine po ovim veoma važnim pitanjima.

S poštovanjem,

Dostaviti:

- Naslovu
- a/a

0580

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
ŽUPANIJA POŠAVSKA

FEDERALNO MINISTARSTVO
RADA I SOCIJALNE POLITIKE
SARAJEVO

broj: 05-02/5-3396/22
Sarajevo, 30-11-2022

MINISTARSTVO ZDRAVSTVA I SOCIJALNE POLITIKE

Tel./fax: 031/713-345, 713-277

Broj: 07-31-601-1/22

Datum: 24.11.2022. godine.

Federalno ministarstvo rada i
socijalne politike
n/r Ministra

Predmet: Odgovor na Vaš dopis,
dostavlja se

Poštovani,

U svezi sa Vašim dopisom broj: 05-02/5-3396/22 MJ od 16.11.2022. godine, a koji se odnosi na dostavljanje mišljenja na izvještaj o radu interresorne radne grupe koja je trebala izvršiti analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije BiH, možemo Vas izvjestiti da je ovo Ministarstvo razmotrilo izvještaj o radu interresorne radne grupe, te je suglasno sa predloženim mjerama koje su navedene u tom dokumentu.

Gore navedeno Vam dostavljamo na znanje i daljnje postupanje.

S poštovanjem,

0580

Broj: 09-31-11280-2 /22
Bihać, 29.11.2022. godine

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
UNSKO-SANSKI KANTON
MINISTARSTVO ZDRAVSTVA,
RADA I SOCIJALNE POLITIKE

09-02/5-3396/22
29.11.2022

FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I
SOCIJALNE POLITIKE
SAPRAVSTVO

PREDMET: Očitovanje, dostavlja se;
VEZA: Vaš akt broj: 05-02/5-3396/22 MJ od 16.11.2022.godine;

Poštovani,

u skladu sa Vašim aktom broj i datum veze obavještavamo Vas da Ministarstvo
zdravstva, rada i socijalne politike prihvata Izvještaj o radu Interresorne radne grupe.

S poštovanjem.

Obradivač akta: *[Signature]* Xida Omanović, dipl. pravnik

Dostavljeno:
1) Naslovu,
2. a/a

MINISTAR
Prim. dr. Muris Halkić
spec.pulmolog
[Signature]

5942
P. 5

Broj: 01-37-2-2832-25/16
Sarajevo, 24.07.2018. godine

BOSNA I HERCEGOVINA
BRČKO DISTRIKT BIH
VLADA BRČKO DISTRIKTA

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
VLADA
Sarajevo

PRIKLADNO: 30.7.2018.			
Organizaciona jedinica	Klasifikaciona oznaka	Redni broj	Broj priloga
03-05-899			2018

PREDMET: Mišljenje na nacrt Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba za period 2018 - 2020. godina, traži se

U prilogu Vam dostavljamo nacrt Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba za period 2018 - 2020. godina, te Vas molimo da dostavite mišljenje na isti do 25. jula 2018. godine.

Cilj Akcionog plana je otklanjanje svake neposredne ili posredne diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, smanjivanja homofobije i transfobije u društvu, te poboljšanja kvaliteta života LGBTI osoba.

Nacrt Akcionog plana prati strukturu Preporuke CM/Rec(2010)5 Odbora ministara Vijeća Evrope državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta i njenog Dodatka.

Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, na 22. sjednici održanoj 31.08.2016.godine, usvojilo je izvještaj o pojavama diskriminacije u BiH s Akcionim planom realizacije prijedloga mjera za sprečavanje pojava diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Akcioni plan sa prijedlogom mjera uključuje posebnu oblast Prava LGBTI osoba u BiH od kojih je jedna od mjera i izrada Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba u BiH.

U skladu sa zaključkom Doma naroda PS BiH i Programom rada Vijeća ministara BiH za 2017. godinu, Agencija za ravnopravnost spolova BiH Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH je koordinirala izradom nacrta Akcionog plana. Nacrt Akcionog plana je izrađen u saradnji s Radnom grupom koju su, pored Agencije za ravnopravnost spolova BiH, činile predstavnice Gender centra Vlade Federacije BiH, Gender centra Vlade Republike Srpske, Vlade Brčko distrikta BiH i nevladine organizacije Sarajevski otvoreni centar. Gender centar Vlade Federacije (broj akta: 03-05-521-1/17 od 20.12.2017. godine) i Odjeljenje za rasejana lica, izbjeglice i stambena pitanja Vlade Brčko distrikta BiH (broj akta: 11-0014AN-002/17 od 22.12.2017. godine) dostavili su pozitivno mišljenje na nacrt Akcionog plana.

Podsejćamo da je usvajanje ovog Akcionog plana jedna od pretpristupnih obaveza Bosne i Hercegovine, što je potvrđeno Preporukom Evropske komisije sa 3. sastanka Odbora za stabilizaciju i pridruživanje (27.03. Bruxelles).

S poštovanjem,

MINISTRICA
Semiha Borovac

Semiha Borovac

Prilog:

- Nacrt Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba za period 2018 - 2020.

**AKCIONI PLAN ZA RAVNOPRAVNOST LEZBEJKI,
GEJEVA, BISEKSUALNIH, TRANSRODNIH I
INTERSPOLNIH (LGBTI) OSOBA
u Bosni i Hercegovini za period 2018–2020. godine**

Sadržaj

1. UVOD.....	3
2. MEĐUNARODNI I DOMAĆI PRAVNI OKVIR ZA ZAŠTITU PRAVA LGBTI OSOBA	6
2.1. Međunarodni pravni okvir	6
2.2. Domaći pravni okvir.....	1615
3. ANALIZA STANJA RAVNOPRAVNOSTI LGBTI OSOBA U PRIORITETNIM OBLASTIMA.....	21
3.1. Pravo na život, sigurnost i zaštitu od nasilja.....	21
3.2. Sloboda udruživanja.....	24
3.3. Sloboda izražavanja i mirnog okupljanja	2524
3.4. Pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života.....	26
3.5. Zapošljavanje.....	2928
3.6. Obrazovanje.....	3029
3.7. Zdravstvo	3029
3.8. Sport.....	3230
3.9. Pravo na traženje azila.....	3231
3.10. Strukture za zaštitu ljudskih prava.....	3331
3.11. Diskriminacija na višestrukoj osnovi.....	3534
4. CILJEVI I PRIJEDLOG MJERA ZA RAVNOPRAVNOST LGBTI OSOBA.....	3635
4.1. Ciljevi.....	3635
4.2. Tabelarni pregled prijedloga mjera	3736
5. PROVEDBENI MEHANIZAM, MONITORING, EVALUACIJA.....	4543
6. DEFINICIJE	4644

1. UVOD

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je izradilo Izvještaj o pojavama diskriminacije u BiH s Akcionim planom realizacije prijedloga mjera za sprečavanje pojava diskriminacije u Bosni i Hercegovini, koji je usvojila Parlamentarna skupština BiH 2016. godine. Ovaj Akcioni plan uključuje posebnu oblast Prava LGBTI osoba u BiH, u kojoj je kao od mjera predviđena i izrada **Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba u BiH.**

Prema Akcionom planu realizacije prijedloga mjera za sprečavanje pojava diskriminacije u Bosni i Hercegovini, institucije odgovorne za izradu Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba su Agencija za ravnopravnost spolova BiH i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, a uključene institucije su Gender centar Vlade Federacije BiH, Gender centar Vlade Republike Srpske i Vlada Brčko distrikta BiH, te udruženje građana Sarajevski otvoreni centar.

U skladu sa navedenim, te imajući u vidu obaveze koje predstoje u ovoj fazi evropskih integracija, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, izradila je Akcioni plan za ravnopravnost LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini.

Akcioni plan je izradila radna grupa koju su činile predstavnice Agencije za ravnopravnost spolova BiH i Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, Gender centra Vlade Federacije BiH, Gender centra Vlade Republike Srpske, Vlade Brčko distrikta BiH i udruženja građana Sarajevski otvoreni centar koja prati stanje ljudskih prava LGBTI osoba u BiH.

Akcioni plan se donosi s ciljem otklanjanja svake neposredne ili posredne diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili spolnih karakteristika, smanjivanja homofobije i transfobije u društvu, te poboljšanja kvaliteta života LGBTI osoba. Jedna od aktivnosti Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba biće i izrada izmjena i dopuna postojećeg zakonodavstva ili novih pravnih propisa kako bi se uredila prava i obaveze koje proizilaze iz zajednice porodičnog života dviju osoba istoga spola. Obaveza Bosne i Hercegovine i njenih entiteta, Republike Srpske i Federacije BiH, kao i Brčko Distrikta, da izradi detaljan set mjera kojima će unaprijediti poštivanje i zaštitu ljudskih prava lezbejki, gej muškaraca, biseksualnih, transrodnih i interspolnih (LGBTI) osoba proizilazi iz njenih obaveza preuzetih potpisivanjem i ratificiranjem međunarodnih dokumenata, kao i iz članstva u međunarodnim organizacijama.

Izvještaj Evropske komisije za Bosnu i Hercegovinu za 2015. godinu navodi da je potrebno značajno unaprijediti pravni i institucionalni okvir za poštivanje ljudskih prava. U svom izvještaju za 2016. godinu, Evropska komisija tematizirala je specifična kršenja ljudskih prava LGBTI osoba u BiH. Tako je primjetila da je zajednica LGBTI osoba i dalje predmet prijetnji i napada, a da ti napadi još uvijek nisu adekvatno procesuirani. U istom izvještaju navedeno je da su istospolni partneri diskriminirani kroz nedostatka pravnog okvira koji bi regulisao njihove zajednice života, te da transrodne osobe ostaju marginalizirane zbog komplikovanih procedura izmjene oznaka spola uvjetovanih medicinskim postupcima.

Akcioni plan je izrađen na osnovu Prijedloga mjera za ravnopravnost LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini za period 2017-2019. godine koji je izrađen u saradnji Sarajevskog otvorenog

centra sa Agencijom za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, Gender centra Vlade Federacije BiH i Gender centra Vlade Republike Srpske. Pored toga, Akcioni plan uključuje i aktivnosti u skladu sa Godišnjim operativnim planovima za implementaciju Gender akcionog plana BiH. Najznačajniji dokument u ovom pogledu svakako je Preporuka CM/Rec(2010)5¹ o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta koju je 31. marta 2010. godine na 1081. sastanku zamjenika ministara usvojio Odbor ministara i Vijeća Europe i uputio je državama članicama, a kojom se preporučuje vladama zemalja članica da:

- ispituju postojeće zakonske i ostale mjere, drže ih pod revizijom, i prikupljaju i analiziraju relevantne podatke u cilju praćenja i obeštećenja bilo koje direktne ili indirektno diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu;
- obezbijede usvajanje i efikasnu primjenu svih zakonodavnih i drugih mjera u borbi protiv diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu kako bi se osiguralo poštovanje ljudskih prava lezbejki, gej, biseksualnih i transrodnih osoba, i promovirala tolerantnost prema njima;
- osiguraju da žrtve diskriminacije budu upoznate sa pravom na efikasan pravni lijek kao i da imaju pristup državnim organima, i da mjere borbe protiv diskriminacije uključuju, gdje je potrebno, sankcije za povredu prava i adekvatnu nadoknadu žrtvama diskriminacije;
- države članice treba da se u svojim zakonodavstvima, politikama i praksama rukovode principima i mjerama sadržanim u Dodatku ove Preporuke;
- obezbijede odgovarajuća sredstva i akcije da se ova Preporuka, uključujući i Dodatak, prevedu i distribuiraju što je šire moguće.

Ova Preporuka je prvi pravni dokument koji se na ovako detaljan način bavi diskriminacijom po ovim osnovama i koji pruža konkretne instrumente za njeno otklanjanje, te unapređenje stanja ljudskih prava i položaja LGBTI osoba u jednom društvu. Kao preporuka, ona sama po sebi nije pravno obavezujuća, ali se, kako je već navedeno, svaka mjera definirana njenim Dodatkom čvrsto zasniva na postojećim pravno obavezujućim međunarodnim i evropskim dokumentima vezanim za poštovanje ljudskih prava, koje BiH ima obavezu da provodi i poštuje, kao što su Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, Evropska socijalna povelja, Međunarodna konvencija o pravima djeteta, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i drugi.

Dodatkom ove Preporuke definiraju se prioritne oblasti, te mjere i aktivnosti koje trebaju biti poduzete u okviru svake od ovih sedam oblasti u cilju otklanjanja neravnopravnosti LGBT osoba u bosanskohercegovačkom društvu.

Prioritne oblasti definirane ovim Dodatkom podijeljene su u 11 poglavlja:

- I. Pravo na život, bezbjednost i zaštitu od nasilja (zločini iz mržnje i govor mržnje);
- II. Sloboda udruživanja;
- III. Sloboda izražavanja i mirnog okupljanja;

¹ Tekst preporuke i njen dodatak su dostupni na linkovima:

http://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cf40a (engleski)

http://www.ombudsman.ravnopravnost.rs/attachments/013_RecCM2010_5_SR.pdf (srpski)

[https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/dokumenti/ve/Preporuka%20CMRec\(2010\)5%20Odbora%20ministara%20ministrice%20dr%C5%BEavama%20%C4%8Dlanicama%20o%20mjerama%20za%20suzbijanje%20diskriminacije%20na%20osnovu%20seksualne%20orijentacije%20ili%20rodnog%20identiteta.pdf](https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/dokumenti/ve/Preporuka%20CMRec(2010)5%20Odbora%20ministara%20ministrice%20dr%C5%BEavama%20%C4%8Dlanicama%20o%20mjerama%20za%20suzbijanje%20diskriminacije%20na%20osnovu%20seksualne%20orijentacije%20ili%20rodnog%20identiteta.pdf) (hrvatski)

- IV. Pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života;
- V. Zaposlenje;
- VI. Obrazovanje;
- VII. Zdravstvo;
- VIII. Stanovanje;
- IX. Sport;
- X. Pravo na azil;
- XI. Državne strukture za zaštitu ljudskih prava.

Akcioni plan prati strukturu Preporuke CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ica Vijeća Evrope državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta i njenog Dodatka. Predložene mjere i aktivnosti su izvedene i definirane na osnovu navedenih principa, za BiH pravno obavezujućih evropskih i drugih međunarodnih instrumenata i detaljno razrađene u cilju adekvatnog provođenja pojedinačnih preporuka i što lakše primjene u državama članicama.

2. MEĐUNARODNI I DOMAĆI PRAVNI OKVIR ZA ZAŠTITU PRAVA LGBTI OSOBA

2.1. Međunarodni pravni okvir

Različiti međunarodni pravni dokumenti jasno i dosljedno obavezuju Bosnu i Hercegovinu da radi na unapređenju ljudskih prava LGBTI osoba. Ovdje ćemo kratko predstaviti ključne dokumente i obaveze koje proizlaze iz istih, ističući naročito dokumente Ujedinjenih nacija (UN) i Savjeta Evrope.

UN-ova Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima dajući jaku podršku zaštiti individualnih i političkih prava, te principu nediskriminacije, iako ne direktno, ipak zabranjuje diskriminaciju LGBTI osoba u pogledu uživanja ličnih i političkih prava, bez obzira gdje se te osobe nalazile ili čiji_e državljani_ke bili_e, te je obavezna za sve države svijeta, bez obzira na politički sistem, oblik vladavine ili državno uređenje. Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i svijješću, pa jedni prema drugima treba da postupaju u duhu bratstva – prvi je član Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Princip nediskriminacije u pogledu uživanja prava utvrđen je već u drugom članu: svakome pripadaju sva prava i slobode utvrđene u ovoj Deklaraciji bez ikakve razlike u pogledu rase, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovine, rođenja ili neke druge okolnosti.

Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka je međunarodni instrument o ljudskim pravima legislativnog karaktera. Odredbama te konvencije utvrđena su individualna i kolektivna prava, određene mere za nadzor nad njihovim poštovanjem i osnovan **Komitet protiv torture Ujedinjenih Nacija** koji nastoji da se ugovornice pridržavaju preuzetih obaveza. Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka je usvojena i otvorena za potpisivanje, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine UN br. 39/46 od 10. decembra 1984. godine, a stupila je na snagu 26. juna 1987. godine. U svom posljednjem razmatranju Komitet protiv torture posebnu pažnju obratio je na primjenu odredaba Konvencije prilikom zaštite od i procesuiranja nasilja nad LGBTI osobama i aktivistima_kinjama.

UN-ov Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima nalazi se u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine i, prema tome, njegove odredbe su ujedno ustavne odredbe, što dodatno daje na njegovom značaju u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine. Uz Pakt o građanskim i političkim pravima, usvojen je i prvi Fakultativni protokol kojim je ustanovljen Komitet za ljudska prava koji ima zadatak da prima i razmatra individualne predstavke od osoba koje smatraju da im je prekršeno neko od prava zagarantovanih u Paktu. Kao i u slučaju Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, i Pakt o građanskim i političkim pravima u članu 2. uvodi princip nediskriminacije: "Države članice ovog Pakta obavezuju se da poštuju i da jamče prava priznata u ovom Paktu svim pojedincima koji se nalaze na njihovom teritoriju i potpadaju pod njihovu vlast bez ikakvog razlikovanja, naročito u pogledu rase, boje kože, pola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili svakog drugog ubjeđenja, nacionalnog

ili društvenog porijekla, imovine, rođenja ili drugog statusa.“ Takođe, Pakt predviđa i sljedeću obavezu za države članice: sve su osobe jednake pred zakonom i imaju pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zakonsku zaštitu.

Zakon treba da zabrani svaku diskriminaciju i da garantuje svim osobama jednaku i djelotvorau zaštitu protiv diskriminacije bilo na osnovu rase, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovine, roda ili bilo koje druge okolnosti. Dakle, Pakt ne samo da je na nivou prava i sloboda zagantovanih njime zabranio diskriminaciju, nego je obavezao i države članice da na nivou državnih zakonodavstava zabrane diskriminaciju po raznim osnovama, između ostalih i diskriminaciju LGBTI osoba. Imajući u vidu da je Bosna i Hercegovina članica Pakta, ona je obavezna da poštuje prava i slobode bez diskriminacije, te da svoje zakonodavstvo mijenja u pravcu normativnog ukidanja diskriminacije na svim osnovima.

UN-ov Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima takođe se nalazi u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine, te predstavlja dio ustavnih normi. I ovaj Pakt nalaže da se države članice ovog pakta obavezuju da garantuju da će sva prava koja su u njemu formulisana biti ostvarivana bez ikakve diskriminacije zasnovane na rasi, boji, polu, jeziku, političkom ili kakvom drugom mišljenju, nacionalnom ili socijalnom porijeklu, imovinskom stanju, rođenju ili kakvoj drugoj okolnosti. Zabrana diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili polnih karakteristika nije izričito zabranjena Paktom, ali se ona podvodi pod druge okolnosti ili šire tumačenje riječi pol (posebno kada govorimo o rodnom identitetu). Dakle, brani se diskriminacija u pogledu uživanja prava na rad, osnivanje i članstvo u sindikatima određeni životni standard, pravo na obrazovanje, zdravstvene uslove, učestvovanje u kulturnom životu i sl. U svom Opštem komentaru broj 20, Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava Ujedinjenih nacija objašnjava da države članice Pakta treba da obezbijede da seksualna orijentacija ne bude prepreka uživanju prava predviđenih Paktom, te se i ona uključuje kao zabranjeni osnov diskriminacije po osnovu druge okolnosti.

Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije nad ženama u svojoj Opštoj preporuci br. 28: O osnovnim obavezama država članica prema članu 2 Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW) potvrdio je da je interseksionalnost osnovni princip za razumijevanje opsega obaveza koje za države članice proizlaze iz člana 2. Konvencije. Diskriminacija žena na osnovu pola i roda je neraskidivo povezana sa drugim faktorima koji utiču na žene, kao što su rasa, etnicitet, religija ili uvjerenja, zdravlje, socijalni položaj, dob, klasa, kasta, seksualna orijentacija i rodni identitet. Države članice moraju prepoznati u svom zakonodavstvu ovakve oblike višestruke diskriminacije i njihov zajednički negativni učinak na položaj žena, te ih zabraniti i usvojiti politike i programe kojima će se obezbijediti suzbijanje ovih oblika diskriminacije. Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama sastavni je dio Ustava Bosne i Hercegovine, te se primjenjuje direktno i ima prioritet nad domaćim zakonima.

~~**Deklaracija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu**~~
Generalne skupštine Ujedinjenih nacija iz 2009. godine poziva države da osude akte nasilja i povezanih kršenja ljudskih prava protiv osoba zbog njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta, da sprovedu istragu i počinioce privedu pravdi, te

obezbijeće mehanizme zaštite za osobe koje rade na djelima nasilja i kršenja ljudskih prava počinjenih na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Rezolucije Savjeta za ljudska prava Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu, donesene 2011. i 2014. godine, pozivaju se na Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i druge relevantne međunarodne dokumente, te principe nediskriminacije i njima Savjet izražava duboku zabrinutost zbog nasilja i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u svim dijelovima svijeta. Stoga je zatraženo od Visokog komesara da dokumentuje i analizira diskriminacione zakone i prakse kojima se krše ljudska prava osoba zbog njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta, te načine na koji međunarodni mehanizmi za zaštitu ljudskih prava mogu pomoći da se spriječe kršenja.

Od dokumenata koji imaju neobavezan karakter, svakako se moraju izdvojiti **Džogdžakartanski principi** usvojeni 2006. i dopunjeni 2017. godine od strane grupe eksperata, a čiji cilj je promovisanje implementacija do sada preuzetih međunarodnih obaveza u vezi sa zaštitom ljudskih prava LGBTI osoba. Ovim principima predlažu se osnovni standardi za zaštitu i promociju punog uživanja svih ljudskih prava, bez obzira na seksualnu orijentaciju i rodni identitet, i jasno prepoznavanje rodnog izražavanja i spolnih karakteristika kao zasebnih zaštićenih osnova. Neke zemlje, uključujući Češku Republiku, Dansku, Finsku, Irsku, Norvešku, Švedsku i Švajcarsku potvrdile su ili su se pozvale na Principe u svojim izjavama pred Savjetom za ljudska prava Ujedinjenih nacija. Druge zemlje su potvrdile Principe na nivou izvršne vlasti (Njemačka, Nizozemska, Španija i Velika Britanija) ili kao dio svog zakonodavstva (Belgija).

Univerzalni periodični pregled (UPP) stanja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini izvršen je drugi put 5. novembra 2014. godine na 20. sjednici Savjeta za ljudska prava UN-a u Ženevi, kada je BiH dobila 167 preporuka od 62 države. Na 29. sjednici Savjeta za ljudska prava UN-a održanoj 15. juna 2015. godine u Ženevi BiH se zvanično izjasnila po pitanju prihvatanja preporuka dobivenih na sjednici Radne grupe UPP-a u novembru 2014, izvijestivši o prihvatanju 128 i djelimičnom prihvatanju 38 dobivenih preporuka i o samo jednoj preporuci koja je odbijena. Tom prilikom BiH je dobila sljedeće preporuke koje su od značaja za prava LGBTI osoba:

- da razvije plan za ljudska prava kojim će se sistematski urediti zaštita i promocija svih ljudskih prava i prateći akcioni plan ove strategije;
- da razvije antidiskriminacionu strategiju u kojoj će biti zastupljene i mjere suzbijanja marginalizovanih grupa kao što su LGBT osobe, Romi i osobe s invaliditetom;
- da uskladi postojeće zakonodavstvo na svim nivoima sa Zakonom o zabrani diskriminacije u BiH;
- da implementira mjere kojima će obezbijediti suzbijanje diskriminacije na svim osnovama, a posebno na osnovu roda, seksualne orijentacije i rodnog identiteta;
- da istražuje, procesuirá i radi na suzbijanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje, ali i govora mržnje, posebno njegovog javnog izražavanja, uključujući izražavanje ovakvog govora u političkom životu i obrazovanju;

- da obezbijedi pristup kvalitetnom i inkluzivnom obrazovanju pripadnicima_ama svih marginalizovanih grupa, uključujući Rome, LGBT osobe i osobe s invaliditetom;
- da unaprijedi propise koji imaju za svrhu suzbijanje i sankcionisanje pozivanja na nasilje, posebno od strane javnih službenika_ca;
- da javno i jasno osudi sve verbalne i fizičke napade na LGBT zajednicu u BiH i procesuirá odgovorne;
- da razvije strategiju podizanja svijesti javnosti o problemima i preprekama s kojima se LGBT osobe u BiH susreću, te da gradi tolerantniju sredinu;
- da nastavi treninge za policijsko osoblje u smislu suzbijanja kršenja ljudskih prava LGBT osoba, kao što je to urađeno u Kantonu Sarajevo, te da slične treninge sprovodi i za predstavnike_ce pravosuđa; i
- da razvije transparentan i inkluzivan sistem javnih konsultacija s organizacijama civilnog društva na svim pitanjima od značaja za ljudska prava (npr. rodna ravnopravnost, prava manjina, ratni zločini, inkluzivno obrazovanje, diskriminacija LGBT osoba).

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda sa dodatnim protokolima ima posebno mjesto u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine. Prema članu II tačka 2, prava i slobode predviđene u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima direktno se primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju karakter ustavnih normi i prioritet nad svim drugim aktima. Bosna i Hercegovina, u procesu pristupanja Savjetu Evrope, 2002. godine je ratifikovala Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i time je prihvatila nadležnost Evropskog suda za ljudska prava kao ovlaštenog tumača Konvencije i svih njenih protokola, ali i instancu nadležnu da odlučuje o predstavkama fizičkih lica, grupa pojedinaca_ki ili drugih država koje tvrde da su žrtve povrede prava utvrđenih Konvencijom. Evropskom konvencijom predviđeno je da se uživanje prava i sloboda predviđenih ovom konvencijom obezbjeđuje bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovinsko stanje, rođenje ili drugi status.

Konvencija štiti sljedeća prava i slobode: pravo na život; zabranu mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja; zabranu ropstva i prinudnog rada; pravo na slobodu i bezbjednost; pravo na pravično suđenje; kažnjavanje samo na osnovu zakona; pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života; slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti; slobodu izražavanja; slobodu okupljanja i udruživanja; pravo na sklapanje braka; pravo na djelotvorni pravni lijek; zabranu diskriminacije. Protokol 1 štiti sljedeća prava: pravo na mirmo uživanje imovine; pravo na obrazovanje; pravo na slobodne izbore; Protokol 4: zabranu dužničkog ropstva; slobodu kretanja; zabranu protjerivanja sopstvenih građana_ki; zabranu kolektivnog protjerivanja stranaca; Protokol 6: zabranu izricanja i izvršenja smrtne kazne; Protokol 7: zaštitu u postupku protjerivanja stranaca; pravo na žalbu u krivičnom postupku; pravo na naknadu za pogrešnu osudu; pravo ne biti suđen ili kažnjen dva puta u istoj pravnoj stvari.

Iako sama Konvencija izričito ne navodi seksualnu orijentaciju ili rodni identitet kao zabranjene osnove diskriminacije, zabrana diskriminacije se podvodi pod drugi status. Ovaj zaključak se ne izvodi samo pravilima tumačenja, već i kasnijim preporukama Savjeta Evrope, a posebno praksama Evropskog suda za ljudska prava. Evropski sud za

ljudska prava je svojim presudama i progresivnim tumačenjem Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda snažno uticao na stvaranje okvira pravne zaštite LGBT osoba. Praksa Evropskog suda za ljudska prava je u posljednjih trideset godina nametnula važne standarde, ne samo u odnosu na dekriminalizaciju homoseksualnosti i ukidanje različitih dobi pristanka na seksualne odnose za homoseksualne osobe u odnosu na heteroseksualne odnose, već i u uspostavljanju zaštite LGBT osoba od nasilja i uznemiravanja, zabrani diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, te priznavanju istopolnim zajednicama statusa zajednica porodičnog života. Naime, i svojim posljednjim odlukama Sud ne samo da potvrđuje da je pitanje seksualne orijentacije i ostvarivanje seksualnog identiteta zaštićeno pravom na privatni život, te da je svaka diskriminacija na ovim osnovama zabranjena, već zauzima i stanovište da se istopolne zajednice smatraju porodičnim životom i da su države članice dužne da ove zajednice pravno priznaju i omoguće im uživanje minimalno onih prava koja su priznata vanbračnim heteroseksualnim zajednicama.

U 2010. godini, **Komiteš ministara Savjeta Evrope donio je Preporuku CM/Rec(2010)5 o mjerama borbe protiv diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu** koju je uputio državama članicama preporučujući vladama zemalja članica da:

- ispituju postojeće zakonske i ostale mjere, drže ih pod revizijom, i prikupljaju i analiziraju relevantne podatke u cilju praćenja i obeštećenja bilo koje direktne ili indirektno diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu;
- obezbijede usvajanje i efikasnu primjenu svih zakonodavnih i drugih mjera u borbi protiv diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu kako bi se osiguralo poštovanje ljudskih prava lezbejki, gej, biseksualnih i transrodnih osoba, i promovisala tolerantnost prema njima;
- obezbijede da su žrtve diskriminacije upoznate sa pravom na efikasan pravni lijek kao i da imaju pristup državnim organima, i da mjere borbe protiv diskriminacije uključuju, gdje je potrebno, sankcije za povredu prava i adekvatnu nadoknadu žrtvama diskriminacije;
- države članice treba da se u svojim zakonodavstvima, politikama i praksama rukovode principima i mjerama sadržanim u Dodatku ove Preporuke;
- obezbijede odgovarajuća sredstva i akcije da se ova Preporuka, uključujući i Dodatak, sprovedu i distribuiraju što je šire moguće.

Dodatkom ove Preporuke definišu se prioritetne oblasti, te mjere i aktivnosti koje treba da budu poduzete u okviru svake od ovih sedam oblasti u cilju otklanjanja neravnopravnosti LGBT osoba, a podijeljene su u 11 poglavlja: I. Pravo na život, bezbjednost i zaštitu od nasilja (zločini iz mržnje i govor mržnje); II. Sloboda udruživanja; III. Sloboda izražavanja i mirnog okupljanja; IV. Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života; V. Zaposlenje; VI. Obrazovanje; VII. Zdravstvo; VIII. Stanovanje; IX. Sport; X. Pravo na azil; XI. Državne strukture za zaštitu ljudskih prava.

U 2009. godini Komesar za ljudska prava Savjeta Evrope u svom izvještaju **Ljudska prava i rodni identitet** iznio je niz preporuka državama članicama Savjeta Evrope, nalažući da bi one, u cilju unapređenja ljudskih prava transrodnih osoba trebalo da:

- primjenjuju međunarodne standarde ljudskih prava bez diskriminacije i da domaćem zakonodavstvu jasno zabrane diskriminaciju na osnovu rodnog identiteta. Kao smjernice za unapređenje domaćeg zakonodavstva treba da se koriste Džogdžakartanski principi;
- obezbijede regulaciju krivičnih djela počinjenih iz mržnje na način da ona uključuje i zaštitu transrodnih osoba od transfobijom motivisanih krivičnih djela i incidenata;
- razviju brze i transparentne procedure izmjene imena i oznake pola na ličnim dokumentima i drugim dokumentima od značaja;
- zabrane prisilnu sterilizaciju i druge prisilne medicinske tretmane kao preduslov za pravno priznavanje rodnog identiteta i promjenu imena i oznake pola;
- obezbijede da su procedure prilagođavanja pola, kao što su hormonalna terapija, operacije i psihološka podrška, dostupne transrodnim osobama, te da su njihovi troškovi pokriveni državnim zdravstvenim osiguranjem;
- otklone bilo kakva ograničenja prava transrodne osobe da i nakon pravnog prilagođavanja pola ostane u ranije sklopljenom braku;
- izrade i implementiraju politike za suzbijanje diskriminacije i marginalizacije transrodnih osoba na tržištu rada, te u oblastima obrazovanja i zdravstvene zaštite;
- uključe i konsultuju transrodne osobe i njihove organizacije prilikom izrade i implementiranja politika i mjera koje se tiču transrodnih osoba;
- uključe pitanja ljudskih prava transrodnih osoba i diskriminacije na osnovu rodnog identiteta u programe obuke o ljudskim pravima i obrazovne programe, kao i u kampanje podizanja svijesti;
- obezbijede treninge i obuke za psihologe, psihijatre, te ostalo medicinsko i zdravstveno osoblje o potrebama i pravima transrodnih osoba i neophodnosti poštovanja njihovog dostojanstva;
- uključe ljudska prava transrodnih osoba u nadležnosti državnih struktura za ljudska prava;
- sprovedu istraživanja radi prikupljanja i analiziranja podataka o stanju ljudskih prava transrodnih osoba uključujući i diskriminaciju i netoleranciju s kojima su ove osobe suočene, vodeći pri tome računa o zaštiti ličnih podataka i privatnosti ovih osoba.

U 2011. godini, u izvještaju **Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u Evropi**, Komesar za ljudska prava Savjeta Evrope predložio je i niz preporuka koje bi imale za cilj uklanjanje homofobije, transfobije i diskriminacije u državama članicama Savjeta Evrope. Izvještaj je obuhvatio 47 država članica Savjeta Evrope, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, a njime su državama članicama u cilju suzbijanja diskriminacije LGBT osoba, predložene sljedeće aktivnosti:

- Zauzimanje jakih stavova protiv kršenja ljudskih prava LGBT osoba, te promovisanje poštovanja pitanja vezanih za LGBT osobe;
- Poduzimanje koraka ka podsticanju činjeničnog, objektivnog i profesionalnog medijskog izvještavanja o LGBT osobama i pitanjima vezanim za seksualnu orijentaciju i rodni identitet;
- Implementacija međunarodnih standarda za ljudska prava bez diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta;
- Usvajanje sveobuhvatnih državnih zakona o nediskriminaciji, te uključivanje seksualne orijentacije i rodnog identiteta kao zabranjenih osnova diskriminacije. Nevladine organizacije koje predstavljaju LGBT osobe trebalo bi da budu uključene

u konsultacije, zakonodavni proces, te pripremu strateških mjera za sprovođenje tih zakona;

- Analizu državnih zakona s ciljem uočavanja i korekcije mogućih nedosljednosti u odnosu na važeće zakone o zabrani diskriminacije da bi se spriječila diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta;
- Osnivanje strukture, na nivou države, za promociju jednakosti i nediskriminacije;
- Praćenje djelotvornosti primjene državnih zakona o nediskriminaciji, te uključivanje u proces monitoringa državnih struktura za ljudska prava i jednakost, kao i organizacija koje predstavljaju LGBT osobe;
- Uvođenje homofobične i transfobične mržnje kao mogućeg motiva u krivičnim djelima koji su motivisani predrasudama i u govor mržnje. Zločini usmjereni protiv pojedinaca_ki ili grupe koji_e pripadaju LGBT osobama na osnovu percipirane ili stvarne seksualne orijentacije i rodnog identiteta treba da budu kažnjeni, a motiv predrasude treba da se uzme kao otežavajuća okolnost prilikom odmjeravanja kazne;
- Efikasno istraživanje zločina počinjenih iz mržnje prema LGBT osobama, te unapređenje sistematičnog prikupljanja podataka o incidentima i krivičnim djelima vezanim za homofobiju i transfobiju;
- Priznanje da je progon ili osnovani strah od progona zbog seksualne orijentacije i rodnog identiteta valjan osnov za davanje izbjegličkog statusa ili azila, te omogućavanje da osobe koje rade na azilu ili srodnim strukama prođu adekvatnu edukaciju kako bi bili senzibilisani za potrebe LGBT osoba;
- Poštovanje efektivnog prava na okupljanje LGBT osoba tako što će se obezbijediti mimo Parada ponosa i drugi skupovi LGBT osoba koji se fokusiraju na pitanje seksualne orijentacije i rodnog identiteta, te omogućavanje da se ova okupljanja dešavaju bez izlaganja diskriminatornim mjerama javnih vlasti;
- Obezbjedenje efektivne zaštite učesnika_ca mirnih Parada ponosa ili drugih događaja koje su upriličile LGBT osobe (ili su upriličeni za njih), od napada i nasilničkih kontrademonstracija;
- Poštovanje efektivnog prava na slobodu udruživanja LGBT osoba na način da će se obezbijediti da nevladine organizacije koje predstavljaju LGBT osobe ili rade na pitanjima vezanim za seksualnu orijentaciju i rodni identitet mogu da se uspostave i djeluju bez izlaganja diskriminatornim mjerama javnih vlasti;
- Poštovanje efektivnog prava na slobodu izražavanja, kroz garanciju mogućnosti da se primaju i daju informacije o pitanjima vezanim za seksualnu orijentaciju i rodni identitet, u svakom obliku izražavanja, kao što su štampa, publikacije, usmene i pismene izjave, umjetnost i drugi mediji;
- Zakonsko priznanje preferiranog roda transrodnih osoba, te usvajanje ekspeditivne i transparentne procedure za promjenu imena i pola transrodnih osoba u rodnim listovima, javnim i matičnim knjigama, ličnoj karti, pasošu, svjedočanstvu o školovanju i sličnim dokumentima;
- Ukidanje sterilizacije i drugih obaveznih medicinskih postupaka koji mogu ozbiljno da ugroze autonomiju, zdravlje i dobrobit pojedinca_ke kao neophodnog uslova za zakonsko priznavanje preferiranog roda transrodne osobe;
- Ukidanje zahtjeva za status nevjenčanog ili razvedenog za vjenčane, kao neophodnog uslova za priznavanje preferiranog roda transrodne osobe;
- Poštovanje prava transrodnih osoba na efektivno uživanje prava na brak u skladu sa zakonski priznatim rodom;

- Usvajanje zakona kojim se priznaju istopolna partnerstva, time što će se takvim partnerstvima dati ista prava i beneficije kao i heteroseksualnim partnerstvima ili braku, npr. u područjima socijalne zaštite, zapošljavanja i penzije, slobode kretanja, spajanja porodice, roditeljskih prava i nasljeđivanja;
- Istopolnim parovima i LGBT osobama, u skladu s principom najboljeg interesa djeteta, davanje istih mogućnosti kao i drugim kandidatima da budu bez diskriminacije uzeti u razmatranje kao usvojitelji djeteta;
- Priznanje roditeljskih prava istopolnim roditeljima, pojedinačno ili zajedno, uključujući i njihova prava starateljstva, bez diskriminacije po osnovu njihove seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Roditeljska prava transrodnih osoba bi trebalo da se nastave poštovati i nakon zakonskog priznavanja njihovog preferiranog roda;
- Omogućavanje pristupa potpomognutoj reprodukciji LGBT osobama, bez diskriminacije po osnovu njihove seksualne orijentacije ili rodnog identiteta;
- Obezbjedenje adekvatne zaštite porodicama s članovima koji su LGBT, da bi se potakli inkluzija, poštovanje i bezbjednost;
- Ukidanje zastarjele systemske klasifikacije, koja homoseksualnost prikazuje kao bolest ili oboljenje;
- Revidiranje svih uslova za dijagnozu mentalnog poremećaja, za pristup zdravstvenoj zaštiti prilagođenoj transrodnim osobama, s ciljem uklanjanja prepreka da transrodne osobe efektivno uživaju pravo na samoodređenje i najviše dostupne zdravstvene standarde;
- Uključivanje standarda i principa za poštovanje dostojanstva LGBT osoba kao i njihovih specifičnih zdravstvenih potreba i izbora u obrazovanje i obuku zdravstvenih radnika;
- Obezbjedenje transrodnim osobama dostupnosti procedura promjene pola, kao što su hormonalna terapija, operacija i psihološka pomoć, uz uslov davanja saglasnosti na osnovu informacija, te pokrivanje troškova zdravstvenog osiguranja;
- Promovisanje, poštovanje i inkluzija pripadnika LGBT populacije u školi, te rad na objektivnim znanjima o pitanjima vezanim za seksualnu orijentaciju i rodni identitet, u školi i drugim obrazovnim ustanovama;
- Sprečavanje i suzbijanje maltretiranja i uznemiravanja učenika i osoblja koji su LGBT. Škole bi trebalo da budu sigurne sredine za LGBT učenike i osoblje, a nastavnici bi trebalo da imaju na raspolaganju sredstva kojima mogu efektivno da odgovore na maltretiranja i uznemiravanja LGBT učenika;
- Promovisanje politike i praksi koje za cilj imaju borbu protiv diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu; isto tako, promovisanje politike rada kojom se njeguje različitost na radnom mjestu, zajedno sa inicijativama koje potiču potpunu inkluziju i poštovanje LGBT zaposlenika na radnom mjestu;
- Poštovanje prava transrodnih osoba na pristup tržištu rada, tako što će postojati garancija poštovanja njihove privatnosti u pogledu davanja osjetljivih ličnih podataka vezanih za njihov rodni identitet, te promocija mjera usmjerenih ka suzbijanju diskriminacije transrodnih osoba na radnom mjestu;
- Poticanje sistematičnih istraživanja i prikupljanje razdvojenih podataka vezanih za diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u svim aspektima života. Pitanja vezana za LGBT osobe bi trebalo da se uključe u sve ankete o generalnim stavovima i sva ispitivanja javnog mnijenja. Takođe, potrebno

je primijeniti garancije kojima se čuva pravo na poštovanje privatnog života LGBT osoba pri prikupljanju bilo kakvih osjetljivih podataka.

U maju 2015. godine Komesar za ljudska prava Savjeta Evrope objavio je svoj izvještaj **Ljudska prava i interpolne osobe**. Ovaj izvještaj za cilj ima da potakne zemlje članice da ukinu medicinski nepotreban tretman "normalizacije" interpolnih osoba kada se on sprovodi ili propisuje bez slobodnog i potpuno informisanog pristanka dotične osobe, a predstavlja i moguće naredne korake u smislu zaštite interpolnih osoba od diskriminacije, te adekvatnog priznavanja njihovog pola u zvaničnim dokumentima i pristupu pravdi. Ovim izvještajem Komesar za ljudska prava iznio je sljedeće preporuke:

- Zemlje članice treba da ukinu medicinski nepotreban tretman "normalizacije" interpolnih osoba, uključujući i nepovratnu genitalnu hiruršku operaciju i sterilizaciju, kada se to sprovodi ili propisuje bez slobodnog i potpuno informisanog pristanka dotične osobe. Tretman određivanja pola treba da bude dostupan interpolnim osobama tek kada su one u stanju izraziti slobodan i potpuno informisani pristanak. Pravo interpolnih osoba da ne prolaze kroz tretman određivanja pola mora da se poštuje.
- Interpolnim osobama i njihovim porodicama treba da bude dostupno interdisciplinarno savjetovanje i podrška, uključujući i podršku osoba u sličnim situacijama. Interpolnim osobama treba da se omogući pristup njihovim medicinskim kartonima.
- Nacionalne i međunarodne medicinske klasifikacije koje patologiziraju varijacije u polnim karakteristikama treba da se revidiraju da bi se ukinule prepreke djelotvornom ostvarivanju ljudskih prava interpolnih osoba, uključujući i pravo na najveći mogući standard zdravlja.
- Zemlje članice treba da olakšaju priznavanje interpolnih osoba zakonima putem brzog izdavanja rodni listova, pasoša i drugih ličnih dokumenata, poštujući pravo interpolnih osoba na samoodređenje. Potrebno je uvesti fleksibilne procedure za određivanje ili promjenu pola/roda u zvaničnim dokumentima, a istovremeno i pružiti mogućnost da se ne mora birati određeni muški ili ženski rodni označitelj. Zemlje članice treba da uzmu u obzir proporcionalnost zahtjeva da se odabere rodni označitelj u zvaničnim dokumentima.
- Nacionalno zakonodavstvo koje se odnosi na jednako postupanje i zločine iz mržnje treba da se revidira da bi se obezbijedila zaštita interpolnih osoba. Polne karakteristike treba da se obuhvate kao konkretna osnova u zakonodavstvu o jednakom postupanju i zločinima iz mržnje ili, u najmanju ruku, da se uvede autoritativno tumačenje polne/rodne osnove koje uključuje i polne karakteristike kao zabranjene osnove za diskriminaciju.
- Nacionalne strukture za ljudska prava, kao što su ombudsmeni, tijela za ravnopravnost, komisije za ljudska prava i ombudsmeni za djecu, treba da budu aktivne u djelovanju sa interpolnim osobama, uključujući i djecu. One treba da imaju jasan mandat da rade na pitanjima koja su važna za interpolne osobe i treba da im pružaju usluge podrške žrtvama. Postoji potreba da se olakša pristup pravdi interpolnim osobama.
- Zemlje članice treba da sprovode istraživanja o situaciji i potrebama zaštite ljudskih prava interpolnih osoba u različitim okruženjima. Postoji urgentna potreba da se poveća svijest javnosti i stručno usavršavanje o problemima s kojima se suočavaju interpolne osobe. Interpolne osobe i organizacije koje ih zastupaju treba da imaju

mogućnost da aktivno učestvuju u istraživanjima koja ih se tiču, kao i u izradi mjera za postizanje većeg stepena ostvarenja ljudskih prava.

- Potrebno je istražiti kršenja ljudskih prava koja su interpolne osobe doživjele u prošlosti, javno ih priznati i ispraviti. Potrebno je pojačati etičke i profesionalne standarde, pravnu zaštitu i sudsku kontrolu da bi se u budućnosti obezbijedilo poštovanje ljudskih prava.

Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) ističe u svome članu 4. stav 3. (Osnovna prava, princip jednakosti i nediskriminacije) da će članice/zemlje potpisnice obezbijediti primjenu odredbi konvencije, posebno mjera zaštite prava žrtava, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, kao što su: pol, rod, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili neko drugo mišljenje, nacionalno odnosno društveno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje, seksualna orijentacija, rodni identitet, uzrast, zdravstveno stanje, invaliditet, bračno stanje, status migranta ili izbjeglice, odnosno neki drugi status.

U oktobru 2017 godine **Vijeće Evrope donijelo je rezoluciju o ljudskim pravima interpolnih osoba**. Riječ je o prvoj rezoluciji koja se tiče prava interpolnih osoba koju je donijela europska međuvladina institucija, a kojom je naglašeno da je Parlamentarna Skupština Vijeća Evrope smatra da «dominantno medicinsko stajalište da tijela interpolne djece moramo prilagoditi bilo muškoj, bilo ženskoj paradigmi, često putem kirurških i/ili hormonalnih intervencija; da se to mora učiniti što je ranije moguće; i da se zatim djecu treba odgajati u rodu koji je dodijeljen njihovom tijelu» predstavlja «ozbiljno narušavanje fizičkog integriteta, u brojnim slučajevima kod vrlo male djece koja nisu u mogućnosti dati svoj pristanak i čiji rodni identitet još nije poznat. Takva praksa se provodi unatoč činjenici da nema dokaza o dugoročnom uspjehu takvih tretmana.». Rezolucija stoga jasno definiše što bi vlade trebale poduzeti kako bi zaštitile prava interpolnih osoba:

- zabraniti medicinski nepotrebne, normalizirajuće operacije djece, kao i druge oblike intervencije na djeci koja nisu u mogućnosti dati svoj pristanak,
- osigurati da, osim u slučajevima kada je život djeteta u opasnosti, bilo kakav tretman usmjeren izmjeni spolnih karakteristika djeteta bude odgođen do trenutka kada dijete može sudjelovati u odlučivanju u vlastitom tijelu,
- pružiti svim interpolnim osobama odgovarajuću podršku od strane specijaliziranog, multidisciplinarnog tima koji primjenjuje holistički pristup,
- osigurati pristup zdravstvenoj skrbi interpolnim osobama tijekom cijelog života,
- osigurati pristup pacijenata vlastitoj anamnezi,
- pružiti obuhvatu edukaciju o ovoj temi svom medicinskom, psihološkom i drugom osoblju te jasno iskomunicirati da su interpolna tijela rezultat prirodne varijacije u spolnom razvoju i, posljedično, nije ih nužno modificirati.

Komiteta protiv torture UN-a (Committee Against Torture – CAT) u novembru 2017. godine vršio je pregled ispunjenja obaveza Bosne i Hercegovine prema **Konvenciji za eliminaciju svih oblika torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka**, tom prilikom članovi ce Komiteta razmatrali su i zaštitu LGBTI osoba u BiH od nasilja. U svojim Zaključnim zapažanjima povodom razmatranja Šestog periodičnog izvještaja Bosne i Hercegovine Komitet je pozvao BiH

da javno osudi i osigura efektivnu zaštitu LGBTI osoba i aktivista_kinja od nasilja tako što će:

- brzo, detaljno i objektivno istražiti sve prijetnje i napade na LGBTI osobe i aktiviste_kinje; te procesuirati počinitelje i sankcionirati ih u skladu s težinom učinjenih djela;
- obezbijediti treninge za policijske službenike_ce, tužitelje_ice i sudije_tkinje o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, posebno na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identeta; te početi sistematski pratiti takva krivična djela;
- prikupljati statističke podatke, disagregirane prema godištu, spolu i etnicitetu žrtava, u slučajevima prijava, istraga, procesuiranja i provođenja presuda i sankcija u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje prema LGBTI osobama; podizati svijest javnosti u cilju borbe protiv predrasuda i stereotipa; te usvajati politike za borbu protiv i prevenciju krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

2.2. Domaći pravni okvir

Ustav Bosne i Hercegovine je najviši pravni akt u državi, koji su dužni primjenjivati državni i svi niži nivoi vlasti. Sastavne dijelove Ustava Bosne i Hercegovine čine sam tekst Ustava, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa dodatnim protokolima i 15 međunarodnih konvencija. U Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine navedene su sljedeće konvencije univerzalnog karaktera: 1. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948); 2. Ženevska konvencija I-IV o zaštiti žrtava rata (1949) i Dopunski protokoli I-II (1977); 3. Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica (1951) i Protokol (1966); 4. Konvencija o državljanstvu udatih žena (1957); 5. Konvencija o smanjenju broja lica bez državljanstva (1961); 6. Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1965); 7. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) i Opcioni protokoli (1966 i 1989); 8. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966); 9. Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije u odnosu na žene (1979); 10. Konvencija protiv mučenja i drugih sirovih, nehumanih ili ponižavajućih tretmana ili kažnjavanja (1984); 11. Konvencija o pravima djeteta (1989); 12. Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika – migranata i članova njihovih porodica; 13. Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1994).

Ostale tri konvencije su regionalnog karaktera: 1. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa dodatnim protokolima, koja se direktno primjenjuje u Bosni i Hercegovini; 2. Evropska konvencija protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih tretmana ili kažnjavanja (1987) i 3. Evropska povelja za regionalne jezike i jezike manjina (1992). Sve one mogu da se smatraju dijelom Ustava Bosne i Hercegovine i treba da se direktno primjenjuju prilikom donošenja zakona, odluka, rješenja i presuda.

Ljudska prava i slobode regulisani su članom II ustavnog teksta. U tom smislu, Bosna i Hercegovina i oba entiteta obezbijediće najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Sve osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava, koja uključuju: pravo na život; pravo osobe da ne bude podvrgnuta mučenju, niti nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni; pravo osobe da ne bude držana u ropstvu ili potčinjenosti, ili na prisilnom ili obaveznom radu; pravo na ličnu slobodu i bezbjednost; pravo na pravično saslušanje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi s krivičnim postupkom; pravo na privatni i porodični život, dom i

prepisku; slobodu misli, savjesti i vjere; slobodu izražavanja; slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima; pravo na brak i zasnivanje porodice; pravo na imovinu; pravo na obrazovanje; pravo na slobodu kretanja i prebivalište.

Lista prava koja se nalaze u katalogu ljudskih prava u Ustavu Bosne i Hercegovine nije zaključena jer se ovoj listi dodaju i prava iz Evropske konvencije, 13 protokola i 15 međunarodnih dokumenata koji se nalaze u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine.

Ustav Bosne i Hercegovine uvodi princip nediskriminacije u tački 4, gdje kaže da je uživanje prava i sloboda predviđenih u članu II Ustava Bosne i Hercegovine ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I Ustava, obezbijedeno svim osobama u Bosni i Hercegovini, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status. Seksualna orijentacija, rodni identitet i polne karakteristike nisu izričito navedeni kao zabranjene osnove diskriminacije, mada se, podvođenjem pod drugi status, može smatrati da je diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta i polnih karakteristika zabranjena. U prilog ovom idu i zakonske odredbe, Zakon o ravnopravnosti polova BiH, koji izričito zabranjuje diskriminaciju na osnovu pola/roda i polne orijentacije, te Zakon o zabrani diskriminacije BiH, koji takođe izričito navodi pol, polnu orijentaciju te polno izražavanje kao zabranjene osnove diskriminacije.

Ustavom Federacije BiH su takođe zagarantovana i osnovna ljudska prava i slobode. Ljudska prava i slobode dodatno su zaštićena putem 21 međunarodnog instrumenta koji se nalaze u Aneksu I na Ustav Federacije Bosne i Hercegovine. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, 1948; Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, 1948; Ženevske konvencije I-IV. o zaštiti žrtava rata, 1949. i Ženevski dopunski protokoli I-II. 1977; Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, i dopunski protokoli, 1950; Konvencija o pravnom statusu izbjeglica, 1951. i dopunski protokol, 1966; Konvencija o državljanstvu udatih žena, 1957; Konvencija o smanjenju broja lica bez državljanstva, 1961; Evropska socijalna povelja, 1961. i dopunski protokol 1; Međunarodna konvencija o eliminaciji svih vrsta rasne diskriminacije, 1965; Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 1966. i pripadajući mu dopunski Opcionalni protokoli, 1989; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, 1966; Međunarodna konvencija o eliminaciji svih vrsta diskriminacije žena, 1979; Deklaracija Ujedinjenih nacija o eliminisanju svih vrsta netolerancije i diskriminacije na osnovu vjere ili vjeroispovijesti, 1981; Konvencija protiv mučenja i drugih vrsta okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, 1984; Evropska konvencija o sprečavanju mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, 1987; Konvencija o pravima djeteta, 1989; Konvencija o pravima radnika na privremenom radu u inostranstvu i članova njihovih porodica i druge, dio su ustavnog teksta, te mogu direktno da se primjenjuju na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine.

U odjeljku II, član 2 Ustav Federacije Bosne i Hercegovine nudi listu prava koja se garantuju osobama, te prava koja uživaju građani ke Federacije. Sve osobe na teritoriji Federacije uživaju sljedeća prava: život; slobodu, s tim da su hapšenje i pritvaranje dopušteni samo u skladu sa zakonom; jednakost pred zakonom; zabranu svake diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, polu, jeziku, religiji ili vjerovanju, političkim ili drugim uvjerenjima, nacionalnom i socijalnom porijeklu; pravičan krivični postupak; zabranu mučenja, okrutnog ili nehumanog postupanja ili

kažnjavanja; privatnost; slobodu kretanja; azil; zaštitu porodica i djece; imovinu; osnovne slobode: slobodu govora i štampe; slobodu mišljenja, savjesti i uvjerenja; slobodu religije, uključujući privatno i javno vjeroispovijedanje; slobodu okupljanja; slobodu udruživanja, uključujući slobodu osnivanja i pripadanja sindikatima i slobodu neudruživanja; slobodu na rad; obrazovanje; socijalnu zaštitu; zdravstvenu zaštitu; prehranu; utočište i zaštitu manjina i potencijalno ugroženih grupa. Prava koja su rezervisana samo za građane ke Federacije Bosne i Hercegovine, tiču se osnivanja i pripadanja političkim strankama, pravo učestvovanja u javnim poslovima, pravo na jednak pristup javnim službama, te aktivno i pasivno biračko pravo.

Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine predviđeno je da sve osobe na teritoriji Federacije uživaju pravo na zaštitu od svake diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, polu, jeziku, religiji ili vjerovanju, političkim ili drugim uvjerenjima, nacionalnom ili socijalnom porijeklu, ali seksualna orijentacija, rodni identitet i polne karakteristike nisu uključeni, niti se mogu podvesti pod navedene osnove. Međutim, istim članom 2 odjeljka II Ustava Federacije predviđena je i obaveza ovog entiteta da pruži zaštitu manjinama i potencijalno ugroženim grupama, što se može tumačiti u kontekstu zaštite ljudskih prava LGBTI osoba.

Ustavom Republike Srpske, posebnim odjeljkom II, navedena su osnovna ljudska prava i slobode koja štiti ovaj ustav. U članu 10 navodi se opšta zabrana diskriminacije: građani su ravnopravni u slobodama, pravima i dužnostima, jednaki su pred zakonom i uživaju istu pravnu zaštitu bez obzira na rasu, pol, jezik, nacionalnu pripadnost, vjeroispovijest, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovinsko stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo. Postoji mogućnost podvođenja tumačenjem pod drugo lično svojstvo i seksualne orijentacije i rodnog identiteta u pogledu uživanja prava i sloboda navedenih u Ustavu. U ostalim članovima, Ustav navodi listu prava i sloboda koja štiti, kao što su: pravo na život, pravo na sigurnost, ljudsko dostojanstvo, tjelesni i duhovni integritet, privatnost, lični i porodični život; zabranu mučenja, svireposti, nehumano ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje; zabranu nezakonitog lišavanja slobode; jednakost pred sudom; pravo na pravično suđenje i pravo na odbranu; sloboda kretanja; zaštita tajnosti ličnih podataka; nepovredivost stana; sloboda misli i opredjeljenja, savjesti i uvjerenja, kao i javnog izražavanja mišljenja; sloboda štampe i drugih sredstava javnog informisanja; sloboda naučnog, kulturnog i umjetničkog stvaranja; sloboda vjeroispovijesti; aktivno i pasivno biračko pravo; sloboda mirnog okupljanja i javnog protesta; sloboda političkog organizovanja; pravo na učestvovanje u obavljanju javnih poslova; sloboda izražavanja nacionalne pripadnosti i kulture i pravo upotrebe jezika i pisma; pravo na zdravu životnu sredinu; pravo na brak; pravo na zaštitu zdravlja; pravo na školovanje pod jednakim uslovima; pravo na rad i slobodu rada; sloboda sindikalnog organizovanja i djelovanja; pravo na štrajk; pravo na socijalnu sigurnost i socijalno osiguranje.

U Statutu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, kao najvišeg pravnog akta Distrikta, u članu 13 uvodi se princip nediskriminacije u pogledu uživanja prava: svako ima pravo da uživa sva prava i slobode garantovane Ustavom i zakonima Bosne i Hercegovine, ovim statutom i zakonima Distrikta, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, uključujući diskriminaciju po osnovu pola, rase, seksualnog opredjeljenja, boje kože, jezika, vjeroispovijesti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, političkog ili drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, rođenja ili drugog statusa. Dakle, Statut Brčko distrikta jedini, kao najviši pravni akt jedne, veoma

specifične jedinice lokalne samouprave, izričito navodi seksualnu orijentaciju (u Statutu navedeno kao seksualno opredjeljenje) kao zabranjeni osnov diskriminacije. U odnosu na rodni identitet, ne preostaje ništa drugo no da se podvede pod drugi status. Ovaj stav dodatno je potvrđen činjenicom da se zakoni Bosne i Hercegovine direktno primjenjuju na teritoriji Distrikta, a to znači i Zakon o zabrani diskriminacije BiH, koji izričito navodi i rodni identitet (u Zakonu naveden kao polno izražavanje) kao zabranjeni osnov diskriminacije. Takođe, Statut predviđa da sve osobe na teritoriji Distrikta uživaju sva prava i slobode date Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja ima veću pravnu snagu u odnosu na svaki zakon koji je u suprotnosti sa njom. Pošto se Ustav Bosne i Hercegovine direktno primjenjuje na teritoriji Distrikta, Statut ne sadrži preveliku listu prava i sloboda, već navodi samo neke, kao što su: pravo na ličnu slobodu i bezbjednost, pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, doma i prepiske; sloboda udruživanja; pravo na obrazovanje; pravo na pravno zastupanje i pravo na javno informisanje.

Zakonom o ravnopravnosti polova Bosne i Hercegovine (prečišćeni tekst: „Službeni glasnik BiH“, broj 32/10) sistemski je riješeno pitanje zabrane diskriminacije u raznim oblastima javnog i privatnog života na osnovu pola i/ili polne orijentacije. Pošto se radi o sistemskom i okvirnom zakonu donesenom na državnom nivou, on je nalagao obavezu usklađivanja drugih pravnih akata na državnom, entitetskom, kantonalnom i opštinskom nivou sa njegovim odredbama, tj. uvođenje opšte odredbe o zabrani diskriminacije na osnovu pola i seksualne orijentacije. Zakon o ravnopravnosti polova je prvi sistemski zakon koji je izričito naveo zabranu diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije. U članu 2, stav 3 navodi se da je diskriminacija na osnovu pola i polne orijentacije zabranjena. Zakon garantuje punu ravnopravnost u svim oblastima života, kao što su obrazovanje, ekonomija, zapošljavanje i rad, socijalna i zdravstvena zaštita, sport, kultura, javni život i mediji, te navodi da se zaštita koju on pruža ne ograničava na striktno navedene oblasti javnog ili privatnog života, te se može proširiti i na ostale oblasti života.

Bosna i Hercegovina je 2009. godine donijela **Zakon o zabrani diskriminacije**, kao drugi sistemski zakon koji pokriva oblast zabrane diskriminacije. Ovaj zakon prošao je izmjene i dopune 2016. godine kada je proširen broj osnova na kojima je diskriminacija zabranjena. Kroz ove izmjene zakona seksualna orijentacija i rodni identitet su konačno terminološki ispravno imenovane kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija. Pored toga, kao zabranjeni osnov diskriminacije navedenu su i “spolne karakteristike”, čime BiH postaje prva država u jugoistočnoj Evropi koja kroz svoj sveobuhvatni Zakon o zabrani diskriminacije BiH predviđa i zaštitu interspolnih osoba od diskriminacije u svim oblastima života. Zakon konačno na pravi način reguliše zaštitu lezbejki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interspolnih (LGBTI) osobe od diskriminacije. Dakle, konačno je jednim sistemskim zakonom stvoren niz zabranjenih osnova diskriminacije koji u cijelosti obuhvata i LGBTI osobe. Ovaj Zakon predviđa obavezu usklađivanja zakona i drugih propisa s njegovim odredbama. Diskriminacijom u smislu ovog Zakona smatra se svako različito postupanje, uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti zasnovano na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojoj osobi ili grupi osoba na osnovu nabrojanih karakteristika.

Zabranu diskriminacije primjenjuje se na sve javne organe kao i na sva fizička i pravna lica, kako u javnom tako i u privatnom sektoru u svim oblastima, a naročito u oblastima: zaposlenja (pristup zaposlenju, zanimanju, samozapošljavanju, radni uslovi,

naknade, napredovanje u službi i otpuštanje sa posla), članstva u profesionalnim organizacijama, u obrazovanju, nauci i sportu, obuci, stanovanju, zdravstvu, socijalnoj zaštiti (kao što je socijalna naknada i socijalna pomoć), u dobrima i uslugama namijenjenim javnosti i javnim mjestima (kao, na primjer, prilikom kupovine robe u trgovini, prilikom podnošenja molbe za kredit u banci i u pristupu diskotekama, kafićima i restoranima), u pravosuđu i upravi, uključujući aktivnosti policije i drugih službenika za sprovođenje zakona, službenika pogranične kontrole, vojnog i zatvorskog osoblja, te pri obavljanju privrednih aktivnosti i javnih usluga.

U septembru 2016. godine Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH objavila je **Specijalni izvještaj o stanju prava LGBT osoba u Bosni i Hercegovini**, čiji cilj je utvrđivanje trenutnog stanja i stvarnog pristupa ljudskim pravima od strane pripadnika LGBT zajednice, ukazivanje nadležnim tijelima koje mjere je potrebno poduzeti radi unapređenja položaja ove populacije, kao i podizanje svijesti građana Bosne i Hercegovine i informisanje javnosti o trenutnom stepenu ostvarivanja prava LGBT osoba. Kao polazna osnova za izradu izvještaja korišteni su međunarodni standardi ljudskih prava, te preporuke UN tijela, UPR i regionalnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava. U zaključku ovog specijalnog izvještaja, Ombudsmeni iz BiH su iznijeli niz preporuka u različitim domenima. Ukazali su da bi nosioci javnih funkcija trebali otvorenije istupati u zaštitu LGBT građana, ki, povodom pojedinačnih incidenata ali i generalno, jer i dalje živimo u relativno konzervativnom društvu u kojem je prisutan jak utjecaj vjerskih organizacija. Istaknuta je činjenica da prema saznanjima Ombudsmena BiH nije bilo slučajeva diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije koji su dobili sudski epilog. Ombudsmeni su posebno ukazali na to da „pravo na slobodu okupljanja podrazumijeva ne samo pasivan odnos države prema mirnim okupljanjima, već zahtijeva proaktivnu ulogu, što podrazumijeva pružanje zaštite grupama koje koriste pravo na mirno okupljanje, odnosno osiguranje okupljanja prilikom kojih javno izražavanje stavova pojedinih grupa ne odgovara ili je neprihvatljivo za neke druge grupacije. Organi za održavanje reda i krivičnog gonjenja u tom kontekstu trebali bi biti dodatno educirani i senzibilizirani za rad sa LGBT zajednicom radi postizanja višeg stepena tolerancije i lične sigurnosti.“ Izdate su konkretne preporuke policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini. Tako je ukazano na probleme u pravosuđu i date su odgovarajuće preporuke Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH i entitetskim Centrima za edukaciju sudija i tužilaca, prevashodno u smjeru kontinuirane edukacije pravosudnog osoblja.

Nadalje, izdate su preporuke nadležnim ministarstvima pravde i svim kaznenopopravnim ustanovama da u saradnji sa Institucijom ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine sačine sveobuhvatan program obuke zatvorskih službenika i pristupe izradi Priručnika za edukaciju zaposlenih 22 o LGBT temama. Takođe je izdata preporuka svim javnim servisima kao i svim medijskim kućama, štampanim i elektronskim medijima u BiH da rade na podizanju svijesti i promociji prava LGBT osoba u cilju senzibiliziranja javnosti i podizanja svijesti o njihovim pravima. Političkim partijama Institucija Ombudsmena je preporučila da u svoje programe uvrste teme zaštite od diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Pravnim fakultetima u BiH je upućena preporuka da analiziraju sadržaj obavezne literature koja se koristi u nastavi kako bi homoseksualnost bila tretirana kao prirodna varijacija seksualne orijentacije, a ne kao devijacija ili bolest. Kliničkim centrima i bolnicama u BiH je pak preporučeno da sistemski i kontinuirano vrše edukaciju medicinskog osoblja koje bi moglo pratiti proces tranzicije transseksualnih osoba i

pružiti neophodnu medicinsku pomoć, te da poduzimaju mjere u cilju osiguravanja medicinskog kadra koji bi mogao vršiti kompletan medicinski proces promjene spola. Takođe su izdate i druge preporuke, među kojima i sugestije za izmjene određenih zakona u kontekstu regulacije zajednica života osoba istog spola i pojednostavljenja i olakšanja pravne promjene oznake spola i ličnih dokumentata.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je 25. septembra 2014. godine na 88. plenarnoj sjednici djelimično usvojio apelaciju Udruženja Q za promociju i zaštitu kulture, identiteta i ljudskih prava kvir osoba, šest godina nakon što je apelacija podnesena. Ustavni sud BiH na pomenutoj sjednici donio je Odluku o dopustivosti i meritumu i kojom je djelimično usvojena apelacija Udruženja Q te utvrđena povreda prava iz člana II/3.i) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 11 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Presudom je Vladi Federacije BiH naloženo da Udruženju Q "u roku od tri mjeseca od dana dostavljanja ove odluke, isplati iznos od 3.000 KM na ime naknade nematerijalne štete zbog utvrđene povrede ustavnog prava". Nadalje, isto je naloženo i Vladi Kantona Sarajevo, koja je takođe dužna da u roku od tri mjeseca isplati isti iznos Udruženju Q. Vladi Federacije BiH i Vladi Kantona Sarajevo odlukom je naloženo da "u roku od tri mjeseca od dana dostavljanja odluke obavijeste Ustavni sud BiH o preduzetim mjerama s ciljem izvršenja ove odluke, u skladu sa članom 72. stav 5. Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine".

Ovo je prva presuda u BiH kojom je pokazano da je pravo LGBTI osoba na javno okupljanje narušeno, ali i prvi put da je organima vlasti naloženo da isplate novac na ime naknade nematerijalne štete jednoj LGBTI organizaciji u BiH.

3. ANALIZA STANJA RAVNOPRAVNOSTI LGBTI OSOBA U PRIORITETNIM OBLASTIMA

Prateći prioritetne oblasti definirane u Dodatku **Preporuke CM/Rec(2010)5 o mjerama za borbu protiv diskriminacije na temelju seksualne orijentacije i rodnog identiteta**, analiza stanja Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba fokusira se na sljedeća pitanja: pravo na život, sigurnost i zaštitu od nasilja (kaznena djela počinjena iz mržnje i govor mržnje); sloboda udruživanja; sloboda izražavanja i mirnog okupljanja; pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života; zaposlenje; obrazovanje; zdravstvo; šport; pravo na azil; i strukture za zaštitu ljudskih prava.

3.1. Pravo na život, sigurnost i zaštitu od nasilja

3.1.1. Kaznena djela počinjena iz mržnje

Kaznena djela počinjena iz mržnje regulirana su u BiH 2010. godine, i to u kaznenim zakonima Republike Srpske i Brčko distrikta, tako da je motiviranost mržnjom ili predrasudama ovim kaznenim zakonima definirana kao otegotna okolnost počinjenja svakog kaznenog djela. U oba kaznena zakona kao zabranjena motivacija ovih kaznenih djela prepoznata je i seksualna orijentacija. U 2013. godini izmjenama i dopunama Kaznenog zakona Republike Srpske izričito su definirana kaznena djela počinjena iz mržnje kao djela čiji je motiv izvršenja bila predrasuda, te je uveden i rodni identitet kao zabranjena motivacija ovih kaznenih djela. U Federaciji BiH na

reguliranju kaznenih djela počinjenih iz mržnje Kaznenim zakonom FBiH radilo se od 2010. i ove su izmjene usvojene u travnju 2016. godine. Spolne karakteristike kao zabranjeni motiv za izvršenje kaznenih djela počinjenih iz mržnje nisu određene ni jednim od ova tri kaznena zakona.

Ministarstvo unutarnjih poslova Kantona Sarajevo 2014. godine u permanentnu obuku policijskih službenika_ca uključilo je modul koji je obrađivao kaznena djela počinjena iz mržnje na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Ova obuka je trajala samo tijekom 2014. godine.

U 2015. godini Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Srpske, nakon preporuke Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH, započelo je rad na održavanju obuke za senzibilizaciju svojih policijskih službenika_ca u radu s LGBT osobama. Obuke su održavaju i tijekom 2016. godine.

I pored ovih pomaka, obuke za policijske službenike_ce, suce_tkinje i tužitelje_ice odvijaju se sporadično i neplanski. Ne postoji razvijen sustav obuke za suzbijanje kaznenih djela počinjenih iz mržnje, kao ni za senzibilizaciju u radu s LGBTI osobama. Sporadično se kaznena djela motivirana seksualnom orijentacijom, rodnim identitetom ili spolnim karakteristikama obrađuju u okviru općih obuka o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje. U 2015. i 2016. ovakve su obuke održane u kantonima Federacije BiH u organizaciji udruge građana Sarajevski otvoreni centar i Misije OSCE-a u BiH. Na osnovu ovih obuka kantonalna ministarstva unutarnjih poslova obavezala su se u premanentnu obuku uvesti modul od kaznenim djelima počinjenim iz mržnje. Ovaj modul u permanentne obuke trebao je biti uključen tokom 2017. godine, a podaci o održavanju bit će dostupni u 2018.

U BiH, njezinim entitetima, Brčko distriktu BiH i kantonima ne postoje posebne jedinice unutar policije zadužene za istragu zločina i incidenata povezanih sa seksualnom orijentacijom, rodnim identitetom i/ili spolnim karakteristikama koje bi bile zadužene za održavanje kontakta s lokalnim LGBTI zajednicama u cilju jačanja odnosa povjerenja. Samo je Ministarstvo unutarnjih poslova Kantona Sarajevo u 2014. imenovalo osobe za kontakt u četiri općine za slučajeve kršenja ljudskih prava na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta. U 2017. godini nakon održane obuke za tužitelje_ice Kantonalnog tužilaštva Kantona Sarajevo o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje prema LGBTI osobama, imenovana je i kontakt osoba unutar Tužilaštva za ova kaznena djela.

Istraga i procesuiranje kaznenih djela počinjenih iz mržnje na osnovi seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta zbog različite regulacije varira u ovisnosti o području, a ministarstva unutarnjih poslova vode podatke i statistike o ovim krivičnim djelima u okviru svojih redovnih statistika o kriminalu, te ih razvrstavaju prema počinjenim krivičnim djelima ne uzimajući u obzir razloge počinjenja, jer su policijske statistike fokusirane na zločin, a ne na motiv.

Regionalno istraživanje unutar LGBTI zajednice koje je organizacija National Democratic Institute 2015. godine provela u BiH, Srbiji, Makedoniji, Crnoj Gori, Albaniji i na Kosovu, pokazalo je da je od ukupnog broja LGBT osoba iz BiH koje su sudjelovale u istraživanju, 72 % doživjelo neki vid nasilja, a 15 % od toga je doživjelo fizičko nasilje.

Prema istraživanju koje je u 2017. godini među LGBT osobama u BiH provela udruga građana Sarajevski otvoreni centar zbog svoje seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili spolnih karakteristika 60,9% LGBTI osoba strahuje za svoju sigurnost. Iako iz straha 69,4% LGBTI osoba krije svoj identitet, svaka četvrta LGBTI osoba doživjela je nasilje. Doživljeno nasilje je prijavilo gotovo 2/3 osoba. Ako se uzme u obzir dobiveni podatak da u 75,8% prijavljenih slučajeva nije došlo ni do kakvog procesuiranja počinitelja, te da od 2008. godine nijedan od napada na javne LGBTI događaje i mjesta nije doživio sudski epilog, zaista nije neobičan podatak da LGBT osobe nemaju povjerenja u institucije koje ih trebaju štiti. 87,4% LGBTI osoba nema povjerenja u policiju, a 85,5% nema povjerenja ni u pravosudne institucije.

Nasilje za vrijeme Queer Sarajevo Festivala u 2008. godini, te napad na Međunarodni festival queer filma Merlinka u Art kinu Kriterion koji se desio 2014. godine uznemirujući su primjer neuspjeha vlasti da zaštiti sudionike i sudionice ovog javnog događaja, te neaktivnosti kada je u pitanju brzo i adekvatno procesuiranje počinitelja kaznenih djela iz mržnje. Zabrinjavajuće je što se ovaj trend nastavlja te je tako u ožujku 2016. godine skupina od četiri mladića izvršila napad na posjetitelje Art kina Kriterion u Sarajevu vrijeđajući pri tome prisutne na temelju njihove seksualne orijentacije. Napad koji je očigledno bio motiviran homofobijom policijski su službenici u svom nastupu ocijenili kao nasilničko ponašanje, te su počinitelji nakon kratkog privođenja pušteni.

3.1.2. Govor mržnje

Kaznenim zakonima entiteta i Brčko distrikta BiH zabranjeno je i kaznom zatvora kažnjivo izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti. Na ovaj način zabranjen je svaki štetan govor mržnje i poticanje na nasilje, ali isključivo na nacionalnoj, rasnoj i vjerskoj osnovi. Međutim, ovom formulacijom se ne zabranjuje i ne kažnjava homofobni i transfobni govor i poticanje na nasilje prema LGBTI osobama.

U 2016. godini usvojene su izmjene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije u kojima je predviđena zabrana poticanja na diskriminaciju na svim osnovama, uključujući seksualnu orijentaciju, rodni identitet i spolne karakteristike.

Kaznenim zakonikom RS inkriminisano je krivično djelo „Javno izazivanje i podsticanje nasilja i mržnje“, te propisane novčane kazne ili kazne zatvora do tri godine za bilo kakvo pozivanje, izazivanje ili podsticanje na nasilje ili mržnju usmjerenu prema određenom licu ili grupama zbog njihove nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti, boje kože, spola, seksualnog opredjeljenja, invaliditeta, rodnog identiteta, porijekla ili kakvih drugih osobina.

Poseban problem u širenju govora mržnje i poticanja na nasilje i diskriminaciju LGBTI osoba, ali i drugih društvenih skupina, predstavljaju internet, društvene mreže i online portali. S obzirom na neadekvatnu zakonsku regulaciju kršenja ljudskih prava preko interneta i vrlo spore reakcije mjerodavnih institucija i osoba, govor mržnje i poticanje na nasilje i diskriminaciju ne samo da se šire internetom u smislu negativnih komentara i tekstova, nego se pretvaraju u ozbiljne i nezanemarive prijetnje i potiču na kaznena djela iz mržnje ili u njih prerastaju.

Sprječavanje i suzbijanje govora mržnje na osnovi seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili spolnih karakteristika potrebno je adekvatno regulirati i vršiti sustavno uključujući pri tome i promicanje pozitivnih praksi kroz medijske organizacije i pružatelje internetskih usluga. Neophodno je podići svijest i pojačati reakcije državnih institucija i njihovih predstavnika na govor mržnje u smislu javnog osuđivanja takvog govora, suzdržavanja od njegovog korištenja i poticanja tolerancije i poštivanja ljudskih prava LGBTI osoba.

Govor mržnje u BiH zabranjen je i Kodeksom o audiovizualnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija Regulatorne agencije za komunikacije (RAK). Ovim se Kodeksom navodi da će u audiovizualnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija ljudsko dostojanstvo i temeljna prava biti poštovana, te će se ohrabrivati slobodno oblikovanje mišljenja. Njime se jamči da pružatelji medijskih usluga neće prikazivati sadržaj koji uključuje bilo kakav oblik diskriminacije ili predrasude na osnovi spola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, dobi, seksualne orijentacije, socijalnog podrijetla, kao i bilo koji drugi sadržaj koji ima za svrhu ili posljedicu da onemogući ili ugrožava priznavanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi bilo kojeg individualnog prava i slobode. Ipak, rodni identitet i spolne karakteristike nisu uključene u listu zaštićenih osnova.

Također, Vijeće za tisak u BiH, neovisno, nevladino, samoregulacijsko medijsko tijelo za tiskane i online medije, u svom Kodeksu za tisak u članku 4 navodi: „Novinari moraju izbjeći prejudicirane i uvrijedljive aluzije na nečiju etničku skupinu, nacionalnost, rasu, religiju, spol, seksualnu opredijeljenost, fizičku onesposobljenost ili mentalno stanje. Aluzije na nečiju etničku skupinu, nacionalnost, rasu, religiju, spol, seksualnu opredijeljenost, fizičku onesposobljenost ili mentalno stanje će biti napravljene samo onda kada su u direktnoj vezi sa slučajem o kojemu se izvješćuje“, te u članku 4a nalaže da će: „Novinari [će] izbjegavati izravne ili neizravne komentare kojima osobe stavljaju u neravnopravan položaj ili ih diskriminiraju po osnovi njihovog spola, roda, spolnog identiteta, rodnoga identiteta, rodnoga izražavanja i/ili seksualne orijentacije.“

Regulatorna agencija za komunikacije BiH u okviru svoje mjerodavnosti u mogućnosti je izricati novčane kazne televizijskim i radijskim emiterima u slučaju korištenja govora mržnje, što je učinjeno već nekoliko puta u proteklim godinama, konkretno televizijama TV Pink i OBN kada je u okviru njihovih redovitih emisija korišten i emitiran i govor mržnje prema LGBT osobama. Vijeće za tisak nije mjerodavno da izriče sankcije, te njihove opomene upućene tiskanim medijima i online portalima nisu obvezne i o samom mediju koji primi opomenu ovisi hoće li je prihvatiti. Također, sankcije RAK-a i Vijeća za tisak BiH usmjerene su isključivo prema medijima koji emitiraju i objavljuju govor mržnje, čime se ne uzima u obzir odgovornost pojedinaca za širenje govora mržnje, promicanje netolerancije i poticanje na mržnju, nasilje i diskriminaciju.

3.2. Sloboda udruživanja

~~Zakon o zabrani diskriminacije BiH zabranjuje javnim institucijama bilo kakvu diskriminaciju prilikom službene registracije udruga građana i zaklada koje rade na promicanju i zaštiti ljudskih prava LGBTI osoba. Do sada je registrirano nekoliko ovakvih organizacija.~~

Iako postoji saradnja gender institucionalnih mehanizama izvršne i zakonodavne vlasti sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom prava LGBTI osoba, prvenstveno Sarajevskim otvorenim centrom, potrebno je pojačati saradnju državnih institucija i nevladinih organizacija za ljudska prava LGBTI osoba.

3.3. Sloboda izražavanja i mirnog okupljanja

Sloboda izražavanja i sloboda okupljanja u BiH zajamčene su ustavima, Statutom Brčko distrikta sukladno važećim međunarodnim sporazumima. Ustavne odredbe na državnoj razini, i u oba entiteta i Brčko distriktu, sadrže zaštitu slobode izražavanja, udruživanja i okupljanja (članak II/3 Ustava BiH, članak 2. poglavlja II Ustava FBiH i člancima 30. i 32. Ustava Republike Srpske, članak 14. Statuta Brčko distrikta).

Sloboda izražavanja i okupljanja LGBTI osoba jesu zaštićene ustavima i zakonima, no u praksi njihova zaštita nije učinkovito provedena.

Napadi koji su se desili na LGBTI osobama (nasilje za vrijeme Queer Sarajevo Festivala u 2008. godini, te napad na Međunarodni festival queer filma Merlinka koji se desio 2014. godine pokazuju da su još uvijek prisutni stereotipi, i predrasude prema LGBTI osobama.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je 25. rujna 2014. godine na 88. plenarnoj sjednici djelomično usvojio apelaciju Udruge Q za promicanje i zaštitu kulture, identiteta i ljudskih prava queer osoba, šest godina nakon što je apelacija podnesena. Ustavni sud BiH na spomenutoj sjednici donio Odluku o dopustivosti i meritumu i kojom je djelomično usvojena apelacija Udruge Q te utvrđena povreda prava iz članka II/3.i) Ustava Bosne i Hercegovine i članka 11 Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Presudom je Vladi Federacije BiH naloženo da Udruzi Q "u roku od tri mjeseca od dana dostavljanja ove odluke, isplati iznos od 3.000 KM na ime naknade nematerijalne štete zbog utvrđene povrede ustavnog prava".

Nadalje, isto je naloženo i Vladi Kantona Sarajevo, koja je također dužna da u roku od tri mjeseca isplati isti iznos Udruzi Q. Vladi Federacije BiH i Vladi Kantona Sarajevo odlukom je naloženo da "u roku od tri mjeseca od dana dostavljanja odluke obavijeste Ustavni sud BiH o poduzetim mjerama s ciljem izvršenja ove odluke, sukladno članku 72. stavak 5. Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine". U slučaju napada na Međunarodni festival queer filma Merlinka iz 2014. godine, mjerodavno Kantonalno tužiteljstvo Kantona Sarajevo još uvijek provodi istragu.

U avgustu 2017. Institucija Ombudsmena za ljudska prava BiH, nakon razmatranja žalbe Sarajevskog otvorenog centra, donijela je preporuku kojom je navela da je Ministarstvo saobraćaja Kantona Sarajevo prekršilo pravo na slobodu mirnog okupljanja tako što je svojom pasivnošću i šutnjom administracije onemogućilo održavanje protestnog marša protiv nasilja nad LGBTI osobama koji je bio planiran za 13.05.2017. godine. Naime, Sarajevski otvoreni centar podnio je Ministarstvu saobraćaja Kantona Sarajevo, 11.04.2017, zahtjev za odobrenje ograničavanja ili zabrane saobraćaja na rutu na kojoj bi se odvijao protestni marš protiv nasilja nad LGBTI osobama predviđen za 13. maj 2017. godine u 12h, povodom Međunarodnog dana borbe protiv homofobije, bifobije i transfobije.

Nakon daljih zahtjeva u kojima je urgirano da se o istome odluči kako bi se zakazani i predviđeni marš mogao uredno organizovati u skladu sa Zakonom o javnom okupljanju Kantona Sarajevo, te nakon podsjećanja Ministarstva da je Zakonom o osnovama bezbjednosti saobraćaja na putevima u Bosni i Hercegovini propisano da se izdavanje odobrenja traženog odnosnim zahtjevom podnosi najkasnije 15 dana prije održavanja događaja, Ministarstvo saobraćaja je tek 11.05.2017. donijelo rješenje o odobrenju povremene izmjene režima saobraćaja dana 13.05.2017. u terminu od 12 do 13 sati, a radi održavanja protestnog marša.

Rješenje je došlo prekasno te je Ministarstvo sporom i neadekvatnom reakcijom dovelo Sarajevski otvoreni centar kao organizatora u poziciju da mora skup otkazati kako ne bi prekršio odredbe zakona BiH, njenog entiteta i kantona.

Institucija Ombudsmena svojom preporukom navodi konkretne naredne korake koje trebaju preduzeti Parlament Federacije BiH, Ministarstvo saobraćaja i MUP Kantona Sarajevo:

- Parlamentu Federacije BiH uputila je inicijativu da pristupi dopuni Zakona o cestama Federacije BiH, na način da se propiše poseban rok za davanje odobrenja/saglasnosti Ministarstva saobraćaja za održavanje „sportskih priredbi i drugih manifestacija na javnim cestama“.
- Ministarstvu saobraćaja Kantona Sarajevo uputila je preporuku da u svim budućim slučajevima u kojima se traži izdavanje odobrenja/saglasnosti za održavanje ovakvih manifestacija, a posebno kada su podnosioci zahtjeva pripadnici_e LGBTI populacije i njihova udruženja, postupa sa dužnom pažnjom i odmah po prijemu zahtjeva, ne na način da „ćutanjem administracije“ onemogućava podnosiocima zahtjeva u ostvarivanju prava na slobodno okupljanje.
- Ministarstvu saobraćaja i Ministarstvu unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo uputila je preporuku da preventivno djeluju u smislu zaštite prava LGBTI populacije; da pravovremeno reaguju u slučaju ugrožavanja bilo kojeg zaštićenog prava LGBTI osoba; da nastave sa poduzimanjem mjera usmjerenih na jačanje senzibilnosti u radu sa LGBTI populacijom; da poduzmu mjere iz svoje nadležnosti kako bi svakoj osobi bila garantovana lična bezbjednost prilikom ostvarivanja ustavima zagantovanih prava na slobodu okupljanja.

Povodom nemogućnosti održavanja **protestnog marša protiv nasilja nad LGBTI osobama**, Agencija za ravnopravnost spolova, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, provela je analizu i izradila preporuke, istakavši da su nadležna ministarstva, u skladu sa načelom zaštite prava građana i zaštite javnog interesa, trebala predmetnom događaju dati prioritet u rješavanju i koordinirati rješavanje u što kraćem roku, s obzirom da se predmet ticao javnog skupa na temu zaštite ljudskih prava građanki i građana.

3.4. Pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života

U BiH pojedinac_ka može zahtijevati izmjene jedinstvenog matičnog broja i oznake spola u svim službenim dokumentima, ali tek nakon izvršene potpune medicinske prilagodbe spola. U oba se entiteta i u Brčko distriktu zahtijeva da transrodna osoba koja želi mijenjati lične dokumente preda svu relevantnu medicinsku dokumentaciju

potpisanu od strane liječnika_ice ili liječničkog tima, čime se potvrđuje da je prilagodba spola potpuna i da je razdoblje tranzicije završeno.

Zakonom o jedinstvenom matičnom broju BiH promjena spola predviđena je kao osnova za izmjenu jedinstvenog matičnog broja (JMB) osobe, a zakonima o matičnim knjigama Federacije BiH i Republike Srpske promjena spola također je predviđena kao osnova za izmjenu osobnih dokumenata. Zakon o matičnim knjigama Brčko distrikta ne predviđa izričito promjenu spola kao osnovu za izmjenu osobnih dokumenata, te se ova promjena vrši kao u slučaju greške pri upisu.

Procedure po kojima se vrši izmjena jedinstvenog matičnog broja i ostalih dokumenata postoje u Republici Srpskoj, Federaciji BiH i Brčko distriktu BiH, ali nisu jasno propisane i ne postoji nikakav pravilnik kojim bi se jasno opisala procedura prikupljanja i verificiranja medicinske dokumentacije osobe koja podnosi zahtjev. Ovakva procedura ne samo da ne omogućava brz, transparentan i jednostavan pristup transrodnim osobama, nego se njome ignoriraju potrebe ovih osoba, što vodi daljnjoj diskriminaciji i marginaliziranosti. S obzirom da medicinske procedure prilagodbe spola dugo traju i mnogo koštaju, ali i da se već pod djelovanjem hormona izgled osobe izmijeni, dolazi do situacije da izgled osobe i oznaka spola na njenim dokumentima ne odgovaraju jedno drugom. Ovakva situacija u kojoj osoba ne može izmijeniti jedinstveni matični broj i oznaku spola na dokumentima, a njen fizički izgled ne odgovara onome što je upisano u dokumentima, transrodne osobe dovodi u niz neugodnih, uvredljivih i diskriminirajućih životnih situacija, te im otežava i onemogućuje prelazak preko granice, pronalazak posla, pristup zdravstvenim uslugama itd.

Transrodne osobe nemaju pristup odgovarajućim zdravstvenim službama za promjenu spola. Štoviše, ni zdravstveni zavodi Federacije BiH niti Republike Srpske ne pokrivaju u potpunosti troškove tretmana promjene spola. Transrodne osobe koje se žele podvrgnuti tretmanu promjene spola stoga su primorane tražiti takav tretman u inozemstvu o svom trošku. U proceduri zakonske izmjene spola izražen je zahtjev kojim se traži da osoba u potpunosti kirurški izmijeni spol kako bi se oznaka spola u njegovim_njenim službenim dokumentima promijenila, čime se povređuje pravo na vlastito rodno izražavanje.

Pravo zakonski priznate transrodne osobe da se vjenča s osobom suprotnog spola od spola kojem je medicinski prilagodila svoje tijelo nije zakonski zajamčeno. Pravno gledano, transrodna osoba koja je promijenila jedinstveni matični broj i oznaku spola u osobnim dokumentima nema prepreka da se vjenča s osobom suprotnoga spola, ali ne postoje zakonske odredbe u obiteljskom zakonu koje izričito priznaju ovo pravo transrodnih osoba.

Udruga građana Sarajevski otvoreni centar u 2015. godini provela je istraživanje potreba transrodnih osoba u BiH. Od ukupnog broja sudionika_ca, 30 % ispitanih osoba imalo je probleme (40 % je reklo da nije imalo nikad probleme, a još 30 % osoba nije znalo bi li ta svoja iskustva označilo kao probleme) vezane uz identifikacijske dokumente (osobna iskaznica, putovnica, indeks, zdravstvena knjižica, drugo), i sve osobe su se susrele s problemom prilikom vađenja identifikacijskih dokumenata, a zatim i pri utvrđivanju identiteta tijekom primanja zdravstvene njege, prilikom prelaska granice i unajmljivanja stana (75%), te prilikom utvrđivanja identiteta u obrazovnim

ustanovama i utvrđivanja identiteta u vezi sa zaposlenjem (50 %). Na pitanje „kada bi postojala zakonska mogućnost da promijenite oznaku spola na svojim dokumentima, da li bi ste to učinili_e, 88 % osoba je potvrdno odgovorilo. U istraživanju koji je udruga građana Sarajevski otvoreni centar provela 2017. godine 61% od ispitanih transrodnih osoba planira djelomično ili potpuno promijeniti spol. Od toga 22,2% osoba bilo je već u procesu tranzicije, dok je 38,9% njih, od onih koji_e nisu, željelo otpočeti tranziciju.

Obiteljski zakoni Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta dodjeljuju prava i obveze izvanbračnim parovima, ali nisu poduzeti nikakvi koraci kako bi se osiguralo da se ova prava i obveze primjenjuju na istospolne parove. Zakonodavstvo u BiH također ne prepoznaje ni registrirana istospolna partnerstva niti bilo kakav oblik zajednica života osoba istog spola.

Istospolnim parovima u BiH obiteljskim zakonima entiteta i Brčko distrikta također je onemogućeno posvajanje. Iznimno, osoba koja nije u braku ili izvanbračnoj zajednici može nepotpuno posvojiti dijete ako za to postoje naročito opravdani razlozi. Također, obiteljskim zakonima entiteta i Brčko distrikta ne regulira se zabrana diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika i prilikom nepotpunog posvojenja, te odlučivanja o roditeljskoj skrbi i staranju nad djecom nakon razvoda roditelja.

Povjerenstvo za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine BiH prihvatilo je u ožujku 2016. godine da bude predlagač Okvirnog zakona o liječenju neplodnosti biomedicinski potpomognutom oplodnjom kojim bi se sustavno uredili uvjeti liječenja neplodnosti kod parova koji žive u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, kao i žena koje ne žive u braku ili izvanbračnoj zajednici nakon utvrđivanja da se trudnoća ne može postići drugim načinima liječenja, kao i uzimanje i čuvanje sjemenih stanica muškarca ili jajnih stanica žena u slučajevima kada, prema saznanjima i iskustvima medicinske nauke, postoji opasnost da može doći do neplodnosti. Ovaj zakon, iako sadrži član zabrane diskriminacije, ne uključuje seksualnu orijentaciju, rodni identitet i spolne karakteristike kao zaštićene karakteristike. Na sličnim zakonima radi se na razini Republike Srpske i Federacije BiH.

U istraživanju udruge Sarajevski otvoreni centar iz 2017. godine pokazalo se da među onim ispitanicima_cama koji_e su u trajnoj stabilnoj istospolnoj emotivnoj vezi, oko 30,7% njih živi_e sa svojim_om partnerom_icom, dok ih oko 49% planira započeti zajednički život u predstojećem periodu. Većina svih ispitanika_ca ovog istraživanja (84%) zaključila bi životno partnerstvo ili životnu zajednicu ukoliko bi takvo što bilo omogućeno u Bosni i Hercegovini. Od ispitanika_ca koji_e su u stabilnoj emotivnoj vezi, njih 62% bi zaključilo životno partnerstvo ukoliko bi to bilo moguće u BiH.

82,8% svih LGBTI osoba obuhvaćenih ovim istraživanjem smatra da bi zakonska regulacija istospolnih partnerstava bila korisna, a kao glavne razloge za to vide regulisanje birokratskih i formalno-pravnih aspekata zajedničkog života, odnosno mogućnost uživanja prava koja trenutno, zbog neuređenosti ove oblasti, u neformalnim partnerstvima ne mogu ostvariti (npr. regulisanje prava na nasljedstvo, podjelu imovine, poreske olakšice, itd.).

3.5. Zapošljavanje

Zakon o zabrani diskriminacije BiH zabranjuje diskriminaciju u zapošljavanju u javnom i privatnom sektoru. Zakoni o radu Brčko distrikta i Federacije BiH i Zakon o radu institucija BiH također zabranjuju diskriminaciju na temelju seksualne orijentacije, dok Zakon o radu Republike Srpske ne navodi seksualnu orijentaciju kao zaštićenu osnovu, a nijedan od ovih zakona ne uključuje rodni identitet i spolne karakteristike.

Iako je zakonom zabranjena diskriminacija na osnovi seksualne orijentacije, u praksi su LGBTI osobe često izložene društvenoj diskriminaciji. Diskriminacija u oblasti rada i zapošljavanja posebno pogađa transrodne osobe u procesu tranzicije. Nažalost, nisu uvedene nikakve sustavne mjere kojim bi se osiguralo poštivanje zabrane diskriminacije na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika na radnom mjestu i prilikom zapošljavanja, niti osiguralo pravo transrodnih osoba na zaštitu njihovih osobnih podataka prilikom zapošljavanja ili na korištenje zdravstvenog odsustva zbog medicinskih procedura promjene spola.

Broj prijavljenih slučajeva diskriminacije na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika i dalje ostaje mali, kako slučajeva prijavljenih Instituciji ombudsmana za ljudska prava u BiH, tako i onih procesuiranih na sudovima u BiH. Istraživanja provedena među LGBTI građanima i građankama u BiH daju drugačije podatke. U istraživanju koje je Sarajevski otvoreni centar proveo u 2017. godini pokazalo se da je svaka treća LGBTI osoba doživjela neki vid diskriminacije, a da je od toga najčešća diskriminacija na radnom mjestu i u obrazovanju.

U regionalnom istraživanju koje je u 2015. godini provela organizacija National Democracy Institute, 51% ispitanih LGBT osoba potvrdilo je da je doživjelo neku vrstu diskriminacije na radnom mjestu ili prilikom zapošljavanja.

Ovi rezultati ne mogu biti iznenađujući ako uzmemo u obzir da je isto regionalno istraživanje pokazalo da bi 30 % od ispitanih pripadnika opće populacije prestalo razgovarati s osobom s kojom radi da sazna da je ona drugačije seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, a 23 % bi svom kolegi ili kolegici pokušali pomoći da se *izliječi*.

3.6. Obrazovanje

Iako je Zakonom o zabrani diskriminacije BiH predviđeno usklađivanje svih drugih zakona sa ovim zakonom, diskriminacija na temelju seksualne orijentacije nije propisana u drugim zakonima, dok se rodni identitet i spolne karakteristike uopće ne spominju. Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH izričito navodi rod i seksualnu orijentaciju kao zabranjene osnove diskriminacije. Tako npr. Zakon o visokom obrazovanju u Kantonu Sarajevo također navodi da visokoškolske institucije ne mogu ograničiti osobi pristup visokom obrazovanju, izravno ili neizravno, na temelju njene seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. U Republici Srpskoj samo zakon o visokom obrazovanju eksplicitno zabranjuje diskriminaciju na temelju seksualne orijentacije, dok ostali zakoni o oblasti obrazovanja ne tematiziraju prava LGBTI osoba i diskriminaciju istih.

Kada je u pitanju školski program i informacije dostupne učenicima o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i spolnim karakteristikama, analiza školskih udžbenika, koju je Udruga Q objavila 2010. godine, pokazala je da su stereotipi i predrasude duboko ukorijenjeni u bh. obrazovni sustav. Analizirana su šezdeset i dva udžbenika iz tri različita nastavna plana, različitih predmeta, kao što su biologija, psihologija, sociologija, demokracija i ljudska prava, filozofija i etika i zaključeno je da informacija o ovim temama nije bilo dovoljno, da su veoma loše kvalitete i da su korišteni rodni stereotipi, te da je promovirana heteronormativnost. U nekim slučajevima terminologija je pogrešno definirana, čak se miješaju termini roda i spola, a homoseksualnost se često definira kao bolest i svrstava se u istu skupinu poremećaja s pedofilijom i narkomanijom.

Ne postoji službeno prikupljanje podataka o slučajevima nasilja u školama koji se odnose na diskriminaciju i nasilje u školama zbog seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika, niti se provode sustavne obuke senzibilizacije za obrazovno osoblje u cilju promicanja tolerantnog okruženja i sprječavanja nasilja. Ovakva obuka osoblja koje radi na obrazovanju, te prikupljanje podataka o slučajevima vršnjačkog nasilja u cilju njegovog sprječavanja, pokazali su se iznimno neophodnim nakon samoubojstva četrnaestogodišnjeg dječaka u Sarajevu nakon navodnog dužeg ksenofobnog i homofobnog uznemiravanja i zlostavljanja od strane njegovih kolega i kolegica. Udruženje građana Sarajevski otvoreni centar u periodu od 2015. do kraja 2017. godine zabilježilo je porast slučajeva homofobnog i transfobnog međuvršnjačkog nasilja. Takvi slučajevi prijavljeni su nadležnim ministarstvima unutrašnjih poslova i centrima za socijalni rad i mada su ove institucije reagovala u saradnji sa školama da zaustave nasilničko ponašanje u konkretnim slučajevima, i dalje je evidentan nedostatak konkretnog institucionalnog plana za suzbijanje međuvršnjačkog nasilja i razvijanja inkluzivne i tolerantne obrazovne sredine, koja bi uključivala i LGBTI perspektivu.

3.7. Zdravstvo

U Republici Srpskoj, Federaciji BiH i Brčko distriktu BiH koristi se Međunarodna klasifikacija bolesti koja ne navodi homoseksualnost kao bolest. Zabrana diskriminacije propisana Zakonom o zabrani diskriminacije BiH odnosi se i na oblast zdravstva te je načelno zdravstvena zaštita dostupna svima jednako bez ikakve diskriminacije na temelju seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Spolne karakteristike nisu uključene u zakone u oblasti zdravstvene zaštite.

Međutim, praksa u ovoj oblasti pokazuje da je i dalje prisutan diskriminatorni odnos zdravstvenih radnika i radnica prema LGBTI osobama. Uz angažman organizacija civilnog društva i Institucije ombudsmana za ljudska prava, u Federaciji BiH izmijenjen je upitnik za dobrovoljne darivatelje krvi i ne sadrži više diskriminatorno pitanje. U Republici Srpskoj također je izmijenjen upitnik za dobrovoljne darivatelje krvi, međutim, iako preformulirano, diskriminatorno pitanje čijim se pozitivnim odgovorom homoseksualnim osobama zabranjuje darivanje krvi još uvijek je sadržano u upitniku. Nisu provedeni nikakvi programi obuke za medicinsko osoblje u pitanju senzibilizacije i kvalifikacije za rad s LGBTI osobama.

Transrodne osobe u BiH ne mogu pristupiti medicinskoj prilagodbi spola, jer nijedna zdravstvena ustanova niti stručnjak ili stručnjakinja nisu ni obučeni ni ovlašteni za takve medicinske zahvate. Iako Međunarodna klasifikacija bolesti jasno navodi rodnu transfobiju kao zdravstveno stanje koje se može tretirati medicinskom prilagodbom spola, medicinske ustanove nemaju dovoljno kapaciteta za psihološko i psihijatrijsko savjetovanje, niti uspostavljanje dijagnoze transrodnosti. Transrodne osobe su tako primorane zbog prilagodbe spola odlaziti u inozemstvo, te same snositi troškove ovog dugog i skupog procesa bez ikakve potpore u BiH jer u BiH, njezinim entitetima, Brčko distriktu i kantonima zdravstveno osiguranje ne pokriva troškove terapija i zahvata neophodnih za prilagodbu spola.

U istraživanju koje je Sarajevski otvoreni centar radio u 2017. godini, četiri od sedam zdravstvenih ustanova koje su dostavile podatke, potvrdile su da su se susrele sa slučajevima interspolnosti. Najdetaljnije podatke dala je Klinika za ginekologiju i akušerstvo Kliničkog centra Univerziteta u Tuzli gdje je u posljednje četiri godine na odjeljenju za novorođenčad rođeno je šest beba sa različitim dijagnozama koje se mogu podvesti pod pojam interspolnosti. Prema izjavama stručnjaka_inja, ovoj djeci spol se određuje putem kariograma (prikaz izgleda i broja kromosoma), a zatim se putem slikovitih tehnika potvrdi koji unutarnji spolni organi postoje, tj. koje spolne žlijezde postoje. Manje zdravstvene ustanove roditelje s interspolnom djecom upućuju u veće kliničke centre, pa i u inostranstvo, posebno u Srbiju. Sve odluke vezane uz dijete na kraju moraju donijeti roditelji. Dužnost zdravstvenih radnika_ca jeste da profesionalno, precizno i detaljno upoznaju roditelje o svim činjenicama na razumljiv način. Nisu poduzete nikakve sustavne mjere da se spriječi izvođenje kompliciranih operativnih zahvata na interspolnoj djeci, pa se čak ni samim interspolnim osobama koje su prošle kroz operativne zahvate kasnije ne otkriva taj podatak, te tako mnoge osobe ni ne znaju da su interspolne, niti im je dat izbor da same odluče žele li proći kroz medicinske procedure prilagođavanja muškom ili ženskom spolu.

Istraživanje koje je u 2017. godini proveo Sarajevski otvoreni centar pokazalo je da je više od polovine ispitanika_ca imalo psihičke teškoće ili krize zbog društvenog odnosa prema LGBTI osobama. Stres, odnosno epizode stresa, stanje je je iskusilo čak 87,7% ispitanika_ca. Sa depresijom ili depresivnim epizodama smatra da se susrelo čak 70,9%

ispitanika_ca, dok je anksioznost i panične napade doživjelo 64% ispitanika_ca od njih 203 koliko je prolazilo kroz psihičke teškoće zbog odnosa društva prema njihovom identitetu. Alarmirajuće je i to da je suicidalne misli i/ili pokušaj izvršenja samoubistva doživjelo 38,4% njih.

Ovo istraživanje pokazalo je i da se 2/3 LGBTI osoba ne odlučuje potražiti stručnu psihološku, psihijatrijsku ili terapijsku pomoć, a kao razloge ispitanici_ce su navodili strah od otkrivanja LGBTI identiteta (25,7% njih), sumnju da im ovaj vid usluge može pomoći (20,3% njih), nedovoljnu kompetentnost (14,4%) i nedovoljnu senzibiliziranost (11,4%), kao i nedostatak finansijskih sredstava kojim bi sebi priskrbili_e usluge stručnih lica (1,7%).

3.8. Sport

Zakonima o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama u BiH homofobno i transfobno skandiranje na sportskim događajima nije navedeno kao posebno krivično djelo, ali Zakon o sportu Republike Srpske zabranjuje nasilje među gledateljima i gledateljicama i uvredljive postupke, a naročito one koji izazivaju rasnu, nacionalnu, političku i drugu netrpeljivost. To je potvrđeno i Zakonom o sprečavanju nasilja na sportskim priredbama Republike Srpske u kojem se navodi da se nasiljem i nedoličnim ponašanjem smatra unošenje i isticanje transparenta, zastava ili drugih stvari s natpisom, slikom, znakom ili drugim obilježjem koji iskazuju ili potiču mržnju ili nasilje na osnovi rase, nacionalne ili vjerske pripadnosti ili neke druge karakteristike. Ipak, seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike nisu spomenuti u ovom zakonu.

Zakonom o sportu u BiH predviđeno je da organiziranje sportskih takmičenja i priredbi mora biti usklađeno s preporukama Europske konvencije o suzbijanju nasilja i nedoličnog ponašanja gledatelja na sportskim priredbama, posebno na nogometnim utakmicama, i odgovarajućim zakonima i drugim propisima u Bosni i Hercegovini. Ovim se Zakonom navodi i da su s ciljem sprječavanja i suzbijanja nasilja i nedoličnog ponašanja gledatelja na sportskim priredbama, Bosna i Hercegovina i entiteti dužni poduzeti potrebne mjere sukladno Europskoj konvenciji o nasilju i nedoličnom ponašanju gledatelja na sportskim priredbama, posebno na nogometnim utakmicama.

Zakonom o zabrani diskriminacije BiH zabranjena je diskriminacija u oblasti sporta, ali u BiH nisu poduzimane posebne mjere kojima bi se spriječio rizik od isključenja iz sudjelovanja u sportu na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

3.9. Pravo na traženje azila

Zakoni u Bosni i Hercegovini ne navode izričito seksualnu orijentaciju, rodni identitet i/ili spolne karakteristike u kontekstu azila. Zakon o azilu BiH ne navodi izričito osnovani strah od progona na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili spolnih karakteristika kao valjanu osnovu za davanje izbjegličkog statusa i azila. U 2015. godini, prilikom usvajanja novog Zakona o azilu BiH, na Zastupničkom domu i Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH usvojene su drugačije verzije ovog Zakona. Naime, na Zastupničkom domu naknadno su usvojeni amandmani koji su između ostalog eksplicitno normirali seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao karakteristike

na temelju kojih može doći do progona te su one samim tim određene i kao osnove za traženje azila u BiH. Nakon sastanka Zajedničkog povjerenstva oba doma i prilikom usuglašavanja teksta Zakona, ovi amandmani ipak nisu usvojeni u njegovu konačnu verziju.

Također, prema Zakonu o azilu i Zakonu o kretanju i boravku stranaca istospolni partner_ica tražitelja_ice azila ne smatra se obitelji i samim tim nema pravo na spajanje obitelji ili odobrenje ulaska u BiH na temelju statusa istospolnog partnera, a ni strani istospolni partneri bh. državljana_ki također ne bi mogli ostvariti pravo na boravak ili državljanstvo u BiH na osnovi vani sklopljenog partnerstva.

3.10. Strukture za zaštitu ljudskih prava

Ovlasti Institucije ombudsmana za ljudska prava u BiH uključuju i zaštitu u slučajevima kršenja ljudskih prava na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika, te ona, u granicama svojih resursa, provodi neke od aktivnosti predloženih Preporukom.

Institucija ombudsmana za ljudska prava u BiH nije do sada provodila opsežne javne kampanje u cilju promicanja zabrane diskriminacije na temelju seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika, ali kroz preporuke za izmjenu zakonodavstva, propisa i provođenja obuke za osoblje Ministarstva unutarnjih poslova Republike Srpske, donošenje preporuka na temelju pritužbi, te javno podržavanje prava LGBTI osoba u BiH ostvarivala je svoje ovlasti kada su u pitanju seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike kao zabranjene osnove diskriminacije.

U septembru 2016. godine Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH objavila je **Specijalni izvještaj o stanju prava LGBT osoba u Bosni i Hercegovini**, čiji cilj je utvrđivanje trenutnog stanja i stvarnog pristupa ljudskim pravima od strane pripadnika LGBT zajednice, ukazivanje nadležnim tijelima koje mjere je potrebno poduzeti radi unapređenja položaja ove populacije, kao i podizanje svijesti građana Bosne i Hercegovine i informisanje javnosti o trenutnom stepenu ostvarivanja prava LGBT osoba. Kao polazna osnova za izradu izvještaja korišteni su međunarodni standardi ljudskih prava, te preporuke UN tijela, UPR i regionalnih mehanizama za zaštitu ljudskih prava. U zaključku ovog specijalnog izvještaja, Ombudsmeni iz BiH su iznijeli niz preporuka u različitim domenima. Ukazali su da bi nosioci javnih funkcija trebali otvorenije istupati u zaštiti LGBTI građana_ki, povodom pojedinačnih incidenata ali i generalno, jer i dalje živimo u relativno konzervativnom društvu u kojem je prisutan jak utjecaj vjerskih organizacija. Istaknuta je činjenica da prema saznanjima Ombudsmana BiH nije bilo slučajeva diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije koji su dobili sudski epilog.

Ombudsmeni su posebno ukazali na to da „pravo na slobodu okupljanja podrazumijeva ne samo pasivan odnos države prema mirnim okupljanjima, već zahtijeva proaktivnu ulogu, što podrazumijeva pružanje zaštite grupama koje koriste pravo na mirno okupljanje, odnosno osiguranje okupljanja prilikom kojih javno izražavanje stavova pojedinih grupa ne odgovara ili je neprihvatljivo za neke druge grupacije. Organi za održavanje reda i krivičnog gonjenja u tom kontekstu trebali bi biti dodatno educirani i senzibilizirani za rad sa LGBT zajednicom radi postizanja višeg stepena tolerancije i

lične sigurnosti.“ Izdate su konkretne preporuke policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini. Tako je ukazano na probleme u pravosuđu i date su odgovarajuće preporuke Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH i entitetskim Centrima za edukaciju sudija i tužilaca, prevashodno u smjeru kontinuirane edukacije pravosudnog osoblja.

Nadalje, izdate su preporuke nadležnim ministarstvima pravde i svim kazneno-popravnim ustanovama da u saradnji sa Institucijom ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine sačine sveobuhvatan program obuke zatvorskih službenika i pristupe izradi Priručnika za edukaciju zaposlenih 22 o LGBT temama. Takođe je izdata preporuka svim javnim servisima kao i svim medijskim kućama, štampanim i elektronskim medijima u BiH da rade na podizanju svijesti i promociji prava LGBT osoba u cilju senzibiliziranja javnosti i podizanja svijesti o njihovim pravima.

Političkim partijama Institucija Ombudsmena je preporučila da u svoje programe uvrste teme zaštite od diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Pravnim fakultetima u BiH je upućena preporuka da analiziraju sadržaj obavezne literature koja se koristi u nastavi kako bi homoseksualnost bila tretirana kao prirodna varijacija seksualne orijentacije, a ne kao devijacija ili bolest. Kliničkim centrima i bolnicama u BiH je pak preporučeno da sistemski i kontinuirano vrše edukaciju medicinskog osoblja koje bi moglo pratiti proces tranzicije transseksualnih osoba i pružiti neophodnu medicinsku pomoć, te da poduzimaju mjere u cilju osiguravanja medicinskog kadra koji bi mogao vršiti kompletan medicinski proces promjene spola. Takođe su izdate i druge preporuke, među kojima i sugestije za izmjene određenih zakona u kontekstu regulacije zajednica života osoba istog spola i pojednostavljenja i olakšanja pravne promjene oznake spola i ličnih dokumentata.

ARS BIH, MLJPI BIH i entitetski gender centri, u uskoj saradnji sa civilnim sektorom i relevantnim parlamentarnim komisijama počeli intenzivnije baviti se unapređenjem prava LGBTI osoba u BiH.

U cilju realizacije konkretnih mjera za promociju i zaštitu prava LGBTI osoba, gender institucionalni mehanizmi u BiH uključili su ovu oblast u svoje godišnje operative planove za provedbu Gender akcionog plana BiH (GAP)². Na osnovu i u okviru ovih operativnih planova provode se aktivnosti usmjerene na analizu i unapređenje položaja LGBTI populacije. U 2016. i 2017. godini provedene su sljedeće aktivnosti:

- ARS BIH, MLJPI BIH i entitetski gender centri su u saradnji sa Sarajevskim otvorenim centrom i Uredom Vijeća Evrope u Sarajevu radili na mapiranju potreba za provedbu Preporuke CM/Rec(2010)5 VE državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Izrađen je Prijedlog mjera za poboljšanje ravnopravnosti LGBTI osoba, koji predstavlja osnov za dalji rad na ovim pitanjima u narednom periodu.
- Edukacija zaposlenih u Agenciji za ravnopravnost spolova BiH o pravima LGBT populacije; kao i edukacija o pravima interspolnih osoba;

---

² GAP je strateški dokument koji sadrži strateške ciljeve, programe i mjere za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi.

- Edukacija koordinacionih odbora za praćenje Gender akcionog plana BiH o pravima LGBTI osoba;
- Obilježavanje 17.05. Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije U Program obilježavanja značajnih datuma iz oblasti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini koji usvaja VM BiH, uvršteno je obilježavanje Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije (17.maj) Povodom obilježavanja ovog datuma, 2017. godine, organizovana je tematska sjednica pod nazivom "Biti LGBTI osoba u BiH – preporuke za djelovanje institucija". Organizatori sjednice su bili: Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Predstavničkog doma PS BiH, ARS BiH MLJPI BiH, Sarajevski otvoreni centar i UNDP. Sjednici su prisustvovali predstavnici parlamentarnih komisija za ljudska prava i ostvarivanje ravnopravnosti spolova, predstavnici izvršne vlasti iz oblasti zaštite ljudskih prava, zdravlja, pravosuđa, obrazovanja, unutrašnjih poslova, te nevladinih organizacija, ambasada stranih zemalja u BiH i međunarodnih organizacija. U oktobru 2017. godine, u organizaciji Sarajevskog otvorenog centra i ARS BiH, održana je regionalna konferencija o stanju prava LGBTI osoba u regionu pod nazivom „Podrška, zaštita, vidljivost“. Na konferenciji su predstavljene rezultati istraživanja koje je proveo Sarajevski otvoreni centar sa 366 LGBTI osobe u BiH.

3.11. Diskriminacija na višestrukoj osnovi

U okviru istraživanja koje je u 2017. proveo Sarajevski otvoreni centar, na pitanje da li su doživjeli neki vid diskriminacije zato što su LGBTI osoba, pozitivno je odgovorilo 38,5 % ispitanih, što znači da diskriminaciju trpi otprilike svaka treća LGBTI osoba. Diskriminacija se ne prijavljuje u 83,8 % slučajeva..

U regionalnom istraživanju koje je u 2015. proveo National Democratic Institute pokazano je da je u BiH 51 % LGBT osoba doživjelo diskriminaciju na temelju svoje seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

Vlade oba entiteta i Vijeće ministara BiH u toku 2015. i 2016. godine u prosincu usvojile su godišnje operativne planove za implementaciju Gender akcijskog plana i na osnovu njih provodile konkretne mjere usmjerene na promicanje i zaštitu ljudskih prava LGBTI osoba.

4. CILJEVI I PRIJEDLOG MJERA ZA RAVNOPRAVNOST LGBTI OSOBA

4.1. Ciljevi

STRATEŠKI/DUGOROČNI CILJ Unaprijediti društvenu i pravnu ravnopravnost LGBTI osoba		
JEDNAKE MOGUĆNOSTI I ZABRANA DISKRIMINACIJE	PRISTUP PRAVIMA U SVIM OBLASTIMA ŽIVOTA	DRUŠTVO TOLERANCIJE
SREDNJOROČNI CILJ 1 <i>Osigurati postojanje efikasnih mehanizama za ostvarivanje jednakih prava LGBTI osobama</i>	SREDNJOROČNI CILJ 2 <i>Unaprijediti primjenu zaštite ljudskih prava LGBTI osoba</i>	SREDNJOROČNI CILJ 3 <i>Povećati socijalno uključivanje i prihvatanje LGBTI osoba</i>
AKTIVNOSTI Istraživanje i analiza zakonskih propisa Izrada i predlaganje novih pravnih propisa Izrada i predlaganje dopune/izmjene postojećih pravnih propisa	AKTIVNOSTI Obrazovni programi Pravna i psihosocijalna podrška Izrada standardnih operativnih procedura Prikupljanje podataka i izvještavanje	AKTIVNOSTI Istraživanja i analize Medijske i druge kampanje Kulturne i umjetničke aktivnosti
PROVEDBA, PRACENJE I IZVJEŠTAVANJE		
SREDNJOROČNI CILJ 4 <i>Unaprijediti okvir i uslove za provedbu prijedloga mjera</i>		
AKTIVNOSTI Koordinacija provedbe, monitoringa i evaluacije Kontinuirano izvještavanje o provedbi		

4.2. Tabelarni pregled prijedloga mjera

SREDNJOROČNI PLAN
OSIGURATI POSTOJANJE EFIKASNIH MEHANIZAMA ZA OSTVARIVANJE JEDNAKIH PRAVA LGBTI OSOBAMA

Prioritetna oblast	Mjere	Nosioci odgovornosti	Rok
Opće mjere diskriminacija na višestrukoj osnovi	<i>Aktivnost: Izraditi izmjene i dopune Zakona o ravnopravnost spolova BiH te ih uputiti u parlamentarnu proceduru</i> Rezultat: Adekvatno navedene diskriminatorne osnove: seksualna orijentacija, rodni identitet, spolne karakteristike; zakon je usaglašen sa evropskom pravnom stečevinom	ARSBiH MLJPI, GC FBiH GC RS SOC	2020.
	<i>Aktivnost: Potrebe i prava LGBTI osoba prepoznati i uključivati u sve javne politike</i> Rezultat: Strategije, akcioni planovi i programi rada predviđaju jasne mjere koje se odnose na LGBTI osobe i njihove potrebe	ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC	kontinuirano
	<i>Aktivnost: Kroz izradu novih pravnih propisa te izmjenu i dopunu postojećih, seksualnu orijentaciju, rodni identitet i spolne karakteristike eksplicitno navoditi kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija i govor mržnje te na druge načine prepoznati potrebe i prava LGBTI osoba</i> Rezultat: Zakoni predviđaju jasne odredbe koje se odnose na LGBTI osobe i njihove potrebe	ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC	kontinuirano
Krivična djela počinjena iz mržnje i govor mržnje	<i>Aktivnost: Izraditi izmjene i dopune krivičnog zakona Federacije BiH te ih uputiti u parlamentarnu proceduru</i> Rezultat: Zakonske odredbe koje regulišu izazivanje mržnje te uključuju osnove seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolne karakteristike	GC FBiH BD SOC	2019.
	<i>Aktivnost: Izraditi izmjene i dopune Krivičnog zakona Brčko distrikta BiH te ih uputiti u parlamentarnu proceduru</i> Rezultat: Zakonske odredbe koje određuju krivična djela počinjena iz mržnje su unaprijedena te uključuju osnove seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika; izazivanje mržnje kao krivično djelo uključuje seksualnu orijentaciju, rodni identitet i spolne karakteristike	ARSBiH BD SOC	2019.
	<i>Aktivnost: Usvojiti izmjene Kodeksa o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama</i>	ARSBiH	2018.

	<p><i>radija Regulatorne agencije za komunikacije BiH</i> Rezultat: Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) izradila i usvojila dopunu Kodeksa; definicija govora mržnje uključuje seksualnu orijentaciju, rodni identitet i spolne karakteristike</p>	SOC	
Sloboda udruživanja	<p><i>Aktivnost: Kroz izradu novih pravnih propisa te izmjenu i dopunu postojećih, seksualnu orijentaciju, rodni identitet i spolne karakteristike eksplicitno navoditi kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija pri udruživanju</i> Rezultat: Djelovanja organizacija za unapređenje LGBTI osoba dobija sistemsku pravnu zaštitu Izmjene i dopune zakona o udruženjima i fondacijama.</p>	<p>ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC</p>	kontinuirano
Sloboda izražavanja i mirnog okupljanja	<p><i>Aktivnost: Kroz izradu novih pravnih propisa te izmjenu i dopunu postojećih, seksualnu orijentaciju, rodni identitet i spolne karakteristike eksplicitno navoditi kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija pri mirnom okupljanju</i> Rezultat: Djelovanja organizacija za unapređenje LGBTI osoba dobija sistemsku pravnu zaštitu Izmjene i dopune zakona koji regulišu oblast javnog okupljanja i saobraćaja u BiH..</p>	<p>ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC</p>	kontinuirano
Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života	<p><i>Aktivnost: U skladu sa pravnom praksom Evropskog suda za ljudska prava, istražiti potrebe i obaveze koje proizlaze iz zajedničkog života dviju osoba istoga spola te različite oblike pravnog reguliranja i identifikovati nivo vlasti i institucije u BiH nadležne za regulaciju ovih zajednica-</i> Rezultat: BiH, entiteti i Brčko distrikt BiH prepoznali su potrebu za pravnim reguliranjem istospolnih životnih zajednica, te su istražili i napravili analizu različitih modela regulacije</p>	<p>ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC</p>	2018.
	<p><i>Aktivnost: Javno predstavljanje analize pravnog reguliranja istospolnih zajednica života u parlamentarnim tijelima, parlamentarna rasprava na svim nivoima</i> Rezultat: Otvaranje diskusije o regulaciji životnih zajednica pravoa istog spola u BiH u parlamentarnim tijelima BiH, njenih entiteta i Brčko distrikta</p>	<p>ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC</p>	2018.
	<p><i>Aktivnost: Izraditi izmjene i dopune Zakona o matičnim knjigama Brčko distrikta BiH, te ih uputiti u parlamentarnu proceduru</i> Rezultat: (Biološka) Promjena spola jasno je definirana kao razlog zbog kojeg se može tražiti promjena spola u matičnim knjigama</p>	<p>ARSBiH BD SOC</p>	2018.
	<p><i>Aktivnost: Istražiti potrebe i probleme s kojima se suočavaju transrodne osobe pri pravnom priznavanju promjene spola</i> Rezultat: BiH, entiteti i Brčko distrikt BiH prepoznali su potrebu za unapređenjem pravnog i sistemskog okvira za pravno priznavanje promjene spola</p>	<p>ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC</p>	2018.
	<p><i>Aktivnost: Javno predstavljanje analize pravnog unapređenja prepoznavanja posljedica promjene spola u BiH u parlamentarnim tijelima u BiH</i> Rezultat: Otvaranje diskusije o regulaciji pravnog prepoznavanja posljedica promjene spola u parlamentarnim tijelima BiH, njenih entiteta i Brčko distrikta</p>	<p>ARSBiH GC FBiH GC RS BD</p>	2018.

Zapošljavanje	<i>Aktivnost: Izraditi izmjene i dopune zakona koji regulišu oblast zapošljavanja i rada (zakoni o radu entiteta, zakoni koji regulišu zapošljavanje u državnu službu, oružane snage, institucije BiH, policijski službenici) te ih uputiti u parlamentarnu proceduru</i> Rezultat: Adekvatno navedene diskriminatorne osnove: seksualna orijentacija, rodni identitet, spolne karakteristike	SOC ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC	kontinuirano
Obrazovanje	<i>Aktivnost: Kroz izradu novih pravnih propisa, te izmjenu i dopunu postojećih, seksualnu orijentaciju, rodni identitet i spolne karakteristike eksplicitno navoditi kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija u obrazovanju, te potrebe i prava LGBTI osoba prepoznati kroz zakone i javne politike (zakoni o osnovnom, srednjem i visokoškolskom obrazovanju)</i> Rezultat: Unaprijedena pravna zaštita i ostvaren inkluzivniji obrazovni sistem	ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC	kontinuirano
Zdravstvo	<i>Aktivnost: Kroz izradu novih pravnih propisa, te izmjenu i dopunu postojećih, seksualnu orijentaciju, rodni identitet i spolne karakteristike eksplicitno navoditi kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija u zdravstvu, te potrebe i prava LGBTI osoba prepoznati kroz zakone i javne politike (zakoni o zdravstvenom osiguranju, o pružanju primarnih, sekundarnih i tercijarnih medicinskih usluga)</i> Rezultat: Unaprijedena pravna i zdravstvena zaštita i ostvaren zdravstveni sistem koji prepoznaje LGBTI osobe	ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC	kontinuirano
	<i>Aktivnost: Provesti analizu medicinskih procedura i postupaka u vezi sa zaštitom ljudskih prava transrodnih i interspolnih osoba sa prijedlogom za unapređenje</i> Rezultat: Unaprijedena zaštita interspolnih osoba od nepotrebnih medicinskih zahvata bez njihove saglasnosti, te omogućavanje pristupa adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti i medicinskim uslugama promjene spola transrodnim i interspolnim osoba uz njihovu prethodnu saglasnost	ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC	2019. i 2020.
Sport	<i>Aktivnost: Izraditi izmjene i dopune zakona u oblasti sporta, te ih uputiti u parlamentarnu proceduru</i> Rezultat: Unaprijedena pravna zaštita LGBTI osoba od diskriminacije i govora mržnje/poticanja na mržnju na sportskim terenima	ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC	2019.
Pravo na traženje azila i prava stranaca	<i>Aktivnost: Istražiti pravnu regulaciju u BiH, i po potrebi, izraditi izmjene i dopune Zakona o azilu BiH i Zakona o strancima BiH, te ih uputiti u parlamentarnu proceduru</i> Rezultat: Zakon i procedure jasno prepoznaju seksualnu orijentaciju, rodni identitet i spolne karakteristike kao razloge progona na osnovu kojih se dodjeljuje azil, te zabranjuje diskriminacija na osnovu ovih karakteristika prilikom postupanja sa strancima u BiH	ARSBiH SOC	2018.

OPŠTINJAVNO ČELO I UNAPRIJEDBU PRIMANU ZA ŠTITU LJUDSKIH PRAVA I LGBTI OSOBA			
Prioritetna oblast	Mjere	Nosioci odgovornosti	Rok
Opće mjere	<p><i>Aktivnost: Obuka o pravima LGBTI osoba uključiti, kroz redovne obuke i module o ljudskim pravima, ravnopravnosti i diskriminaciji, u programe obuke u državnoj službi</i></p> <p>Rezultat: Razumijevanje prava i potreba LGBTI osoba je unaprijeđeno, te su stvorene osnove za uključivanja LGBTI tema u zakone i javne politike</p>	ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC	kontinuirano
	<p><i>Aktivnost: Uključiti stanje ljudskih prava LGBTI osoba u postojeće godišnje izvještaje o ljudskim pravima, te iste upućivati u parlamentarnu proceduru</i></p> <p>Rezultat: Prava LGBTI osoba predstavljaju predmet brige izvršne i zakonodavne vlasti, te se na osnovu godišnjeg izvještavanja određuju prioriteta za narednu godinu</p>	ARSBiH GC FBiH GC RS BD SOC	kontinuirano
Krivična djela počinjena iz mržnje i govor mržnje	<p><i>Aktivnost: Krivična djela počinjena iz mržnje prema LGBTI osobama uključiti u nastavni plan i program policijskih akademija i agencija za edukaciju policijskih službenika</i></p> <p>Rezultat: Unaprijeđen nivo znanja za procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje na osnovi seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika</p> <p><i>Aktivnost: Krivična djela počinjena iz mržnje prema LGBTI osobama uključiti u programe stručnog usavršavanja policije</i></p> <p>Rezultat: Unaprijeđen nivo znanja za procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje na osnovi seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika</p> <p><i>Aktivnost: Krivična djela počinjena iz mržnje i diskriminaciju prema LGBTI osobama uključiti u programe stručnog usavršavanja centara za edukaciju sudija i tužilaca</i></p> <p>Rezultat: Unaprijeđen nivo znanja za procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje, te slučajeva diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika</p> <p><i>Aktivnost: Izraditi i usvojiti standardne operativne procedure za policiju i pravosuđe u slučaju krivičnih djela počinjenih iz mržnje, uključujući i ona počinjena nad LGBTI osobama</i></p> <p>Rezultat: Uz bolju koordinaciju nadležnih tijela, unaprijeđeno procesuiranje krivičnih djela iz mržnje</p>	ARSBiH GC FBiH GC RS SOC GC FBiH GC RS SOC	kontinuirano
	<p><i>Aktivnost: Nasilje prema LGBTI osobama i zaštitu njihovih ljudskih prava uključiti u programe stručnog usavršavanja zatvorskih osoblja</i></p> <p>Rezultat: Unaprijeđen nivo znanja o pravima LGBTI osoba u zatvorima</p>	ARSBiH GC FBiH GC RS SOC	2020..
Sloboda izražavanja i	<p><i>Aktivnost: Zaštitu javnih skupova LGBTI osoba uključiti u dolovlativacijske programe policijskih</i></p>	ARSBiH GC FBiH GC RS SOC	2019.
		ARSBiH	kontinuirano

mirnog okupljanja	<p>službenika ca i službenika ca ministarstava unutrašnji poslova i saobraćaja</p> <p>Rezultat: Unaprijeđen nivo znanja za adekvatnu zaštitu javnih skupova povećanog rizika</p>	GC FBiH GC RS SOC	
Pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života	<p>Aktivnost: Izraditi vodič za nadležne institucije (zdravstvo, policija, pravosudje) kako bi se na najbolji način postupalo sa transrodnim osobama</p> <p>Rezultat: Predstavnici institucija bolje razumiju probleme i potrebe transrodnih osoba</p> <p>Aktivnost: Educirati zaposlene u oružanim snagama BiH, te na osnovu toga predložiti set mjera za unaprijeđenje ravnopravnosti LGBTI osoba u tim strukturama</p> <p>Rezultat: Unaprijeđen nivo zaštite LGBTI osoba na radnom mjestu u vojsci</p>	ARSBiH SOC	2018.
Zapošljavanje	<p>Aktivnost: Izraditi analizu udžbenika i nastavnih planova za osnovne i srednje škole u cilju identifikovanja stereotipnih i diskriminatornih sadržaja s prijedlogom oklanjanja istih</p> <p>Rezultat: LGBTI osobe se predstavljaju na savremen način, u skladu sa važećim naučnim saznanjima</p>	ARSBiH MLJPI GC FBiH GC RS SOC	2019./2020..
Obrazovanje	<p>Aktivnost: Teme vezane za prava LGBTI osoba, stereotipe, predrasude, (vršnjačko) nasilje i diskriminaciju uključiti u programe stručnog usavršavanja za prosvjetno osoblje (nastavnike_ ce, profesore_ ice, direktore_ ice, pedagoge_ ice itd.) i studente_ ice fakulteta (pravni, pedagoški, filozofski, političke nauke, kriminalistika, medicina)</p> <p>Rezultat: Nastavno osoblje i mladi profesionalci imaju bolje razumijevanje za potrebe i probleme LGBTI mladih</p>	ARSBiH GC FBiH GC RS SOC	kontinuirano
	<p>Aktivnost: Provesti istraživanja o homofobnom i transrodnom nasilju u školama, te ovaj oblik nasilja uključiti u programe za suzbijanje vršnjačkog nasilja u školama</p> <p>Rezultat: Kroz adekvatno tretiranje problema umanjuje se potencijal budućeg nasilja i stvara inkluzivnija obrazovna sredina za LGBTI osobe</p>	ARSBiH GC FBiH GC RS SOC	kontinuirano
Zdravstvo	<p>Aktivnost: Educirati zaposlene u medicinskim ustanovama u BiH o pitanjima od interesa za zaštitu ljudskih prava transrodnih i interspolnih osoba</p> <p>Rezultat: Zaposleni u medicinskim ustanovama imaju bolje razumijevanje o zaštiti ljudskih prava transrodnih i interspolnih osoba</p>	ARSBiH GC FBiH GC RS SOC	kontinuirano.
Pravo na traženje azila i prava stranaca	<p>Aktivnost: Informirati zaposlene u nadležnim institucijama o specifičnim pitanjima vezano za LGBTI tražitelje_ ice azila (Služba za poslove sa strancima, Ministarstvo vanjskih poslova i Ministarstvo sigurnosti BiH)</p> <p>Rezultat: Osoblje koje radi na pitanjima azila i prava stranaca na adekvatan način prepoznaje potrebe LGBTI osobe</p>	ARSBiH GC FBiH GC RS SOC	2019.
	<p>Aktivnost: Analizirati pravne nedostatke u oblasti zaštite ljudskih prava LGBTI tražitelja_ ica azila i razviti i usvojiti jasne operative procedure za postupanje u slučaju kada je podnositelj_ ica azila LGBTI osoba</p>	ARSBiH SOC	kontinuirano

Rezultat: Operativne procedure na adekvatan način prepoznaju LGBTI osobe

STRATEŠKI PLAN ZA PROMICANJE SOCIJALNOG UKLJUČIVANJE I PRIHVATANJE LGBTI OSOBA			
Prioritetna oblast	Mjere	Nosioci odgovornosti	Rok
Opće mjere	<p><i>Aktivnost: Institucije zakonodavne i izvršne vlasti na svim nivoima vlasti konkretnim aktivnostima obilježavaju, saopštenjima i drugim medijskim akcijama obilježavaju 17. maj – Međunarodni dan borbe protiv homofobije i transfobije, te druge važne dane vezane za prava LGBTI osoba</i></p> <p>Rezultat: Podignuta svijest predstavnika_ ca institucija i građana_ ki o potrebama i pravima LGBTI osoba</p>	<p>ARSBiH GC FBiH GC RS SOC</p>	kontinuirano
	<p><i>Aktivnost: Pružiti podršku organizacijama civilnog društva u provođenju medijskih, bilbord, kulturnih i umjetničkih kampanja (kao što su festivali) vezanih za prava LGBTI osoba</i></p> <p>Rezultat: Podignuta svijest predstavnika_ ca institucija i građana_ ki o potrebama i pravima LGBTI osoba</p>	<p>ARSBiH GC FBiH GC RS SOC</p>	kontinuirano
	<p><i>Aktivnost:-- Provesti analizu izvještavanja i pravne regulacije medija, te izraditi preporuke za medijsko izvještavanje o temama od značaja za ljudska prava LGBTI osoba i provesti edukaciju predstavnika medija</i></p> <p>Rezultat: Unapredeno medijsko izvještavanje o ljudskim pravima LGBTI osoba i podignuta svijest predstavnika_ ca institucija i građana_ ki o potrebama i pravima LGBTI osoba</p>	<p>ARSBiH SOC</p>	kontinuirano

SREDNJDROČNI CILJ 4. Unaprijediti okvir i uslove za provedbu prijedloga mjera			
Mjere	Nosioci odgovornosti	Rok	
Koordinacija provedbe, monitoringa i evaluacije	ARSBiH GC FBiH GC RS SOC	kontinuirano	<p><i>Tematske edukacije za Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Agenciju za ravnopravnost spolova BiH, Gender centar Republike Srpske, Gender centar FBiH, članove koordinacionih odbora za implementaciju Gender akcionog plana, i Koordinacionog odbora za praćenje AP 1325, članove komisija i odbora za ravnopravnost spolova i ljudska prava svih parlamentarnih tijela u BiH</i></p> <p>Rezultat: Uspostavljen sistem provedbe i monitoringa provedbe predviđenih mjera</p> <p>Aktivnost: <i>Uključivanje mjera iz Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba u godišnje operativne planove po Gender akcionom planu BiH</i></p> <p>Rezultat: Predložene mjere se provode preko postojećeg koordinirajućeg i provedbenog mehanizma, bez potrebe da se uspostavlja novi mehanizam</p> <p>Aktivnost: <i>Izraditi godišnje izvještaje o provedbi Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba na svakom nivou vlasti</i></p> <p>Rezultat: Provedba se kontinuirano prati te se na osnovu izvještaja mogu donositi odluke o nastavku provedbe</p> <p>Aktivnost: <i>Koordinacija i razmjena informacija na godišnjem nivou o implementaciji predviđenih mjera s predstavnicima relevantnih državnih tijela, međunarodnih institucija i organizacija i predstavnik bh. civilnog društva</i></p> <p>Rezultat: Koordinirano djelovanje relevantnih državnih institucija, međunarodnih i nevladinih organizacija u cilju zaštite i ostvarivanja prava LGBTI osoba.</p>
Kontinuirano izvještavanje o provedbi	ARSBiH GC FBiH GC RS SOC	Na godišnjem nivou	<p>ARSBiH GC FBiH GC RS SOC</p> <p>ARSBiH GC FBiH GC RS SOC</p> <p>ARSBiH GC FBiH GC RS SOC</p>
	ARSBiH GC FBiH GC RS SOC	Na godišnjem nivou	

5. PROVEDBENI MEHANIZAM, MONITORING, EVALUACIJA

U postupku i sprovođenja Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba poštovaće se princip koordinacije, saradnje i poštovanja ustavima ustanovljene podjele nadležnosti.

Nadležne institucije za rad i koordinaciju na mjerama i aktivnostima iz ovog plana bile bi:

- Agencija za ravnopravnost spolova, za bh. nivo i Brčko distrikt BiH
- Gender centar Republike Srpske, za Republiku Srpsku
- Gender centar Federacije BiH, za Federaciju BiH
- Vlada Brčko distrikta

Ovaj Akcioni plan predstavlja okvir za djelovanje u cilju unapređenja položaja LGBTI osoba u BiH, te u skladu s navedenim, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, entitetski gender centri i Vlada Brčko distrikta BiH će koordinirati proovđenje aktivnosti sa nadležnim institucijama na svojim nivoima vlasti.

Sarajevski otvoreni centar kao nevladina organizacija koja se bavi zaštitom prava LGBTI osoba, pružaće stručnu podršku u provođenju ovog Akcionog plana.

6. DEFINICIJE

Korišteni termini preuzeti su iz publikacije Brojevi koji ravnopravnost znače 2.³, analizi rezultata istraživanja problema i potreba LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini u 2017. godini koju je objavio Sarajevski otvoreni centar.

BISEKSUALNA OSOBA

Osoba koju seksualno i/ili emocionalno privlače osobe oba spola.

COMING OUT (kaming aut)

Sintagma koja potiče od engleske fraze coming out of the closet (izaći iz ormara), već se ustaljeno upotrebljava u značenju javnog i otvorenog istupanja vlastite seksualne orijentacije (kod lezbejki, gejeva i biseksualnih osoba), rodnog identiteta (kod trans osoba) i spolnih karakteristika (kod interspolnih osoba). Javlja se u dvije ravni: kao samootkriće i kao (manje ili više) javna obznana drugima. Coming out (izlazak iz ormara) je od velikog značaja za LGBTI osobe, jer na taj način javno afirmišu sopstveni identitet, što je od velikog značaja za psihološko zdravlje i kvalitet života ove manjinske grupe.

DISKRIMINACIJA

Diskriminacija je svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje i svaki oblik stavljanja u nepovoljan položaj osobe ili grupe osoba po nekoj osnovi. Različite su osnove, odnosno karakteristike po kojima se osoba ili grupa osoba dovodi u nepovoljan položaj. Tako se lezbejke, gejevi i biseksualne osobe mogu diskriminisati na osnovu seksualne orijentacije, trans* (između ostalog transrodne i transeksualne osobe) na osnovu rodnog identiteta i rodnog izražavanja, a interspolne osobe na osnovu spolnih karakteristika. Stoga je jako važno da sve tri osnove (seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike) budu prepoznate kroz zakone, kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija.

HOMOFOBIA

Iracionalan strah, netolerantnost i predrasuda prema gej muškarcima i lezbejkama. Manifestuje se kao ubjeđenje u superiornost heteroseksualnosti. To ubjeđenje rađa nasilje prema neheteroseksualnim osobama koje se opravdava uvjerenjem u vlastitu superiornost (i njihovu inferiornost). Nasilje se ogleda u verbalnim i fizičkim napadima, te diskriminaciji.

HOMOSEKSUALNA OSOBA

Osoba koju privlače osobe istog spola. Lezbejka Žena koju seksualno i/ili emotivno privlače druge žene. Gay (gej) Muškarac kojeg seksualno i/ili emotivno privlače drugi muškarci. Može se koristiti i kao pridjev (npr. gej osoba), te se u tom slučaju može odnositi i na muškarce i na žene istospolne orijentacije. Homoseksualac Zastarjeli klinički termin za osobe čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama istog spola, odnosno osoba koju seksualno i/ ili emocionalno privlače osobe istog spola.

³ Brojevi koji ravnopravnost znače 2. Analiza rezultata istraživanja problema i potreba LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini u 2017. godini, http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2017/10/Brojevi-ravnopravnost_04.10.2017.-WEB-II.pdf.

Termin je neprikladan i mnogi gejevi i lezbejke smatraju ga uvredljivim. Korektniji termini su gej (muškarac)/gejevi i lezbejka.

HOMOSEKSUALIZAM

Zastarjeli klinički termin koji se koristio u medicinske svrhe za označavanje istospolne seksualne orijentacije. Smatra se uvredljivim jer implicira da je homoseksualnost bolest koja se treba liječiti. Imajući na umu da je Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) 1990. potvrdila da je homoseksualnost, baš kao heteroseksualnost, prirodna varijacija ljudske seksualnosti, ovaj termin se više ne koristi.

INTERSPOLNE OSOBE

Osobe čije spolne karakteristike, uključujući hromosome, gonade i genitalije, odstupaju od tipične, binarne podjele na muška i ženska tijela. Postoje različiti oblici interspolnosti. Osobe se tako po spolu mogu dijeliti na muške, ženske i interspolne. Interspolne osobe, kao i muške i ženske osobe, imaju svoju seksualnu orijentaciju i rodni identitet. U prošlosti ove osobe su često nazivane hermafroditima, ali se ovaj termin smatra diskriminatornim i medicinski u potpunosti neispravnim.

LGBTI

Sveobuhvatni pojam koji se koristi kako bi se označile lezbejke, gej muškarci, biseksualne, trans*(rodne) i interspolne osobe. Pojam označava heterogenu skupinu koja se obično imenuje akronimom LGBTI u društvenom i političkom aktivizmu.

LGBTTIQ

Skraceniica za lezbejke, gej muškarce, biseksualne, transrodne, transeksualne, interseksualne i queer osobe.

QUEER (kvir)

Queer je ranije u engleskom jeziku korišten kao pogrdan naziv za neheteroseksualne osobe. Ovaj termin su LGBTI osobe zatim preuzele kako bi opisivale same sebe. Neke osobe posebno cijene ovaj termin zato što označava prkos i zato što obuhvata različitost – ne samo gejeva i lezbejki već i biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba, a uključuje i heteroseksualne osobe koje sebe vide ili svoj život žive van heteropatrijarhalnih normi.

RODNI IDENTITET

Rodni identitet vezuje se za individualno iskustvo i shvatanje vlastitog spola, što može ali ne mora odgovarati spolu dodijeljenom pri rođenju. Rodni identitet se, između ostalog, odnosi na lični doživljaj sopstvenog tijela, odijevanje i način govora. Osobe čiji je rodni identitet u skladu sa spolom koji mu/joj je dodijeljen pri rođenju nazivaju se cisrodnim osobama, a osobe čiji rodni identitet nije u skladu sa spolom koji mu/joj je dodijeljen pri rođenju nazivaju se trans(rodne) osobe. Transeksualne osobe, kao podgrupa transrodnih osoba, osobe su čiji rodni identitet nije u skladu sa spolom koji mu/joj je dodijeljen pri rođenju i koje imaju namjeru da prilagode svoj biološki spol ili su u procesu prilagodbe. Rodno izražavanje Vizuelna i spoljna prezentacija svake osobe koja se ogleda kroz odijevanje, odjevne ili tjelesne oznake, frizuru, ponašanje i govor tijela.

SEKSUALNA ORIJENTACIJA

Emocionalna i/ili seksualna privlačnost ili naklonost, koja može biti prema osobama istog i/ili različitog spola/roda. Obično se koristi klasifikacija na heteroseksualne (privlačnost prema osobama različitog spola), homoseksualne (privlačnost prema osobama istog spola) i biseksualne (privlačnost prema osobama istog i različitog spola) osobe. U pravu u Bosni i Hercegovini često se koriste i termini spolna orijentacija, spolno opredjeljenje, seksualno opredjeljenje, seksualne preferencije, spolne preferencije, ali se preporučuje termin seksualna orijentacija.

SPOLNE KARAKTERISTIKE

Spolne karakteristike osoba, kao što su hromozomi, gonade i genitalije, znaju odstupati od tipične, binarne podjele na muška i ženska tijela. Osobe se tako po spolu mogu dijeliti na muške, ženske i interspolne. Interspolne osobe, stoga, mogu biti diskriminirane ili meta krivičnih djela počinjenih iz mržnje i predrasude zbog svojih spolnih karakteristika.

TRANSRODNA OSOBA

Termin za osobe čiji rodni identitet nije u skladu sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju. Transrodnost obuhvata one osobe koje osjećaju, preferiraju ili biraju da predstave sebe drugačije od očekivanih rodni uloga koje im tradicionalno pripadaju na osnovu spola dodijeljenog pri rođenju, bilo kroz način odijevanja, način govora, manirizme, kozmetiku ili modifikacije tijela. Između ostalih, transrodnost se odnosi i na osobe koje se ne identificiraju oznakama muško i žensko, zatim transeksualne osobe, transvestite i cross-dressere. Transrodni muškarac je osoba kojoj je pri rođenju dodijeljen ženski spol, ali je njegov rodni identitet muški ili se nalazi negdje na spektru maskulinih rodni identiteta. Transrodna žena je osoba kojoj je pri rođenju dodijeljen muški spol, ali je njen rodni identitet ženski ili se nalazi negdje na spektru ženskih rodni identiteta. Transeksualna osoba Osoba koja ima jasnu želju i namjeru da promijeni/prilagodi svoj spol, kao i osoba koja je djelomično ili potpuno modifikirala svoje tijelo (što uključuje fizičku i/ili hormonalnu terapiju i operacije).

TRANSFOBIJA

Iracionalan strah, netolerantnost i predrasuda prema transeksualnim i transrodnim osobama.

ZLOČIN IZ MRŽNJE (krivična djela počinjena iz mržnje)

Odnosi se na kaznena djela motivirana predrasudama prema određenoj osobi ili grupi osoba. Zločini iz mržnje uključuju zastrašivanje, prijetnje, oštećenja imovine, zlostavljanje, ubistvo ili bilo koje drugo kazneno djelo, kod kojeg je žrtva postala meta napada zbog stvarne ili pretpostavljene seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili spolnih karakteristika, ili je žrtva povezana, pripada, podržava ili je član_ica neke LGBTI grupe.

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
SARAJEVO

07-11-2022
h
Fog
k
d

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF FEDERATION
OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
SARAJEVO

Broj: 01-03 - 02-3 - 136/22
Datum: 07.11.2022. godine

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Federalno ministarstvo pravde
Ul. Valtera Perića broj 15
Sarajevo

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
Ul. Hamdije Čemerlića broj 2
Sarajevo

Predmet: Zaključak Vlade Federacije Bosne i Hercegovine V. broj: 1536/2022 od 27.10.2022. godine, poziv na sastanak, dostavlja se

U cilju realizacije tačke 3. Zaključka Vlade Federacije Bosne i Hercegovine V. broj: 1536/2022 od 27.10.2022. godine pozivamo predstavnike vašeg ministarstva na sastanak koji će se održati u Federalnom ministarstvu unutrašnjih poslova dana 10.11.2022. godine u 11,00 sati (kancelarija broj 106, kabinet pomoćnika ministra g-đe Medine Đapo).

Na sastanku bi se dogovorile i utvrdile dalje aktivnosti oko organizovanja javne rasprave shodno tački 3. navedenog Zaključka Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, a čiji je nosilac realizacije Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova.

Molimo vas da ispred vašeg ministarstva blagovremeno odredite predstavnike koji bi bili prisutni zakazanom sastanku u navedenom vremenskom terminu i učestvovali u organizovanju javne rasprave.

U slučaju eventualne spriječenosti da prisustvujete zakazanom sastanku, molimo da nas blagovremeno obavijestite na kontakt telefon 033-280-020. lokal 3180 ili 3440, na fax 033-280-039, ili na e-mail: safet.satara@fmup.gov.ba.

S poštovanjem,

Prilog: fco. Zaključak Vlade F BiH
V. broj: 1536/22 od 27.10.2022. godine

SČ/SČ

Bosna i Hercegovina, 71 000 Sarajevo, M. Spalhe7, telefon(+387 33) - 280 -020, lokal 3180, fax (+387 33) -280-039, www.fmup.gov.ba

Safet Šatara

From: Safet Šatara
Sent: četvrtak, 8. decembar 2022. 14:04
To: 'miroslav.juresic@gmail.com'
Subject: Dnevni red za 09.12.2022. godine
Attachments: DNEVNI RED 2022 JAVNA RASPRAVA-clean.doc

Poštovani g-dine Jurešić,

U prilogu Vam dostavljamo Dnevni red, a koji se odnosi na zakazanu Javnu raspravu vezanu za potrebu donošenja zakona o istospolnim partnerstvima na području Federacije Bosne i Hercegovine, a koja će se održati dana 09.12.2022. godine u hotelu Holiday u Sarajevu sa početkom u 11.00 sati.

S poštovanjem,

Safet Šatara, Šef Odsjeka za državljanstvo i matične knjige FMUP-a

Finansirano
od strane Evropske unije
i Vijeća Evrope

Implementirano
od strane Vijeća Evrope

Javna rasprava vezana za potrebu donošenja zakona o istospolnim partnerstvima na području Federacije Bosne i Hercegovine

*petak, 9 decembar 2022. godine
Hotel Holiday u Sarajevu i online*

DNEVNI RED

11.00h - 11.20h	Uvodno izlaganje – Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova - Medina Đapo i Hanka Alić
11.20h - 11.25h	Izlaganje Interresorne radne grupe o propisima vezanim za istospolne zajednice na području Federacije Bosne i Hercegovine – predstavnica radne grupe - Marina Bera
11.25h - 11.30h	Federalno ministarstvo pravde – Damir Šapina
11.30h - 11.35h	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike – Miroslav Jurešić
11.35h - 11.40h	Vijeće Evrope ured u Strazburu, šefica odjela za seksualnu orijentaciju i rodni identitet – Evgenia Giakoumopoulou (online)
11.40h - 11.45h	Pripadnica LGBTI zajednice - Lejla Huremović
11.45h - 12.45h	Diskusija
12.45h - 13.00h	Zaključci – Prijedlog Vladi Federacije BiH za dalje postupanje
13.00h - 14.00h	Ručak

Sektor za pravne poslove

Broj: 03-02-3-136/22

Datum: 30.11.2022. godine

01-12-2022
R

**Federalno ministarstva zdravstva
n/r Marina Bera – član interresorne radne grupe
Ul: Maršala Tita br. 9
71 000 Sarajevo**

PREDMET: Poziv, dostavlja se

Poštovana gospođa Bera,

U prilogu vam dostavljamo poziv za javnu raspravu i prijavni obrazac za javnu raspravu koja će se održati 09.12.2022. godine sa početkom u 11:00 h u hotelu Holiday u Sarajevu za vas i ostale članove interresorne radne grupe.

Prema planiranom dnevnom redu nakon uvodnog izlaganja predstavnika FMUP-a predviđeno je obraćanje predstavnika Interresorne radne grupe koja je izvršila analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa prijedlogom da se donese poseban lex specialis propis Zakon o istospolnim zajednicama u trajanju od 5 do 10 minuta.

Za sve informacije stojim Vam na raspolaganju – Sektor za pravne poslove kontakt telefon: 033-590-209, fax: 033-280-039, e-mail: pravni@fmup.gov.ba.

S poštovanjem,

PRILOG: Zaključak Vlade FBiH
poziv,
prijavni obrazac

SK/SK

FMUP-OBA.

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
SARAJEVO

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF FEDERATION
OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
SARAJEVO

Finansirano
od strane Evropske unije
i Vijeća Evrope

Implementirano
od strane Vijeća Evrope

**Prijavni obrazac za javnu raspravu vezanu za potrebu donošenja
propisa o istospolnim partnerstvima na području Federacije Bosne i
Hercegovine**

**09. decembar 2022. godine
Sarajevo, Hotel Holiday, Zmaja od Bosne 4**

KONTAKT INFORMACIJE	
Ime:	
Prezime:	
Titula (član/ica, predsjedavajući/a, itd.):	
Institucija i adresa:	
Tel:	
Mobitel:	
E-mail:	
ISPUNJAVAJU OSOBE SA VEĆOM UDALJENOSTI OD SARAJEVA KOJI BI ŽELJELI NOĆENJE 8. DECEMBRA	
Naziv mjesta iz kojeg putujete i kilometraža do Sarajeva:	

Broj: 01-03-02-3-136/22
Datum: 21.11.2022. godine

Bosansko-podrinjski Kanton
Javna ustanova "Centar za socijalni rad BPK Goražde"
Ulica Maršala Tita broj 13
Goražde

PREDMET: Poziv na javnu raspravu, dostavlja se

Poštovani,

Pozivamo predstavnike vaše ustanove na javnu raspravu koja će se održati dana 09.12.2022. godine sa početkom u 11 sati u hotelu Holiday, u ulici Zmaja od Bosne broj 4 u Sarajevu.

Javna rasprava će se održati pod pokroviteljstvom Evropske unije i Vijeća Evrope u organizaciji Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, u saradnji sa Federalnim ministarstvom pravde i Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike, a po Zaključku Vlade Federacije BiH V. broj: 1536/2022 od 27.10.2022. godine, nakon čega će se Vladi Federacije BiH dostaviti izvještaj i prijedlog za dalje postupanje.

Pitanja koja će biti predmet javne rasprave odnose se na potrebu donošenja propisa na području Federacije Bosne i Hercegovine po kojem istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvarivati svoja prava koja proizlaze iz Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a što je u skladu sa Izvještajem o radu Interresorne radne grupe za analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizlaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i Informacijama Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova o realizaciji Zaključka Vlade Federacije BiH V. broj: 1206/2018 od 19.10.2018. godine.

Za učešće je obavezna prijava do dana 05.12.2022. godine do 12,00 h na kontakt e-mail: beti.colak@coe.int ili na fax 033 590 447. Za ograničen broj učesnika koji dolaze izvan Sarajeva iz udaljenih mjesta u Federaciji BiH će dana 08.12.2022. godine biti organizovano plaćeno noćenje od strane Evropske Unije/Vijeća Evrope. Molimo da popunite prijavni obrazac koji se dostavlja u prilogu poziva i da isti prosljedite na gore navedeni e-mail ili fax.

S poštovanjem,

SŠ/ŠŠ

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
SARAJEVO

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF FEDERATION
OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
SARAJEVO

Financirano
od strane Evropske unije
i Vijeća Evrope

COUPEIL DE L'EUROPE

Implémenté par
le Conseil de l'Europe

**Prijavni obrazac za javnu raspravu vezanu za potrebu donošenja
propisa o istospolnim partnerstvima na području Federacije Bosne i
Hercegovine**

**09. decembar 2022. godine
Sarajevo, Hotel Holiday, Zmaja od Bosne 4**

KONTAKT INFORMACIJE	
Ime:	
Prezime:	
Titula (član/ica, predsjedavajući/a, itd.):	
Institucija i adresa:	
Tel:	
Mobitel:	
E-mail:	
ISPUNJAVAJU OSOBE SA VEĆOM UDALJENOSTI OD SARAJEVA KOJI BI ŽELJELI NOĆENJE 8. DECEMBRA	
Naziv mjesta iz kojeg putujete i kilometraža do Sarajeva:	

Broj: 01-03-02-3-136/22

Datum: 21.11.2022. godine

Kanton Sarajevo
Javna ustanova "Kantonalni centar za socijalni rad" Sarajevo
Ulica Gatačka broj 80
71000 Sarajevo

PREDMET: Poziv na javnu raspravu, **dostavlja se**

Poštovani,

Pozivamo predstavnike vaše ustanove na javnu raspravu koja će se održati dana 09.12.2022. godine sa početkom u 11 sati u hotelu Holiday, u ulici Zmaja od Bosne broj 4 u Sarajevu.

Javna rasprava će se održati pod pokroviteljstvom Evropske unije i Vijeća Evrope u organizaciji Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, u saradnji sa Federalnim ministarstvom pravde i Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike, a po Zaključku Vlade Federacije BiH V. broj: 1536/2022 od 27.10.2022. godine, nakon čega će se Vladi Federacije BiH dostaviti izvještaj i prijedlog za dalje postupanje.

Pitanja koja će biti predmet javne rasprave odnose se na potrebu donošenja propisa na području Federacije Bosne i Hercegovine po kojem istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvarivati svoja prava koja proizlaze iz Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a što je u skladu sa Izvještajem o radu Interresorne radne grupe za analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i Informacijama Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova o realizaciji Zaključka Vlade Federacije BiH V. broj: 1206/2018 od 19.10.2018. godine.

Za učešće je obavezna prijava do dana 05.12.2022. godine do 12,00 h na kontakt e-mail: beti.colak@coe.int ili na fax 033 590 447. Za ograničen broj učesnika koji dolaze izvan Sarajeva iz udaljenih mjesta u Federaciji BiH će dana 08.12.2022. godine biti organizovano plaćeno noćenje od strane Evropske Unije/Vijeća Evrope. Molimo da popunite prijavni obrazac koji se dostavlja u prilogu poziva i da isti prosljedite na gore navedeni e-mail ili fax.

S poštovanjem,

SŠ/SŠ

FMUP-OBV

**Prijavni obrazac za javnu raspravu vezanu za potrebu donošenja
propisa o istospolnim partnerstvima na području Federacije Bosne i
Hercegovine**

**09. decembar 2022. godine
Sarajevo, Hotel Holiday, Zmaja od Bosne 4**

KONTAKT INFORMACIJE	
Ime:	
Prezime:	
Titula (<i>član/ica, predsjedavajući/a, itd.</i>):	
Institucija i adresa:	
Tel:	
Mobitel:	
E-mail:	
ISPUNJAVAJU OSOBE SA VEĆOM UDALJENOSTI OD SARAJEVA KOJI BI ŽELJELI NOĆENJE 8. DECEMBRA	
Naziv mjesta iz kojeg putujete i kilometraža do Sarajeva:	

Kanton Sarajevo
Ministarstvo pravde i uprave
Ul. Reisa Džemaludina Čauševića broj 1
71 000 Sarajevo

Kanton 10
Ministarstva pravosuđa i uprave
Ul. Stjepana II Kotromanića bb
80 101 Livno

PREDMET: Poziv na javnu raspravu, dostavlja se

Poštovani,

Pozivamo predstavnike vašeg ministarstva koje odredite na javnu raspravu koja će se održati dana 09.12.2022. godine sa početkom u 11 sati u hotelu Holiday, u ulici Zmaja od Bosne broj 4 u Sarajevu.

Javna rasprava će se održati uz podršku Evropske unije i Vijeća Evrope u organizaciji Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, u saradnji sa Federalnim ministarstvom pravde i Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike, a po Zaključku Vlade Federacije BiH V. broj: 1536/2022 od 27.10.2022. godine, nakon čega će se Vladi Federacije BiH dostaviti izvještaj i prijedlog za dalje postupanje.

Pitanja koja će biti predmet javne rasprave odnose se na potrebu donošenja propisa na području Federacije Bosne i Hercegovine po kojem istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvarivati svoja prava koja proizlaze iz Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a što je u skladu sa Izvještajem o radu Interresorne radne grupe za analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i Informacijama Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova o realizaciji Zaključka Vlade Federacije BiH V. broj: 1206/2018 od 19.10.2018. godine.

Za učešće je obavezna prijava do dana 05.12.2022. godine do 12,00 h na kontakt e-mail: beti.colak@coe.int ili na fax 033 590 447. Za ograničen broj učesnika koji dolaze izvan Sarajeva iz udaljenih mjesta u Federaciji BiH će dana 08.12.2022. godine biti organizovano plaćeno noćenje od strane Evropske Unije/Vijeća Evrope. Molimo da popunite prijavni obrazac koji se dostavlja u prilogu poziva i da isti prosljedite na gore navedeni e-mail ili fax.

S poštovanjem,

MINISTAR

Albosa Čampara

SS/SC

FMUP-OBV

Broj: 01-03 - 02-3-136/22
Datum: 21.11.2022.godine

Unsko-sanski Kanton
Ministarstvo pravosuđa i uprave
Ul. Alije Đerzeleza broj 2
77 000 Bihać

Posavski Kanton
Ministarstvo pravosuđa i uprave
Ul. Aleja mira bb
76 290 Odžak

Tuzlanski Kanton
Ministarstvo pravosuđa i uprave
Ul. Džafer Mahala broj 51
75 000 Tuzla

Zeničko-dobojski Kanton
Ministarstvo za pravosuđe i upravu
Ul. Kučukovići broj 2
72000 Zenica

Bosansko-podrinjski Kanton
Ministarstvo za pravosuđe, upravu i radne odnose
Ul. 1. Slavne višegradske brigade broj 2a
73 000 Goražde

Srednjobosanski Kanton
Ministarstvo pravosuđa i uprave
Ul. Aleja Konzula bb
72 270 Travnik

Hercegovačko-neretvanski Kanton
Ministarstvo pravosuđa i uprave
Ul. Maršala Tita broj 91
88 000 Mostar

Zapadnohercegovački Kanton
Ministarstva pravosuđa i uprave
Ul. Stjepana Radića 37b
88220 Široki Brijeg

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
SARAJEVO

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF FEDERATION
OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
SARAJEVO

Finansirano
od strane Evropske unije
i Vijeća Evrope

COUNCIL OF EUROPE

Implementirano
od strane Vijeća Evrope

**Prijavni obrazac za javnu raspravu vezanu za potrebu donošenja
propisa o istospolnim partnerstvima na području Federacije Bosne i
Hercegovine**

**09. decembar 2022. godine
Sarajevo, Hotel Holiday, Zmaja od Bosne 4**

KONTAKT INFORMACIJE	
Ime:	
Prezime:	
Titula (član/ica, predsjedavajući/a, itd.):	
Institucija i adresa:	
Tel:	
Mobitel:	
E-mail:	
ISPUNJAVAJU OSOBE SA VEĆOM UDALJENOSTI OD SARAJEVA KOJI BI ŽELJELI NOĆENJE 8. DECEMBRA	
Naziv mjesta iz kojeg putujete i kilometraža do Sarajeva:	

KANTON 9. SARAJEVO
OPĆINA CENTAR SARAJEVO
OPĆINA STARI GRAD SARAJEVO
OPĆINA NOVO SARAJEVO
OPĆINA NOVI GRAD SARAJEVO
OPĆINA ILIDŽA
OPĆINA TRNOVO
OPĆINA ILIJAŠ
OPĆINA VOGOŠĆA
OPĆINA HADŽIĆI
Služba za matične knjige
N/r rukovodioca

KANTON 10. LIVNO
OPĆINA BOSANSKO GRAHOVO
OPĆINA DRVAR
OPĆINA GLAMOČ
GRAD LIVNO
OPĆINA KUPRES
OPĆINA TOMISLAVGRAD
Služba za matične knjige
N/r rukovodioca

PREDMET: Poziv na javnu raspravu, dostavlja se

Poštovani,

Pozivamo predstavnike Službe za matične knjige općine/grada na javnu raspravu koja će se održati dana 09.12.2022. godine sa početkom u 11 sati u hotelu Holiday, u ulici Zmaja od Bosne broj 4 u Sarajevu.

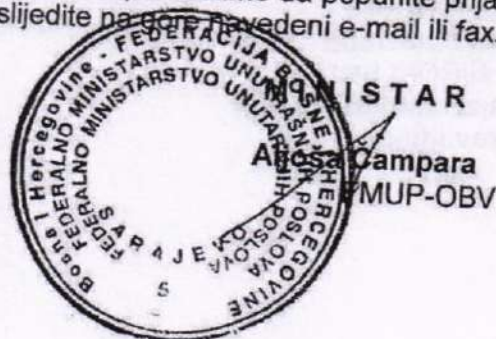
Javna rasprava će se održati uz podršku Evropske unije i Vijeća Evrope u organizaciji Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, u saradnji sa Federalnim ministarstvom pravde i Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike, a po Zaključku Vlade Federacije BiH V. broj: 1536/2022 od 27.10.2022. godine, nakon čega će se Vladi Federacije BiH dostaviti izvještaj i prijedlog za dalje postupanje.

Pitanja koja će biti predmet javne rasprave odnose se na potrebu donošenja propisa na području Federacije Bosne i Hercegovine po kojem istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvarivati svoja prava koja proizlaze iz Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a što je u skladu sa Izvještajem o radu Interresorne radne grupe za analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i Informacijama Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova o realizaciji Zaključka Vlade Federacije BiH V. broj: 1206/2018 od 19.10.2018. godine.

Za učešće je obavezna prijava do dana 05.12.2022. godine do 12,00 h na kontakt e-mail: beti.colak@coe.int ili na fax 033 590 447. Za ograničen broj učesnika koji dolaze izvan Sarajeva iz udaljenih mjesta u Federaciji BiH će dana 08.12.2022. godine biti organizovano plaćeno noćenje od strane Evropske Unije/Vijeća Evrope. Molimo da popunite prijavni obrazac koji se dostavlja u prilogu poziva i da isti prosljedite na gore navedeni e-mail ili fax.

S poštovanjem,

SS/SČ

OPĆINA VAREŠ
GRAD VISOKO
GRAD ZAVIDOVIĆI
GRAD ZENICA
OPĆINA ŽEPČE
OPĆINA USORA
Služba za matične knjige
N/r rukovodioca

KANTON 5. GORAŽDE
GRAD GORAŽDE
OPĆINA FOČA - USTIKOLINA
OPĆINA PALE - PRAČA
Služba za matične knjige
N/r rukovodioca

KANTON 6. TRAVNIK
OPĆINA BUGOJNO
OPĆINA BUSOVAČA
OPĆINA DONJI VAKUF
OPĆINA FOJNICA
OPĆINA GORNJI VAKUF - USKOPLJE
OPĆINA JAJCE
OPĆINA KISELJAK
OPĆINA KREŠEVO
OPĆINA NOVI TRAVNIK
OPĆINA TRAVNIK
OPĆINA DOBRETIĆI
OPĆINA VITEZ
Služba za matične knjige
N/r rukovodioca

KANTON 7. MOSTAR
GRAD ČAPLJINA
OPĆINA ČITLUK
OPĆINA JABLANICA
GRAD KONJIC
GRAD MOSTAR
OPĆINA NEUM
OPĆINA RAVNO
GRAD STOLAC
OPĆINA PROZOR - RAMA
Služba za matične knjige
N/r rukovodioca

KANTON 8. LJUBUŠKI
OPĆINA GRUDE
GRAD LJUBUŠKI
OPĆINA POSUŠJE
GRAD ŠIROKI BRIJEG
Služba za matične knjige
N/r rukovodioca

Broj: 01-03-02-3-136/22

Datum: 21.11.2022. godine

KANTON 1. BIHAĆ

GRAD BIHAĆ
GRAD BOSANSKA KRUPA
OPĆINA BOSANSKI PETROVAC
OPĆINA BUŽIM
GRAD CAZIN
OPĆINA KLJUČ
OPĆINA SANSKI MOST
OPĆINA VELIKA KLADUŠA
Služba za matične knjige
N/r rukovodioca

KANTON 2. ORAŠJE

GRAD ORAŠJE
OPĆINA ODŽAK
OPĆINA DOMALJEVAC – ŠAMAC
Služba za matične knjige
N/r rukovodioca

KANTON 3. TUZLA

OPĆINA BANOVIĆI
OPĆINA ČELIĆ
OPĆINA DOBOJ ISTOK
GRAD GRAČANICA
GRAD GRADAČAC
OPĆINA KALESIJA
OPĆINA KLADANJ
GRAD LUKAVAC
GRAD TUZLA
GRAD ŽIVINICE
OPĆINA TEOČAK
OPĆINA SAPNA
GRAD SREBRENİK
Služba za matične knjige
N/r rukovodioca

KANTON 4. ZENICA

OPĆINA BREZA
OPĆINA DOBOJ - JUG
OPĆINA KAKANJ
OPĆINA MAGLAJ
OPĆINA OLOVO
OPĆINA TEŠANJ

**Prijavni obrazac za javnu raspravu vezanu za potrebu donošenja
propisa o istospolnim partnerstvima na području Federacije Bosne i
Hercegovine**

**09. decembar 2022. godine
Sarajevo, Hotel Holiday, Zmaja od Bosne 4**

KONTAKT INFORMACIJE	
Ime:	
Prezime:	
Titula (<i>član/ica, predsjedavajući/a, itd.</i>):	
Institucija i adresa:	
Tel:	
Mobitel:	
E-mail:	
ISPUNJAVAJU OSOBE SA VEĆOM UDALEENOSTI OD SARAJEVA KOJI BI ŽELJELI NOĆENJE 8. DECEMBRA	
Naziv mjesta iz kojeg putujete i kilometraža do Sarajeva:	

Kanton Sarajevo
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Ul. La benevolencija broj 16
71 000 Sarajevo

Kanton 10
Ministarstva unutrašnjih poslova
Ul. Silvija Strahimira Kranjčevića broj 9
80 101 Livno

n/r Kantonalnih inspektora za matične knjige, lično ime i državljanstvo

PREDMET: Poziv na javnu raspravu, dostavlja se

Poštovani,

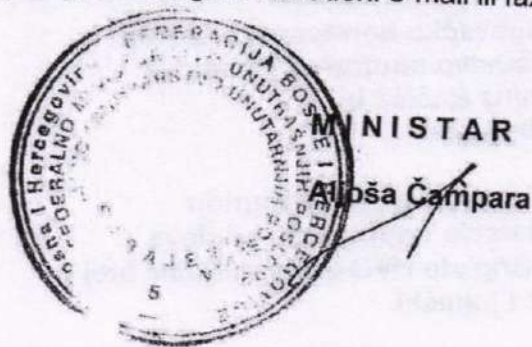
Pozivamo kantonalne inspektore za matične knjige, lično ime i državljanstvo kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova na javnu raspravu koja će se održati dana 09.12.2022. godine sa početkom u 11 sati u hotelu Holiday, u ulici Zmaja od Bosne broj 4 u Sarajevu.

Javna rasprava će se održati uz podršku Evropske unije i Vijeća Evrope u organizaciji Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, u saradnji sa Federalnim ministarstvom pravde i Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike, a po Zaključku Vlade Federacije BiH V. broj: 1536/2022 od 27.10.2022. godine, nakon čega će se Vladi Federacije BiH dostaviti izvještaj i prijedlog za dalje postupanje.

Pitanja koja će biti predmet javne rasprave odnose se na potrebu donošenja propisa na području Federacije Bosne i Hercegovine po kojem istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvarivati svoja prava koja proizlaze iz Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a što je u skladu sa Izvještajem o radu Interresorne radne grupe za analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i Informacijama Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova o realizaciji Zaključka Vlade Federacije BiH V. broj: 1206/2018 od 19.10.2018. godine.

Za učešće je obavezna prijava do dana 05.12.2022. godine do 12,00 h na kontakt e-mail: beti.colak@coe.int ili na fax 033 590 447. Za ograničen broj učesnika koji dolaze izvan Sarajeva iz udaljenih mjesta u Federaciji BiH će dana 08.12.2022. godine biti organizovano plaćeno noćenje od strane Evropske Unije/Vijeća Evrope. Molimo da popunite prijavni obrazac koji se dostavlja u prilogu poziva i da isti prosljedite na gore navedeni e-mail ili fax.

S poštovanjem,

SŠ/SČ

FMUP-OBV

Broj: 01-03 - 02-3-136/22

Datum: 21.11.2022. godine

Unsko-sanski Kanton
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Ul. 502. viteške brdske brigade broj 2
77 000 Bihać

Posavski Kanton
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Ul. Druga Ulica bb
76270 Orašje

Tuzlanski Kanton
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Ul. Turalibegova bb
75 000 Tuzla

Zeničko-dobojski Kanton
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Ul. Trg Bosne i Hercegovine broj 1
72 000 Zenica

Bosansko-podrinjski Kanton
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Ul. Zaima Imamovića broj 5
73 000 Goražde

Srednjobosanski Kanton
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Ul. Aleja Konzula bb
72 270 Travnik

Hercegovačko-neretvanski Kanton
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Ul. Brune Bušića bb
88 000 Mostar

Zapadnohercegovački Kanton
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Ul. IV Brigade HVO Stjepan Radić broj 11
88 320 Ljubuški

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
SARAJEVO

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF FEDERATION
OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
SARAJEVO

Financirano
od strane Evropske unije
i Vijeća Evrope

COUNCIL OF EUROPE

Implementirano
od strane Vijeća Evrope

**Prijavni obrazac za javnu raspravu vezanu za potrebu donošenja
propisa o istospolnim partnerstvima na području Federacije Bosne i
Hercegovine**

**09. decembar 2022. godine
Sarajevo, Hotel Holiday, Zmaja od Bosne 4**

KONTAKT INFORMACIJE	
Ime:	
Prezime:	
Titula (član/ica, predsjedavajući/a, itd.):	
Institucija i adresa:	
Tel:	
Mobitel:	
E-mail:	
ISPUNJAVAJU OSOBE SA VEĆOM UDALJENOSTI OD SARAJEVA KOJI BI ŽELJELI NOĆENJE 8. DECEMBRA	
Naziv mjesta iz kojeg putujete i kilometraža do Sarajeva:	

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
SARAJEVO

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF FEDERATION
OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
SARAJEVO

Broj: 01-03 - 02-3-136/22
Datum: 21.11.2022. godine

PREDMET: Poziv na javnu raspravu, **dostavlja se**

Poštovani,

Pozivamo vas, kao i druge zainteresirane učesnike na javnu raspravu koja će se održati dana 09.12.2022. godine sa početkom u 11 sati u hotelu Holiday, u ulici Zmaja od Bosne broj 4 u Sarajevu.

Javna rasprava će se održati uz podršku Evropske unije i Vijeća Evrope u organizaciji Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, u saradnji sa Federalnim ministarstvom pravde i Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike, a po Zaključku Vlade Federacije BiH V. broj: 1536/2022 od 27.10.2022. godine, nakon čega će se Vladi Federacije BiH dostaviti izvještaj i prijedlog za dalje postupanje.

Pitanja koja će biti predmet javne rasprave odnose se na potrebu donošenja propisa na području Federacije Bosne i Hercegovine po kojem istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvarivati svoja prava koja proizilaze iz Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a što je u skladu sa Izvještajem o radu Interresorne radne grupe za analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i Informacijama Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova o realizaciji Zaključka Vlade Federacije BiH V. broj: 1206/2018 od 19.10.2018. godine.

Za učešće je obavezna prijava do dana 05.12.2022. godine do 12,00 h na kontakt e-mail: beti.colak@coe.int ili na fax 033 590 447. Za ograničen broj učesnika koji dolaze izvan Sarajeva iz udaljenih mjesta u Federaciji BiH će dana 08.12.2022. godine biti organizovano plaćeno noćenje od strane Evropske Unije/Vijeća Evrope. Molimo da popunite prijavni obrazac koji se dostavlja u prilogu poziva i da isti prosljedite na gore navedeni e-mail ili fax.

S poštovanjem,

MINISTAR
Aljosa Čampara

SŠ/SŠ

FMUP-OBV

Broj: 01-03-2-1/21
Dana: 10.10.2022. godine

27-10-2022
P. 7

VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
n/r gosp. Edite Kalajdžić, sekretar Vlade Federacije BiH

PREDMET: Informacija - urgencija, dostavlja se,-
Veza – Naš akt broj: 01-03-02-3-1 od 06.01.2021. godine

1) Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova- Federalno ministarstvo unutarnjih poslova (u daljnjem tekstu: Federalno ministarstvo) je Vladi Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dostavilo Informaciju o realizaciji Zaključka Vlade Federacije Bosne i Hercegovine V. broj: 1206/2018 od 19.10.2018. godine i realizaciji zadataka Interresorne radne grupe broj: 01-03-02-3-1 od 06.01.2021. godine (u daljem tekstu: Informacija). Informacija se nalazi na službenoj web stranici Vlade Federacije u statusu "Pregled pristiglih materijala – kompletni materijali" pod rednim brojem 28.

Informacija sadrži prijedlog zaključaka koji obuhvataju bit problema kada su u pitanju istospolne zajednice, a koje Vlada Federacije treba da razmotri i nakon provedene rasprave o Informaciji sa predloženim zaključcima da usvoji. Zaključak pod rednim brojem četiri odnosio se na zaduženje Interresorne radne grupe da Vladi Federacije dostavi izvršenu analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i prijedlog propisa koje je potrebno donijeti na području Federacije.

Navodimo da se na službenoj web stranici Vlade Federacije, u statusu "Pregled pristiglih materijala – kompletni materijali" pod rednim brojem 27, nalazi Izvještaj o radu Interresorne radne grupe za analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine, sa Prijedlogom zaključka (u daljem tekstu: Izvještaj Interresorne radne grupe).

S obzirom da je Izvještaj Interresorne radne grupe dostavljen Vladi Federacije, može se zaključiti da je već realizovan zaključak pod rednim brojem četiri koji je predložen Informacijom. Zaključci pod rednim brojem dva i tri su bitni, jer predstavljaju stav Vlade Federacije da ostaje kod principa ustanovljenih Porodičnim zakonom i Zakonom o matičnim knjigama u pogledu pojma porodice i braka, te je potrebno da ih Vlada Federacije usvoji u tekstu kako su predloženi Informacijom.

2) Imajući u vidu značaj problematike na koju se Informacija odnosi, te dokumente i inicijative koji su usvojeni i predloženi od nadležnih organa (Akcioni plan za unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBT osoba u Bosni i Hercegovini za period 2021.- 2024. godine i Amandman na Program rada Vlade Federacije) a vezani su za rješavanje pitanja iz Informacije, smatramo da je potrebno da se na dnevnom redu prve naredne sjednice Vlade Federacije razmatra Informacija sa ovim dopunama i Izvještaj Interresorne radne grupe.

3) U vezi pitanja koja se odnose na štetne posljedice koje mogu nastupiti po pravni sistem u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Federacija), a što je detaljno objašnjeno u Informaciji, navodimo da se predmetni slučajevi pojavljuju kontinuirano. Takođe

navodimo da se pojavila nova situacija u vezi istospolnih zajednica, a odnosi se na pojavljivanje prakse priznanja stranih sudskih odluka od strane nadležnih sudova u Bosni i Hercegovini u vezi pitanja usvojenja djece rođene u inozemstvu od strane lica istog spola koja su državljani Bosne i Hercegovine. U jednom konkretnom slučaju na području Federacije od strane nadležnog Kantonalnog suda je priznata Konačna naredba o usvojenju Okružnog suda za okrug Princa Georga, Maryland koja se odnosi na usvojenje djeteta čiji su roditelji lica istog spola, a čiju fco vam dostavljamo u prilogu ovog akta. Prema trenutnim pozitivnim propisima, ne postoji mogućnost upisa lica čiji su roditelji lica istog spola jer predmetno nije regulisano posebnim materijalnim propisom kao ni propisom koji reguliše upis i evidenciju tih lica u matične knjige, odnosno općinski i gradski organi uprave i Federalno ministarstvo se nalaze u situaciji da ne mogu provesti sudsku odluku, a neprovođenje sudskih odluka predstavlja odgovornost nadležnih organa a za što u konkretnoj situaciji ne postoji mogućnost zbog nepostojanja posebnog propisa koji treba da reguliše predmetno pitanje kao i način i sadržaj evidencije za predmetna lica.

Navodimo da je ovo Ministarstvo zaprimilo upit Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo u vezi sa posljedicama koje će u jednom konkretnom slučaju imati rješenje o promjeni ličnog imena i spola lica a koje se odnose na porodični status lica jer se radi o licu koje ima sklopljen brak i koje je evidentirano u matičnoj knjizi rođenih djeteta kao roditelj djeteta. Imajući u vidu da su uvjeti za postojanje braka, način prestanka braka kao i odnos roditelja i djece propisani Porodičnim zakonom, te prema mišljenju ovog Ministarstva, potrebno je da odredbama Porodičnog zakona propisati način prestanka braka u konkretnoj situaciji. Takođe, potrebno je Zakonom o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji BiH regulisati predmetno odnosno propisati mogućnost i način da navedena lica mogu nakon prestanka braka sklopiti zajednicu života lica istog spola.

Sprečavanje nastanka štetnih posljedica po pravni sistem u Federaciji BiH je neophodno i osnovano kako bi se zadržao i osigurao tradicionalni i običajni način shvatanja porodice (braka i roditeljskog staranja) koji je utvrđen Porodičnim zakonom i Zakonom o matičnim knjigama jer ukoliko se ne interveniše na način kako je predložila Interresorna radna grupa postoji mogućnost da se kroz intervenciju izmjena i dopuna Porodičnog zakona i Zakona o matičnim knjigama naruši gore navedeno shvatanje porodice, na način da bi izgubili status roditelja u pogledu termina "majka" i "otac" te bi se taj status roditelja vodio kao termin "roditelj 1" i "roditelj 2", odnosno status bračnih partnera u pogledu termina "ženik" i "nevjesta" vodio bi se terminima "partner 1" i "partner 2".

Smatramo da je donošenje posebnog zakona kojim bi se uredilo pitanje istospolnih zajednica od javnog interesa za društvenopolitičku zajednicu jer u tom slučaju bi se zadržali porodičnopravni odnosi koji su opšte prihvaćeni u društvenopolitičkoj zajednici u BiH.

Imajući u vidu navedeno, smatramo da je neophodno da Vlada Federacije bude u cijelosti informisana i upoznata sa posljedicama koje mogu nastupiti usljed nepoduzimanja aktivnosti nadležnih organa i tijela i ukoliko Ustavni sud Bosne i Hercegovine prihvati prijedlog za ocjenu ustavnosti zakonskih odredbi člana 3. i 6. Porodičnog zakona Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH", broj 35/05 i 31/14) i člana 2. Zakona o matičnim knjigama ("Službene novine Federacije BiH", broj 37/12 i 80/14) sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenim protokolima i Ustavom Bosne i Hercegovine, a koje se odnose na pravo na privatnost, porodični život i nediskriminaciju.

4) Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na 54. sjednici održanoj dana 28.07.2022. godine na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice usvojilo Akcioni plan za unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBT osoba u Bosni i Hercegovini za period 2021.-2024. godine (u daljem tekstu: Akcioni plan). Akcionim planom su obuhvaćena pitanja koja se odnose za unapređivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBT lica, a koja im pripadaju po važećim propisima Bosne i Hercegovine i međunarodnim dokumentima. Akcionim planom su naznačena

ljudska prava i osnovne slobode iz oblasti porodičnog prava (pravo na porodicu, pravo na brak, itd.), iz oblasti statusnih prava (pravo na promjenu spola, jedinstveni matični broj, troškove liječenja itd.) koje pripadaju LGBT populaciji i transrodnim osobama i za koje država treba da garantuje njihovo uživanje. Informacija i Izveštaj Interresorne radne grupe obuhvata pitanja koja su definisana tim Akcionim planom u dijelu koji se odnosi na gore navedena prava.

5) Akcionim planom je navedeno da u Bosni i Hercegovini ne postoji zakonsko rješenje koje bi istospolnim parovima omogućilo registriranje životne ili istospolne zajednice a posljedica takvog stanja se ogleda u uskraćivanju ostvarivanja niza prava koja bi registracijom ove zajednice nastala između partnera i to prvenstveno imovinska, pravo na nasljeđivanje, ostvarivanje zdravstvene zaštite itd. Akcionim planom data je preporuka da zakonodavna tijela u Bosni i Hercegovini zakonski urede pitanje zajednice života istospolnih partnera. Također u djelu Akcionog plana koji se odnosi na Roze izvještaj ukazano je da je Vlada Federacije imenovala Interresornu radnu grupu za analizu propisa u okviru kojih istospolni parovi iz životne zajednice mogu ostvariti svoja prava koja proizilaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije Bosne i Hercegovine. Smatramo da gore navedeni sadržaj preporuke je utemeljen na predloženom zaključku Interresorne radne grupe kojim se zadužuje Federalno ministarstvo pravde da imenuje Interresornu radnu grupu za izradu Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji Bosne i Hercegovine i na Informaciji.

U cilju realizacije gore navedene preporuke porebno je da Vlada Federacije predloži Parlamentu Federacije kao zakonodavnom tijelu Zakon o životnim zajednicama osoba istog spola na razmatranje i daljnju javnu raspravu.

6) Ovo Ministarstvo je aktom broj: 03-04-1404/2021 od 22.03.2022. godine od Vlade Federacije radi informisanja zaprimilo primjedbe na Program rada Vlade Federacije za 2022. godinu koje je podnio Klub poslanika Naše stranke u Predstavničkom domu Parlamenta Federacije a koje se odnose na Amandman 1. na Prijedlog programa rada Vlade Federacije za 2022. godinu i koji se odnosi na aktivnosti Federalnog ministarstva, a gdje je predložena dopuna programa u dijelu (mjera) 2. "Promovirati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu", rubrika B. "Propisi za koje će se provoditi sveobuhvatna procjena uticaja" dopunjava se sa stavkom sa rednim brojem 4a. pod nazivom "Nacrt zakona o istospolnim zajednicama".

Federalno ministarstvo je aktom broj: 01-03-02-3-50/22 od 28.03.2022. godine, dostavilo Izjašnjenje Vladi Federacije u kojem se navodi da se Amandman ne prihvata uz obrazloženje da se predmetni Amandman odnosi na djelokrug rada odnosno nadležnosti Federalnog ministarstva pravde.

Pitanje na koje se navedeni Amandman odnosi "Sveobuhvatna procjena uticaja propisa" je uređena i definisana Uredbom o procjeni uticaja propisa ("Službene novine Federacije BiH", broj 67/20). Prema navedenoj Uredbi propisano je da se za prednacrt i nacrt zakona izrađuje procjena na Obrascu 1 – Obrazac za pripremu sveobuhvatne procjene uticaja propisa i na Obrascu 1a – Obrazac za provođenje skraćene procjene uticaja propisa.

Navedenom Uredbom je predviđeno da se procjena na jedan od naprijed navedenih načina treba sačiniti za svaki predloženi prednacrt ili nacrt zakona. Uvidom u sadržaj Izveštaja Interresorne radne grupe može se utvrditi da sadrži elemente koji su potrebni za popunjavanje navedenih obrazaca od strane obrađivača zakona, u ovom slučaju Federalnog ministarstva pravde.

7) Navodimo da je pitanje na koje se odnosi Informacija i Izveštaj Interresorne radne grupe u Republici Hrvatskoj regulisano donošenjem Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola («Narodne novine», br. 92/14 i 98/19) kojim se uređuje životno partnerstvo osoba istog spola, načela, sklapanje i prestanak životnog partnerstva, postupci nadležnih tijela u svezi sa sklapanjem i prestankom životnog partnerstva, vođenje registra o životnom partnerstvu te pravni

učinci životnog partnerstva. Predmetno pitanje u Crnoj Gori regulisano je donošenjem Zakona o životnom partnerstvu lica istog spola, objavljenog u "Službenom listu Crne Gore", br. 67/2020, (stupio je na snagu 15.07.2020. godine, a primjenjuje se od 15.07.2021. godine) kojim se uređuje zaključivanje i prestanak životnog partnerstva lica istog spola, vođenje registra partnerstava, prava i dužnosti lica koja su zaključila partnerstvo.

Takođe, prema informacijama iz medija, na isti način je u postupku rješavanje predmetnog pitanja u Republici Srbiji.

8) Zakonom o federalnim ministarstvima i drugim tijelima federalne uprave ("Službene novine Federacije BiH", broj: 58/02, 19/03, 38/05, 2/06, 8/06, 61/06 i 48/11) u nadležnosti Federalnog ministarstva su poslovi vođenja matičnih knjiga, a Zakonom o matičnim knjigama ("Službene novine Federacije BiH", broj 37/12 i 80/14) je regulisano pitanje upisa činjenica i podataka u matične knjige. Sklapanje braka je regulisano odredbama Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", broj 35/05 i 31/14) na način da je brak zakonom uređena zajednica života žene i muškarca, a činjenica sklapanja braka u matične evidencije se provodi u skladu s odredbama Porodičnog zakona na način regulisan Zakonom o matičnim knjigama, jer je opšte pravilo da se evidencije mogu uspostavljati i voditi samo ukoliko postoji izričiti pravni osnov.

Zajednica života lica istog spola je institut koji se odnosi na lična, privatna i statusna prava lica, te je predmetno pitanje u državama u regiji regulisano posebnim lex specialis propisom na način da se navedena zajednica definiše posebnim propisom kojim se reguliše i način njihove registracije u službene evidencije nadležnih organa kao i izdavanje isprava iz službene evidencije.

Iz gore navedenog proizilazi da je predmetno pitanje potrebno riješiti donošenjem posebnog zakona kojim će biti regulisano sklapanje i prestanak zajednice života lica istog spola, postupci nadležnih organa u vezi sa sklapanjem i prestankom zajednice života lica istog spola, vođenje evidencije zajednica života lica istog spola i izdavanje isprava na osnovu te evidencije i druga pitanja, kao i način upisa činjenica vezanih za istospolne zajednice BiH državljana koje su nastale u inozemstvu. Naprijed navedeno je kroz svoj Izvještaj i izvršenu analizu ukazala i potvrdila Interresorna radna grupa, te je neophodno hitno poduzimanje aktivnosti na izradi Zakona kojim se reguliše životne zajednice istospolnih parova i način njihovog evidentiranja kako se ne bi narušili postojeći principi ustanovljeni Porodičnim zakonom i Zakonom o matičnim knjigama.

Imajući u vidu naprijed navedeno, te mogućnost nastupanja štetnih posljedica, predlažemo da Vlada Federacije donese zaključke sa sljedećim sadržajem i to:

- 1) Usvaja se Informacija Federalnog ministarstva broj: 01-03-02-3-1 od 06.01.2021. godine i Izvještaj Interresorne radne grupe imenovane Rješenjem V. broj: 162/2020 od 30.01.2020. godine;
- 2) Vlada Federacije je informisana i upoznata sa posljedicama koje mogu nastupiti usljed nepoduzimanja aktivnosti nadležnih organa i tijela i ukoliko Ustavni sud BiH prihvati prijedlog za ocjenu ustavnosti zakonskih odredbi člana 3. i 6. Porodičnog zakona Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH", broj 35/05 i 31/14) i člana 2. Zakona o matičnim knjigama ("Službene novine Federacije BiH", broj 37/12 i 80/14) sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenim protokolima i Ustavom BiH, a koje se odnose na pravo na privatnost, porodični život i nediskriminaciju;
- 3) Federalno ministarstvo pravde je dužno da hitno poduzme aktivnosti na izradi propisa kojim se reguliše životne zajednice istospolnih parova i način njihovog evidentiranja kako se ne bi narušili postojeći principi ustanovljeni Porodičnim zakonom i Zakonom o matičnim knjigama;
- 4) Zadužuje se Federalno ministarstvo pravde da u roku od 15 dana od dana usvajanja ovog zaključka imenuje Interresornu radnu grupu za izradu Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji Bosne i Hercegovine;

- 5) Vlada Federacije će u skladu sa preporukom iz Akcionog plana uputiti u parlamentarnu proceduru Zakon o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji Bosne i Hercegovine;
- 6) Za realizaciju ovog Zaključka zadužuje se Federalno ministarstvo pravde;
- 7) Ovaj Zaključak stupa na snagu danom donošenja.

S poštovanjem,

Prilog: kao u tekstu

Na osnovu člana 19. stav 4. Zakona o Vladi Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 1/94, 8/95, 58/02, 19/03, 2/06 i 8/06), Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je na _____ sjednici održanoj _____ 2022. godine, donosi

ZAKLJUČKE

- 1) Usvaja se Informacija Federalnog ministarstva broj: 01-03-02-3-1 od 06.01.2021. godine i Izveštaj Interresorne radne grupe imenovane Rješenjem V. broj: 162/2020 od 30.01.2020. godine;
- 2) Vlada Federacije je informisana i upoznata sa posljedicama koje mogu nastupiti usljed nepoduzimanja aktivnosti nadležnih organa i tijela i ukoliko Ustavni sud BiH prihvati prijedlog za ocjenu ustavnosti zakonskih odredbi člana 3. i 6. Porodičnog zakona Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 35/05 i 31/14) i člana 2. Zakona o matičnim knjigama („Službene novine Federacije BiH“, broj 37/12 i 80/14) sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenim protokolima i Ustavom BiH, a koje se odnose na pravo na privatnost, porodični život i nediskriminaciju;
- 3) Federalno ministarstvo pravde je dužno da hitno poduzme aktivnosti na izradi propisa kojim se regulišu životne zajednice istospolnih parova i način njihovog evidentiranja kako se ne bi narušili postojeći principi ustanovljeni Porodičnim zakonom i Zakonom o matičnim knjigama;
- 4) Zadužuje se Federalno ministarstvo pravde da u roku od 15 dana od dana usvajanja ovog zaključka imenuje Interresornu radnu grupu za izradu Zakona o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji Bosne i Hercegovine;
- 5) Vlada Federacije će u skladu sa preporukom iz Akcionog plana uputiti u parlamentarnu proceduru Zakon o životnim zajednicama osoba istog spola u Federaciji Bosne i Hercegovine;
- 6) Za realizaciju ovog Zaključka zadužuje se Federalno ministarstvo pravde;
- 7) Ovaj Zaključak stupa na snagu danom donošenja.

V.broj: _____/2022
_____ 2022. godine
Sarajevo

PREMIJER

Fadil Novalić

**AKCIONI PLAN
ZA UNAPREĐENJE LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH
SLOBODA LGBTI OSOBA U BOSNI I HERCEGOVINI
ZA PERIOD 2021–2024. GODINE**

Sadržaj

Sadržaj.....	2
DIO I – Uvod	3
DIO II – Međunarodni i domaći pravni okvir.....	5
DIO III – Analiza stanja ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba u BiH.....	7
DIO IV – Struktura Akcionog plana.....	14
DIO V – Matrica logičkog okvira Akcionog plana.....	16
DIO VI – Finansijska sredstva i koordinacija provođenja Akcionog plana.....	19

DIO I – Uvod

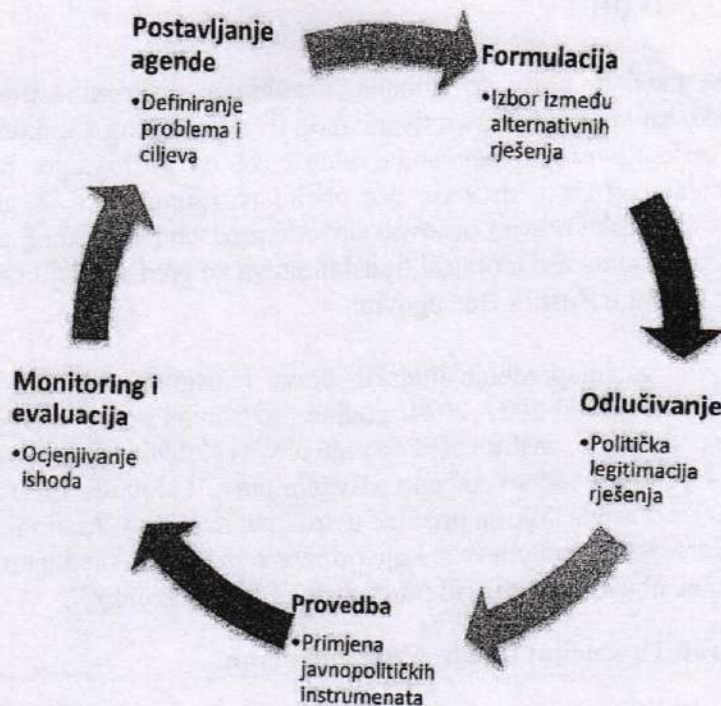
Uživanje ljudskih prava i sloboda i zabrana diskriminacije sadržani su u brojnim međunarodnim konvencijama univerzalnog ili regionalnog karaktera. Obaveze koje proizlaze iz ovih općeprihvaćenih standarda odnose se na poštovanje, ostvarivanje i zaštitu svih pojedinaca/ki i grupa u društvu, bez obzira na njihov lični ili grupni identitet. U Bosni i Hercegovini ljudska prava i osnovne slobode predstavljaju temelj ustavnog uređenja, a brojni međunarodni sporazumi u oblasti ljudskih prava ne predstavljaju samo međunarodne obaveze već i stub ustava u Bosni i Hercegovini.

Akcioni plan za unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini za period 2021–2024. godine predstavlja opredjeljenje Bosne i Hercegovine da doprinese poštovanju, zaštiti i ostvarivanju prava i sloboda LGBTI osoba. Donošenje Akcionog plana će doprinijeti većem stepenu uživanja prava i sloboda LGBTI osoba, te će utjecati na suzbijanje predrasuda koje su prisutne u društvu. Konačno, Akcioni plan predstavlja i odgovor Bosne i Hercegovine na obaveze koje proizlaze iz brojnih međunarodnih dokumenata, ali i na pretpristupne obaveze u procesu pridruživanja Evropskoj uniji.

I.1 Kratki historijat izrade Akcionog plana

Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine je na sjednici, održanoj 31. augusta 2016. godine, usvojio Izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini s Akcionim planom realizacije prijedloga mjera za sprečavanje pojava diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Akcioni plan s prijedlogom uključio je posebnu oblast „Prava LGBTI osoba u BiH“ u kojoj je, kao jedna od predviđenih mjera, navedena i izrada Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba u BiH.

Radnu verziju Akcionog plana je izradila ekspertska grupa sačinjena od 25 predstavnika/ca iz nadležnih organa uprave entiteta, Brčko distrikta, institucija Bosne i Hercegovine i civilnog društva. Grupa je u periodu od novembra 2019. do danas prošla inicijalnu obuku i održala tri sastanka u svrhu izrade Akcionog plana. U svom radu prihvatila je pristup koji je predložen Preporukom *CM/Rec(2010)5 Vijeća Evrope državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta*, koja na sveobuhvatan način definiše potrebe djelovanja u oblasti ljudskih prava LGBTI osoba, te je usaglašeno da će njena struktura biti korištena za definiranje trenutnog stanja, odnosno aktivnosti za buduće djelovanje. Da bi se to desilo, usvojen je pristup koji je zasnovan na domaćim i međunarodnim dobrim praksama izrade javnih politika, a koji je prikazan na shemi ispod. Izrada Akcionog plana se odvija uz podršku projekta Evropske unije/Vijeća Evrope „Promocija različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini“. Radna verzija Akcionog plana je dostavljena na sugestije i mišljenja Uredu za seksualnu orijentaciju i rodni identitet Vijeća Evrope i Delegaciji Evropske unije u Bosni i Hercegovini. Dostavljeni komentari su razmotreni te uvršteni u ovaj dokument.

I.2 Akcioni plan u kontekstu pristupanja EU i provedbe standarda Vijeća Evrope

U Bosni i Hercegovini, i pored napretka u davanju posebnog karaktera ljudskim pravima i slobodama u ustavnom i pravnom poretku, postoje brojni dokazi da lezbejke, gej muškarci, biseksualne, transrodne i interspolne (LGBTI) osobe ne uživaju svoja ljudska prava i slobode te da postoje različiti oblici diskriminacije prema njima. U Analitičkom izvještaju uz Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji u vezi s ljudskim pravima LGBTI osoba naglašene su oblasti u kojima je ostvaren napredak i oblasti u kojima postoje izazovi. Tako je zaključeno da su četiri krivična zakona usklađena tako da uključuju zločine iz mržnje na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta te da su seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike također izričito zabranjene osnove za diskriminaciju od usvajanja izmjena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije iz 2016. godine. Međutim, zaključeno je da je broj sudskih predmeta po ovim osnovama zanemarljiv. Istospolni parovi su stalno diskriminirani jer pravni sistem ne prepoznaje njihova socijalna i ekonomska prava, uključujući i pravo na porodični život. Socijalnu inkluziju interspolnih, a posebno transrodnih osoba, koje su posebno marginalizirane, također treba poboljšati.

Procesuiranje zločina iz mržnje i govora mržnje prema LGBTI osobama je nedovoljno. Fizički napadi do sada nisu doveli do podizanja optužnica. Međutim, službenici/e za provođenje zakona i članovi/ice pravosuđa počeli su da pohađaju obuke o LGBTI pitanjima. Redovno se održavaju događaji za podizanje javne svijesti o LGBTI pitanjima. Ustavni sud je 2018. godine utvrdio da su vlasti prekršile pravo na slobodu okupljanja LGBTI osoba i zabranu mučenja ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja tako što nisu osigurale sigurnost učesnika i učesnica na Međunarodnom festivalu queer filma Merlinka 2014. godine, te su propustile da provedu detaljnu istragu i sankcioniraju počiniocima nasilja. Potrebno je dodatno ojačati kapacitete profesionalaca/ki zaposlenih u zdravstvu, obrazovanju, socijalnoj zaštiti, pravosuđu i policijskim agencijama kako bi LGBTI osobama mogla biti pružena adekvatna zaštita. Pored javnih oblika diskriminacije i zločina iz mržnje, određena prava LGBTI osobama nisu

zagarantirana, kao što su prava koja proizlaze iz istospolnih zajednica uključujući prava njihove djece, prava iz oblasti zdravstvene zaštite te prava u oblasti zapošljavanja.

S druge strane, brojni međunarodni dokumenti i sporazumi utvrđuju obaveze u pogledu unapređivanja poštovanja i zaštite ljudskih prava LGBTI osoba. U svom Mišljenju o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji, Evropska komisija je zaključila da zaštita i uključenost ranjivih grupa još uvijek nisu na odgovarajućem nivou, što se posebno odnosi na (između ostalih) LGBTI osobe. Stoga jedan od 14 ključnih prioriteta Bosne i Hercegovine u pretpristupnom procesu predstavlja prioritet 13: „Unaprijediti zaštitu i inkluziju ranjivih grupa, posebno (...) LGBTI osoba“. Pored toga, važno je ukazati i na preporuku Evropske komisije sa 5. sastanka Pododbora za pravdu, slobodu i sigurnost, održanog u decembru 2020. godine, koja glasi: „Usvojiti niz državnih okvira politika vezanih za zaštitu i provedbu ljudskih prava, uključujući zabranu diskriminacije, zaštitu pripadnika manjina, jednakost LGBTIQ osoba i tranzicionu pravdu“. Članstvo u Vijeću Evrope obavezuje Bosnu i Hercegovinu da provodi kako presude Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu tako i preporuke koje Vijeće Evrope upućuje svojim državama članicama. Komitet ministara je 31. marta 2010. godine usvojio **Preporuku CM/Rec(2010)5 Vijeća Evrope državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta** kojom je, između ostalog, preporučeno aktivno djelovanje s ciljem otklanjanja svih oblika diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Tom Preporukom date su **smjernice državama članicama** da ispitaju postojeće zakonodavne i druge mjere, osiguraju djelotvornu zaštitu od svih oblika diskriminacije i zločina iz mržnje uključujući i djelotvorne pravne lijekove, a posebno da se u *svom zakonodavstvu, politikama i praksi rukovode načelima i mjerama sadržanim u dodatku ovoj preporuci*.

DIO II – Međunarodni i domaći pravni okvir

Različiti međunarodni pravni dokumenti jasno i dosljedno obavezuju Bosnu i Hercegovinu da radi na unapređenju ljudskih prava LGBTI osoba. To se prvenstveno odnosi na one dokumente koji su sadržani u **Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine, kao i Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Ustava Republike Srpske i kantonalnih ustava**. Svi ovi dokumenti dosljedno zabranjuju diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije u pristupu pravima i slobodama koje su sadržane u ovim međunarodnim sporazumima.

Ove obaveze su dodatno potvrđene u praksi nadležnih organa Ujedinjenih nacija i Vijeća Evrope. Tako **Deklaracija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu Generalne skupštine Ujedinjenih nacija iz 2009.** godine poziva države da osude akte nasilja i povezanih kršenja ljudskih prava protiv osoba zbog njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta, da provedu istragu i počinioce privedu pravdi, te osiguraju mehanizme zaštite za osobe koje rade na djelima nasilja i kršenja ljudskih prava počinjenih na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. **Rezolucije Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu**, donesene 2011. i 2014. godine, pozivaju se na Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i druge relevantne međunarodne dokumente, te principe nediskriminacije i njima Vijeće izražava duboku zabrinutost zbog nasilja i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u svim dijelovima svijeta. Stoga je zatraženo od visokog povjerenika da dokumentira i analizira diskriminacione zakone i prakse kojima se krše ljudska

prava osoba zbog njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta, te načine na koji međunarodni mehanizmi za zaštitu ljudskih prava mogu pomoći da se spriječe kršenja.

Džogdžakartanski principi plus 10, koje je 2006. godine usvojila (i 2017. dopunila) grupa eksperata/ica, predlažu osnovne standarde za zaštitu i promociju punog uživanja svih ljudskih prava, bez obzira na seksualnu orijentaciju i rodni identitet. Neke zemlje, uključujući Češku Republiku, Dansku, Finsku, Irsku, Norvešku, Švedsku i Švicarsku, potvrdile su ili su se pozvale na Principe u svojim izjavama pred Vijećem za ljudska prava Ujedinjenih nacija. Druge zemlje su usvojile Principe na nivou izvršne vlasti (Njemačka, Nizozemska, Španija i Velika Britanija) ili kao dio svog zakonodavstva (Belgija).

Evropski sud za ljudska prava je svojim presudama i progresivnim tumačenjem Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda snažno utjecao na stvaranje okvira pravne zaštite LGBTI osoba. Praksa Evropskog suda za ljudska prava je u posljednjih trideset godina nametnula važne standarde, ne samo u odnosu na dekriminalizaciju homoseksualnosti i ukidanje različitih dobi pristanka na seksualne odnose za homoseksualne osobe u odnosu na heteroseksualne odnose, već i u uspostavljanju zaštite LGBTI osoba od nasilja i uznemiravanja, zabrani diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, te priznavanju istospolnim zajednicama statusa zajednica porodičnog života. Naime, i svojim posljednjim odlukama Sud ne samo da potvrđuje da je pitanje seksualne orijentacije i ostvarivanje seksualnog identiteta zaštićeno pravom na privatni život, te da je svaka diskriminacija na ovim osnovama zabranjena, već zauzima i stanovište da se istospolne zajednice smatraju porodičnim životom i da su države članice dužne da ih pravno priznaju i omoguće im uživanje minimalno onih prava koja su priznata vanbračnim heteroseksualnim zajednicama.

Pravni okvir zaštite pripadnika/ca LGBTI populacije u EU zasnovan je na članu 21. **Povelje o osnovnim pravima** koji zabranjuje bilo kakav oblik diskriminacije zasnovan na seksualnoj orijentaciji, kao i članu 19. **Ugovora o funkcioniranju Evropske unije**, koji propisuje obavezu preduzimanja aktivnosti u cilju suzbijanja svih oblika diskriminacije. Polazeći od navedenog, a imajući u vidu proces pridruživanja EU i neophodnost usklađivanja politika sa ovom međunarodnom organizacijom, BiH u narednom periodu mora preduzeti mjere na punoj implementaciji pravne tekovine EU. U novembru 2020. Evropska unija usvojila je svoj **Akcioni plan za ljudska prava i demokratiju 2020–2024.** utvrđujući prioritete EU na ovom polju u njenim odnosima sa svim trećim zemljama, uključujući Bosnu i Hercegovinu. Utvrđeno je pet sveobuhvatnih prioriteta pod okriljem da „niko ne smije biti izostavljen, niti jedno ljudsko pravo zanemareno“: (1) zaštita i osnaživanje pojedinaca; (2) izgradnja elastičnih, inkluzivnih i demokratskih društava; (3) promoviranje globalnog sistema za ljudska prava i demokratiju; (4) nove tehnologije: iskorištavanje prilika i rješavanje izazova; i (5) ostvarivanje rezultata zajedničkim radom. Na osnovu Akcionog plana, EU će pojačati svoje djelovanje u sprečavanju i borbi protiv svih oblika diskriminacije lezbejki, gej muškaraca, biseksualnih, transrodnih i interspolnih (LGBTI) osoba, uključujući LGBTI-fobično nasilje i govor mržnje. Također će raditi na sprečavanju i djelovanju protiv kršenja slobode mirnog okupljanja i udruživanja.

DIO III – Analiza stanja ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba u BiH

Kako bi se izradio akcioni plan, urađena je analiza stanja ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba na osnovu dostupnih izvora podataka:

- **Rozi izvještaj 2019. Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini, edicija Ljudska prava Sarajevskog otvorenog centra, broj publikacije: 67**
<http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2019/05/Rozi-izvjestaj-2019-za-web.pdf>
- **Life on the Margins: Survey Results of the Experiences of LGBTI People in Southeastern Europe September 2018, World Bank Group**
<http://documents.worldbank.org/curated/en/123651538514203449/pdf/130420-REPLACEMENT-PUBLIC-FINAL-WEB-Life-on-the-Margins-Survey-Results-of-the-Experiences-of-LGBTI-People-in-Southeastern-Europe.pdf>
- **Specijalni izvještaj o pravima LGBT osoba u Bosni i Hercegovini, Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, Banja Luka, septembar 2016. godine**
<https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen/doc2016110413333704bos.pdf>
- **Prijedlog mjera za ravnopravnost lezbejki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interspolnih (LGBTI) osoba u Bosni i Hercegovini za period 2017–2019. godine, edicija Human Rights Papers Sarajevskog otvorenog centra, broj izdanja: 21**
<http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2016/05/PRIJEDLOG-MJERA-ZA-RAVNOPRAVNOST-LEZBEJKI-GEJEVA-BISEKSUALNIH-TRANSRODNIH-I-INTERSPOLNIH-LGBTI-OSOBA-za-web.pdf>
- **Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću – Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji**
<https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf>
- **Analitički izvještaj Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji**
<http://www.dei.gov.ba/dei/media/servis/vijesti/default.aspx?id=21809&langTag=bs-BA>
- **Izvještaj ECRI-a o Bosni i Hercegovini (peti ciklus monitoringa)**
<http://www.mhrr.gov.ba/PDF/LjudskaPrava/ECRI%20Final%20160117.pdf>
- **Zaključna zapažanja u vezi sa Šestim periodičnim izvještajem Bosne i Hercegovine CEDAW/C/BiH/CO/6**

U Bosni i Hercegovini ostvaren je značajan napredak u pogledu uređivanja sistema zaštite od diskriminacije. Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije zabranjena je ključnim zakonima u ovoj oblasti, i to **Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH – prečišćen tekst** („Službeni glasnik BiH“, broj 32/10) i **Zakonom o zabrani diskriminacije BiH** („Službeni glasnik BiH“, br. 59/09 i 66/16). Brojni drugi zakoni sadrže ovaj zabranjeni osnov, uključujući i krivične zakone. Pored toga, Zakonom o zabrani diskriminacije BiH zabranjena je diskriminacija na osnovu rodnog identiteta i spolnih karakteristika, ali i po bilo kojoj drugoj okolnosti koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojoj osobi onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi prava i sloboda u svim oblastima života.

Uprkos tome, dostupni podaci govore da je diskriminacija na osnovu spolne orijentacije rasprostranjena. Prema podacima Svjetske banke, 92% ispitanika/ca u BiH izjavilo je da je diskriminacija zasnovana na njihovoj seksualnoj orijentaciji ili prilično uobičajena ili vrlo česta. Ovaj procenat je znatno viši od nalaza sličnih anketa za EU, gdje je 75% ispitanih diskriminaciju smatralo prilično ili veoma raširenom. Više od 70% ispitanih doživljavalo je diskriminaciju na osnovu rodnog izražavanja i rodnog identiteta prilično ili vrlo često, niže od onog prijavljenog u istraživanju za EU (84%). Diskriminacija po tim osnovama bila je veća od ostalih karakteristika, kao što su etnička pripadnost, religija i dob.

III. 1. Govor mržnje

Sva tri krivična zakona u BiH prepoznaju institut krivičnih djela počinjenih iz mržnje (u Brčko distriktu mržnja je definirana kao otežavajuća okolnost izvršenja krivičnih djela), u okviru kojeg se pruža zaštita LGBTI osobama i drugim marginaliziranim društvenim grupama, te se dopunom djela koja se odnose na mržnju, govor mržnje i nasilje prati volja zakonodavca da sankcionira i spriječi slična društveno štetna ponašanja. Iako su rješenja u krivičnom zakonodavstvu dobro postavljena, ipak su potrebna poboljšanja vezana za utvrđivanje pravne kvalifikacije djela u cilju efikasnijeg procesuiranja.

Pored Krivičnog zakona BiH, Krivičnog zakona FBiH, Krivičnog zakonika RS te Krivičnog zakona BD BiH, ostali zakoni u kojima su regulirane slične odredbe, naročito u vezi s izrazima i djelima koja izazivaju nacionalnu, vjersku ili rasnu mržnju su: zakoni o javnom redu i miru, Zakon o javnom okupljanju BD BiH; zakoni o radio-televiziji RS i FBiH.

Poštovanje ljudskih prava LGBTI osoba u medijskom kontekstu posredno se osigurava putem regulatornih i samoregulatornih mehanizama u BiH, ali i kroz primjenu etičkih kodeksa. Naime, Kodeksom o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija („Službeni glasnik BiH“, broj 3/16) Regulatorne agencije za komunikacije BiH uspostavljeni su programski principi nosilaca dozvola u oblasti emitiranja, kojima je eksplicitno zabranjeno poticanje na mržnju i diskriminaciju, te širenje predrasuda i na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta kao zaštićenih osnova. Za utvrđena kršenja primjenjivih odredbi Kodeksa, Agencija je ovlaštena da primjenjuje izvršne mjere (usmene i pismene opomene, novčane kazne, oduzimanje dozvole). U smislu samoregulacije, na nivou Vijeća za štampu i online medije BiH na snazi je Kodeks za štampu i online medije. Za razliku od Agencije, Vijeće za štampu nema zakonske ovlasti za izricanje sankcija štampanim i online medijima, već se primjena samoregulacije odvija tako što Vijeće za štampu procijeni određeni medijski sadržaj na koji je zaprimilo žalbu, te, ako utvrdi kršenje, obavijesti medij na koji je uložena žalba da je dužan objaviti ispravku, što medij može, ali ne mora učiniti.

Preporuke iz relevantnih izvještaja:

Izveštaj ECRI-a o Bosni i Hercegovini (peti ciklus monitoringa)	Mišljenje EK i Analitički izvještaj	Rozi izvještaj 2019.
<p>Organi vlasti treba da izrade, zajedno sa nevladinim i međunarodnim organizacijama, sveobuhvatnu strategiju za borbu protiv govora mržnje, kao i preduzmu aktivnosti da promoviraju toleranciju prema LGBT osobama.</p> <p>ECRI preporučuje da vlasti, u tijesnoj saradnji sa LGBT organizacijama, preduzimaju aktivnosti podizanja svijesti u cilju promoviranja tolerancije i suzbijanja diskriminacije protiv LGBT osoba.</p> <p>ECRI preporučuje da vlasti (i) izvrše procjenu obuka za policijske službenike/ce, tužioce/teljice i sudije/sutkinje koje se odnose na zločine iz mržnje u cilju njihovog usavršavanja po potrebi; (ii) da nastave sa tim obukama te da ih proširuju; i (iii) da osiguraju da je</p>	<p>Zakonodavstvo o zločinima iz mržnje treba prilagoditi i uskladiti s <i>acquis-em</i>, po kome se kažnjava javno podsticanje na nasilje ili mržnju na osnovu rase, boje kože, vjere, porijekla ili nacionalnog ili etničkog porijekla.</p> <p>Dokumentirani slučajevi diskriminacije trebaju dobiti stvarni administrativni i sudski epilog, a sudske presude se moraju izvršiti.</p> <p>Jačati zaštitu prava svih građana, posebno osiguravanjem provedbe zakona o nediskriminaciji i o rodnoj ravnopravnosti.</p>	<p>Izmijeniti i dopuniti krivične zakone Federacije BiH i Brčko distrikta, te odredbe o poticanju na mržnju i nasilje proširiti tako da uključuju i seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao zaštićene osnove.</p> <p>Mediji u BiH trebaju se suzdržavati od poticanja na mržnju te koristiti rodno osjetljiv jezik i politički korektnu LGBTI terminologiju; trebaju koristiti svoju ulogu u cilju edukacije javnosti, borbe protiv stereotipa i predrasuda, i promoviranja tolerancije.</p> <p>Mediji u BiH trebaju ukazivati na zakonsku regulativu i neophodnost poštovanja ljudskih prava LGBTI osoba; trebaju regulirati komentare na svojim online portalima i društvenim mrežama u cilju suzbijanja krivičnih</p>

<p>nasilje nad povratnicima, vjerskim zajednicama i LGBT osobama adekvatno zastupljeno u tim obukama.</p> <p>ECRI preporučuje da vlasti osiguraju da nadležne agencije za provođenje zakona uzmu u obzir svaku homo/transfobičnu motivaciju u slučajevima nasilja kada ih istražuju.</p>		<p>djela pozivanja na diskriminaciju, mržnju i nasilje.</p>
--	--	---

III.2 Sloboda okupljanja

Pravo na slobodu okupljanja regulirano je Ustavom BiH, ustavima entiteta i kantona, Statutom Brčko distrikta, zakonima entiteta i kantona, ali i zaštićeno međunarodnim dokumentima koje je BiH ratificirala ili usvojila u svoj pravni sistem, kao što je Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Svi ovi dokumenti garantiraju pravo građana/ki u BiH na slobodno okupljanje, koje smije biti ograničeno samo radi zaštite sigurnosti ljudi i imovine.

Policijske agencije i akademije, centri za edukaciju sudija i tužilaca samostalno i uz podršku partnera provode obuke policijskih službenika/ca i sudija/sutkinja o pravima LGBTI osoba i otkrivanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Zakonodavstvo o slobodi okupljanja i mogućnosti upotrebe javnih prostora u svrhu mirnih okupljanja i dalje prekomjerno opterećuje organizatore i mora se uskladiti s evropskim standardima u brojnim dijelovima, što je postalo vidljivo tokom Prve bosanskohercegovačke povorke ponosa 2019. godine u Sarajevu. Do sada su samo vlasti BD BiH donijele novo zakonodavstvo u skladu sa standardima.

Preporuke iz relevantnih izvještaja:

Izvještaj Institucije ombudsmana 2016.	Mišljenje EK i Analitički izvještaj „Osnovna prava“	Rozi izvještaj 2019.
<p>Izmijeniti i dopuniti krivične zakone Federacije BiH i Brčko distrikta, te odredbe o poticanju na mržnju i nasilje proširiti tako da uključuju i seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao zaštićene osnove;</p> <ul style="list-style-type: none"> • S ciljem borbe protiv homofobije i predrasuda unutar institucija, konstantno educirati i informirati sudije i sutkinje, tužitelje/ice, policijske službenike/ce i državne službenike/ce o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i poticanju na mržnju i nasilje prema LGBTI osobama; • Unaprijediti saradnju policije i pravosuđa u procesuiranju krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama, te sistematski prikupljati podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje na osnovu roda, te na osnovama seksualne orijentacije, rodnog identiteta i seksualnih karakteristika; • Uvesti LGBTI inkluzivne module u nastavne planove i programe pravnih fakulteta i policijskih akademija, te u permanentne i specijalističke programe obuke policijskih službenika/ca i ispita za državnu službu; • Razviti program borbe protiv međuvršnjačkog nasilja u osnovnim i 	<p>„Sloboda okupljanja zagarantovana je Ustavom i uređena na entitetskom ili kantonalnom nivou. Zakon predviđa niz osnova za ograničenja, nameće pretjeranu odgovornost organizatorima okupljanja (što zahtijeva njihovo angažiranje s više vlasti) i ne pravi razliku između skupova u komercijalne i nekomercijalne svrhe. Zakoni o slobodi okupljanja trebaju se uskladiti u cijeloj zemlji i uskladiti s evropskim i međunarodnim standardima. Organizacije civilnog društva također su prijavile sve češće pokušaje vlasti da ograniče mirna okupljanja.“</p>	<p>Policijskim agencijama u Bosni i Hercegovini:</p> <ul style="list-style-type: none"> - da preventivno djeluju u smislu zaštite prava LGBT populacije; - da pravovremeno reaguju u slučaju ugrožavanja bilo kojeg zaštićenog prava LGBT osoba; - da nastave sa poduzimanjem mjera usmjerenih na jačanje senzibilnosti u radu sa LGBT populacijom; - da poduzmu mjere iz svoje nadležnosti kako bi svakoj osobi bila garantirana lična sigurnost prilikom ostvarivanja ustavima zagarantiranih prava na slobodu okupljanja; - da u saradnji sa Institucijom ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine sačine sveobuhvatan program obuke policijskih službenika/ca i pristupe izradi priručnika za edukaciju zaposlenih o LGBT temama <p>S ciljem borbe protiv homofobije i predrasuda unutar institucija, konstantno educirati i informirati sudije i sutkinje, tužitelje/ice, policijske službenike/ce i državne službenike/ce o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i poticanju na mržnju i nasilje prema LGBTI osobama;</p>

<p>srednjim školama, koji će obuhvatiti i homofobno i transfobno nasilje, kao i programe promocije tolerancije i stvaranja inkluzivnog obrazovnog sistema;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Educirati visokoškolsko/akademsko osoblje kako bi se ono senzibiliziralo za rad s LGBTI osobama, te kako bi prepoznalo, osudilo i izbjeglo govor mržnje prema LGBTI osobama. 		<p>Unaprijediti saradnju policije i pravosuđa u procesuiranju krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama, te sistematski prikupljati podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje na osnovu rođa, te na osnovama seksualne orijentacije, rodnog identiteta i seksualnih karakteristika.</p>
---	--	---

III.3 Porodično pravo

Propisima u Bosni i Hercegovini, tačnije, odredbama porodičnih zakona na nivou entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, uređeni su porodičnopravni odnosi između bračnih supružnika. Odnosi između bračnih supružnika proizvode određena prava i obaveze, a najznačajniji su ličnopravni, ekonomsko-socijalni i imovinskopravni. Odredbe porodičnih zakona reguliraju pitanja vezana za zaključenje braka, tretiraju vanbračnu zajednicu, kao i imovinskopravne odnose između bračnih, odnosno vanbračnih supružnika. Ukoliko se izvrši uporedna analiza svih važećih zakonskih odredbi iz oblasti porodičnog prava, zaključak je da zakonodavac na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine jednako regulira pitanje zaključenja braka propisujući različitost spolova kao jedan od bitnih i najvažnijih uvjeta za sklapanje i punovažnost braka. Brak mogu zaključiti isključivo dvije osobe različitog spola, odnosno jedna žena i jedan muškarac. Razlika spolova je zakonski uvjet za punovažnost braka, ali i za postojanje vanbračne zajednice. Činom zaključenja braka bračni supružnici postaju nosioci određenih prava i obaveza, a zakonski propisi reguliraju ekonomsko-socijalne i imovinskopravne odnose koji nastaju između njih.

U Bosni i Hercegovini ne postoji zakonsko rješenje koje bi istospolnim parovima omogućilo registriranje životne ili istospolne zajednice. Posljedica takvog stanja se ogleda u uskraćivanju ostvarivanja niza prava koja bi registracijom ove zajednice nastala između partnera, prvenstveno imovinska, pravo na nasljeđivanje, ostvarivanje zdravstvene zaštite itd. U toku 2018. godine ostvaren je prvi korak ka reguliranju istospolnih partnerstava u Federaciji Bosne i Hercegovine. Na sjednici Vlade FBiH održanoj u oktobru 2018. godine usvojena je informacija Federalnog MUP-a u kojoj se govori o zahtjevima za upis podataka u matične evidencije koje se odnose na životne zajednice istospolnih parova. Vlada je usvojila prijedlog Federalnog MUP-a za imenovanje interesorne radne grupe koja će analizirati postojeće propise i predložiti nove koje je potrebno donijeti kako bi istospolni parovi iz životne zajednice ostvarivali prava koja proizlaze iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i sloboda, a koja postoje za heteroseksualne parove u BiH.

Preporuke iz relevantnih izvještaja:

<p>Izvještaj Institucije ombudsmana 2016.</p>	<p>Mišljenje EK i Analitički izvještaj</p>	<p>Rozi izvještaj 2019.</p>
---	--	-----------------------------

Zakonodavnim tijelima u Bosni i Hercegovini da zakonski urede pitanje zajednice života istospolnih partnera.	Istospolni parovi su stalno diskriminirani, jer pravni sistem ne prepoznaje njihova socijalna i ekonomska prava, uključujući i pravo na porodični život.	Prilikom osnivanja interesorne grupe Vlade FBiH za procjenu postojećih propisa i potrebe usvajanja novih, koji će omogućiti istospolnim parovima prava zagwarantirana u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i slobodama, omogućiti učešće eksperata i predstavnika civilnog društva (organizacije sa višegodišnjim radom na pravima LGBTI pravima) kako bi cijeli proces bio što efikasniji, transparentniji i u konačnici doveo do što boljeg zakonskog rješenja. • Inicirati procese za donošenje zakonskog rješenja o istospolnim partnerstvima i u Republici Srpskoj i Distriktu Brčko kako bi istospolni parovi imali jednak tretman po ovom pitanju na cijelom teritoriju BiH.
--	--	---

III.4 Prava transrodnih osoba

Transrodnim osobama u BiH nije omogućena pravna promjena spola. Naime, oznaku spola u ličnim dokumentima i jedinstveni matični broj mogu promijeniti tek nakon izvršene "potpune" medicinske prilagodbe spola. Prema zakonima o matičnim knjigama entiteta i Brčko distrikta, te internim pravilima ministarstava zdravstva i MUP-ova entiteta i Brčko distrikta, nakon pregleda dokumentacije donesene iz inostranstva, MUP-ovi poništavaju stari i izdaju novi jedinstveni matični broj i rješenje na osnovu kojeg osoba može promijeniti ostale lične dokumente. Endokrinološka terapija i hirurški zahvati moraju se obavljati u inostranstvu i troškove snose same transrodne osobe, jer ih bh. zdravstvene ustanove ne rade. Postoji mogućnost pokrivanja troškova kroz neko drugo pravo (troškovi liječenja u inostranstvu), ali se to rješava pojedinačno, u svakom individualnom slučaju.

Istraživanje potreba LGBTI zajednice koje je 2017. godine proveo Sarajevski otvoreni centar, pokazalo je da oko 61% transrodnih osoba koje su učestvovala u istraživanju planira djelimično ili potpuno promijeniti spol, dok 22,2% njih još uvijek nije donijelo odluku. Od toga su četiri (22,2%) osobe već u procesu tranzicije, dok bi sedam (38,9%) od onih koji/e nisu željelo otpočeti tranziciju. Iako odluka o prilagodbi spola u BiH još uvijek podrazumijeva da ispitanici/e u potpunosti sami snose sve troškove tretmana, većina mu se planira podvrgnuti jer to smatraju iznimno značajnim korakom u izgradnji vlastitog identiteta.

Preporuke iz relevantnih izvještaja:

Izvještaj ECRI-a o Bosni i Hercegovini (peti ciklus monitoringa)	Mišljenje EK i Analitički izvještaj	Rozi izvještaj 2019.
ECRI predlaže da vlasti reguliraju procedure i uslove za promjenu spola, u skladu sa smjernicama Vijeća Evrope.	Socijalnu inkluziju interspolnih i posebno transrodnih osoba, koje su posebno marginalizirane, također treba poboljšati. Preporuka Evropske komisije sa 5. sastanka Pododbora za pravdu, slobodu i sigurnost u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske unije i Bosne Hercegovine održanog u decembru 2020. glasi: „Pojednostaviti postupak zakonske promjene spola za transrodne osobe i ojačati njihovu socijalnu uključenost.“	Neophodno je da BiH, njeni entiteti i Brčko distrikt reguliraju pravnu promjenu spola tako da se donesu zakoni koji će na sistematski i sveobuhvatan način regulirati proceduru oznake spola u ličnim dokumentima i jedinstveni matični broj. Dakle, neophodno je omogućiti trans osobama da oznaku spola promijene na osnovu vlastitog zahtjeva i prava na samoodređenje, bez zahtjeva za prethodnom bilo kakvom medicinskom intervencijom. Usvojiti i provesti zakone u sve tri upravne jedinice (Republika Srpska, Federacija BiH, Brčko distrikt), kojima bi se definirale dužnosti medicinskih institucija da uspostave timove i obuče profesionalce/ke koji bi mogli pratiti proces i voditi medicinske procedure prilagodbe spola u BiH, kao i obavezu zavoda za zdravstveno osiguranje da troškove ovih procedura pokrivaju iz zdravstvenog osiguranja. Neophodno je, paralelno sa gore navedenim, kontinuirano educirati bh. medicinske stručnjake/inje i zdravstvene radnike/ce u granama psihologije,

		psihijatrije, endokrinologije, ginekologije, urologije, plastične, rekonstruktivne i estetske hirurgije o adekvatnom, trans inkluzivnom i trans specifičnom pružanju usluga i podrške trans osobama u procesu tranzicije.
--	--	---

III.4. Azil

Kada su u pitanju LGBTI osobe kao tražioci azila, pravni okvir je u velikoj mjeri usklađen sa standardima EU. Zakon o azilu i Zakon o strancima, usvojeni 2015. odnosno 2016. godine, u najvećem dijelu su preuzeli odredbe relevantnih direktiva EU. U Analitičkom izvještaju uz Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji, konstatirano da je „*Zakonodavstvo u nekim oblastima, posebno o strancima i azilu, je u velikoj mjeri usklađeno sa *acquis-em*”*. Prema informacijama iz Ministarstva sigurnosti BiH, kada su u pitanju LGBT osobe kao tražioci azila, spol i seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike u praksi posmatraju se kao pripadnost određenoj društvenoj grupi, čija je definicija data u Zakonu o azilu. S tim u vezi, Zakonom o azilu osigurana je zaštita svih navedenih kategorija, ukoliko se u postupku utvrdi da bi im po nekom od navedenih osnova prijetio progon u zemlji porijekla.

Preporuke iz relevantnih izvještaja:

Mišljenje EK i Analitički izvještaj	Rozi izvještaj 2019.
<p>Osoblje mora biti bolje obučeno kako bi se osiguralo poštovanje međunarodnih standarda i procesnih mjera zaštite.</p> <p>Potrebno je poboljšati provedbu zakonodavstva o azilu, posebno kako bi se osiguralo sistematsko poštovanje procesnih garancija za tražioce azila.</p> <p>Potrebno je ojačati pristup procedurama i mehanizmima za azil kako bi se osigurala brža obrada zahtjeva i pružila međunarodna zaštita osobama kojima je to potrebno.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Izmijeniti Zakon o azilu BiH tako da se spol i seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike eksplicitno navedu kao osnove za traženje azila i mogući razlozi proganjanja; • Zakonom o strancima prepoznati istospolne zajednice, odnosno spajanje porodice kao osnovu za dodjeljivanje privremenog boravka partnerima/cama bh. građana/ki. • Osigurati obuku službenicima/službenicama koji se bave azilom kako bi LGBTI tražioci/teljice azila tokom procedure traženja azila bili tretirani s poštovanjem, na adekvatan, profesionalan i senzibilan način.

III.5 Predrasude i stereotipi prema LGBTI osobama

Sva dostupna istraživanja potvrđuju da su predrasude i stereotipi prema LGBTI osobama izraženi, te da LGBTI osobe zbog toga trpe uznemiravanje, maltretiranje i diskriminaciju. Uprkos zakonodavstvu koje zabranjuje diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, skoro polovina (49%) ispitanih navodi da su bili diskriminirani ili maltretirani u prethodnih 12 mjeseci. Transrodne osobe su više ugrožene, pri čemu 80 procenata ispitanih navodi takva iskustva. Diskriminacija se javlja i u obrazovnom sistemu i na radnom mjestu, što onemogućava LGBTI osobe da daju svoj puni doprinos razvoju društva u kojem žive.

Svaka treća ispitanica osoba navodi da je bila žrtva nasilja u posljednjih pet godina. Transrodni ispitanici/e su još i više ugroženi, pri čemu ih je više od polovine iskustvo nasilje. Pogubni utjecaji koje takva iskustva imaju na žrtve dobro su dokumentirani, a takvo nasilje ima za posljedicu i šire društvene troškove. Zbog toga preko 70% LGBTI osoba izbjegava određena javna mjesta (poput ulica, trgova, javnog prijevoza, kafića, restorana, klubova, javnih prostorija, zgrada, parkova i dr.) radi vlastite sigurnosti, te na takvim mjestima ne govore o svom identitetu. Devet od deset ispitanih reklo je da se ljudi često uvredljivo šale na račun LGBTI osoba u svakodnevnom životu. Dvije trećine LGBTI osoba zbog toga krije svoj

identitet na radnom mjestu, dok je preko 40% njih prisustvovalo negativnim komentarima prema LGBTI osobama na radnom mjestu.

Preporuke iz relevantnih izvještaja:

Preporuke Komiteta CEDAW na 6. periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o provedbi UN-ove Konvencije za ukidanje svih oblika diskriminacije nad ženama	Rozi izvještaj 2019.
<p>„Osigura(ti) poštivanje ljudskih prava lezbejki, biseksualnih i transrodnih žena i osigura(ti) da se u nacionalnim akcionim planovima za ravnopravnost spolova obradi tema stigme i diskriminacije protiv njih u svim sferama života.”</p>	<p>Uvesti LGBTI inkluzivne module u nastavne planove i programe pravnih fakulteta i policijskih akademija, te u permanentne i specijalističke programe obuke policijskih službenika/ca i ispite za državnu službu;</p> <p>Razviti program borbe protiv međuvršnjačkog nasilja u osnovnim i srednjim školama, koji će obuhvatiti i homofobno i transfobno nasilje, kao i programe promocije tolerancije i stvaranja inkluzivnog obrazovnog sistema;</p> <p>Educirati visokoškolsko/akademsko osoblje kako bi se ono senzibiliziralo za rad s LGBTI osobama, te kako bi prepoznalo, osudilo i izbjeglo govor mržnje prema LGBTI osobama.</p>

DIO IV – Struktura Akcionog plana

Struktura koja je predstavljena ispod zasnovana je na standardima ljudskih prava i oblastima iz dodatka Preporuke CM/Rec(2010)5, te daje pregled mjera koje bi se trebale poduzeti kako bi se osigurala ljudska prava LGBTI osoba.

Preporuka CM/Rec(2010)5 sadrži veći broj preporuka koje su sadržane u oblastima, i to:

- I. Pravo na život, sigurnost i zaštitu od nasilja, a posebno od „zločina iz mržnje“ i drugih mržnjom motiviranih incidenata i „govora mržnje“;
- II. Sloboda udruživanja,
- III. Sloboda izražavanja i mirnog okupljanja,
- IV. Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života,
- V. Zapošljavanje,
- VI. Obrazovanje,
- VII. Zdravstvena zaštita,
- VIII. Stanovanje,
- IX. Sport,
- X. Pravo na traženje azila,
- XI. Nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava,
- XII. Diskriminacija po više osnova.

Zajedničko za svaku od ovih oblasti jeste to da sadrži odredbe koje su zasnovane na ključnim obavezama koje proizlaze za države članice sporazuma u oblasti ljudskih prava. Zbog toga, u većini preporuka se govori o potrebi:

- da se osiguraju strukturalne promjene u skladu sa ustavnim uređenjem BiH (donesu odgovarajući zakoni, politike ili uspostave nadležnosti institucija),
- da se unaprijedi proces primjene prava (podrška u provođenju zakona, primjenjivanje pristupa koji je zasnovan na ljudskim pravima),
- da se osigura dosljedno djelovanje (praćenje stanja i prikupljanje podataka).

Vodeći se ovim pristupom, i podacima koji potkrepljuju analizu stanja, ovim Akcionim planom postavljena su sljedeća *tri opća cilja*:

- I. Jednake mogućnosti i zabrana diskriminacije**
- II. Jednaka prava u svim oblastima života i**
- III. Društvo poštovanja raznovrsnosti**

Kako bi bio ostvaren napredak u postizanju navedenih općih ciljeva, identificirana su sljedeća *četiri strateška cilja*:

STRATEŠKI CILJ 1 – Osigurati postojanje efikasnih mehanizama zaštite od diskriminacije i zločina iz mržnje za LGBTI osobe

STRATEŠKI CILJ 2 – Osigurati jednaka prava LGBTI osobama u svim oblastima javnog i privatnog života

STRATEŠKI CILJ 3 – Razvijena svijest o potrebi za suzbijanjem predrasuda i stereotipa o LGBTI osobama

STRATEŠKI CILJ 4 – Praćenje i izvještavanje

U cilju realizacije navedenih strateških ciljeva predviđene su *aktivnosti* koje su prikazane u tabeli koja slijedi:

JEDNAKE MOGUĆNOSTI I ZABRANA DISKRIMINACIJE	JEDNAKA PRAVA U SVIM OBLASTIMA ŽIVOTA	DRUSTVO POŠTOVANJA RAZNOVRNOSTI
STRATEŠKI CILJ 1 Osigurati postojanje efikasnih mehanizama zaštite od diskriminacije i zločina iz mržnje za LGBTI osobe	STRATEŠKI CILJ 2 Osigurati jednaka prava LGBTI osobama u svim oblastima javnog i privatnog života	STRATEŠKI CILJ 3 Razvijena svijest o potrebi za suzbijanjem predrasuda i stereotipa o LGBTI osobama
<p>Aktivnost 1.1. Usklađivanje i redovno praćenje krivičnih zakona u pogledu zločina iz mržnje prema LGBTI osobama</p> <p>Aktivnost 1.2. Obuka nosilaca pravosudnih funkcija o diskriminaciji LGBTI osoba i zločinima počinjenim iz mržnje prema LGBTI osobama</p> <p>Aktivnost 1.3. Obuka profesionalaca/ki u oblasti zdravstvene zaštite, obrazovanja, socijalne zaštite, rada i zapošljavanja o pravima i slobodama LGBTI osoba</p> <p>Aktivnost 1.4. Unaprijediti saradnju nadležnih tijela u pogledu ostvarivanja prava na slobodu okupljanja</p> <p>Aktivnost 1.5. Redovne obuke za policijske službenike/ce o pravima i slobodama LGBTI osoba i za postupanje u slučaju zločina iz mržnje prema LGBTI osobama</p> <p>Aktivnost 1.6 Redovna obuka državnih službenika/ca o pravima i slobodama LGBTI osoba i slobodi okupljanja</p> <p>Aktivnost 1.7 Provoditi aktivnosti na razvoju kapaciteta za efikasnu podršku relevantnim institucijama u provedbi AP-a</p>	<p>Aktivnost 2.1. Analizirati pravne prepreke s kojima se susreću osobe koje žive u istospolnim zajednicama</p> <p>Aktivnost 2.2. Analizirati i promovirati postojeće modalitete promjene spola za državljane/ke BiH (medicinski i administrativni aspekti)</p> <p>Aktivnost 2.3. Donošenje smjernica za postupanje u slučajevima LGBTI osoba kao tražilaca azila i obuka službenika/ca</p> <p>Aktivnost 2.4. Utvrditi pravo na besplatnu pravnu pomoć za LGBTI osobe slabog imovnog stanja</p>	<p>Aktivnost 3.1. Provođenje aktivnosti u obrazovnim institucijama o sprečavanju predrasuda i stereotipa prema LGBTI osobama</p> <p>Aktivnost 3.2. Uključivanje sportskih saveza u borbu protiv homofobije i transfobije na sportskim događajima</p> <p>Aktivnost 3.3. Definiranje smjernica za medijsko izvještavanje o izazovima s kojima se susreću LGBTI osobe</p> <p>Aktivnost 3.4. Javno reagirati na kršenje prava, predrasude i stereotipe prema LGBTI osobama</p> <p>Aktivnost 3.5. Provesti analizu o postojećim predrasudama i stereotipima prema LGBTI osobama</p> <p>Aktivnost 3.6. Provođenje kampanja s ciljem dizanja svijesti o diskriminaciji LGBTI osoba</p>
STRATEŠKI CILJ 4: PRACENJE I IZVJEŠTAVANJE		
<p>Aktivnost 4.1. Izrada obrasca za izvještavanje</p> <p>Aktivnost 4.2. Izvještavanje o provedenim aktivnostima</p>		

Ključni princip u implementaciji ovih aktivnosti je pristup programiranju zasnovan na ljudskim pravima koji uključuje saradnju i konsultacije sa LGBTI osobama u analizi, dizajniranju i izvođenju aktivnosti.

DIO V – Matrica logičkog okvira Akcionog plana

U matrici logičkog okvira koja slijedi, razrađeni su pokazatelji za praćenje postignuća Akcionog plana, ilustrativno identificirani nadležni organi uprave, upravne organizacije i druge institucije te je određen vremenski okvir za realizaciju.

STRATEŠKI CILJ 1			
Osigurati postojanje efikasnih mehanizama zaštite od diskriminacije i zločina iz mržnje za LGBTI osobe			
	Pokazatelj	Nosioci odgovornosti	Vremenski okvir
Aktivnost 1.1. Usklađivanje i redovno praćenje krivičnih zakona u pogledu zločina iz mržnje prema LGBTI osobama	# provedenih analiza o usklađenosti krivičnih zakona/utjecaju postojećih odredbi # broj prijedloga za izmjene i dopune % usvojenih prijedloga	Ministarstvo pravde BiH Ministarstvo pravde FBiH Ministarstvo pravde RS Pravosudna komisija Brčko distrikta BiH	Kontinuirano
Aktivnost 1.2. Obuka nosilaca pravosudnih funkcija o diskriminaciji LGBTI osoba i zločinima počinjenim iz mržnje prema LGBTI osobama	# izrađenih kurikuluma za izvođenje obuka # provedenih obuka % obuhvata obukama nosilaca pravosudnih funkcija	CEST FBiH CEST RS Pravosudna komisija BD	Kontinuirano
Aktivnost 1.3. Obuka profesionalaca/ki u oblasti zdravstvene zaštite, obrazovanja, socijalne zaštite, rada i zapošljavanja o pravima i slobodama LGBTI osoba	# provedenih analiza o potrebama za obukom (TNA) # izrađenih kurikuluma za izvođenje obuka # obuka i % obuhvata profesionalaca/ki	Nadležne obrazovne i zdravstvene institucije u partnerstvu sa NVO Pedagoški zavodi Zavodi za javno zdravstvo Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke u saradnji s kantonalnim ministarstvima obrazovanja i prosvjetno-pedagoškim institucijama Federalni zavod za zapošljavanje, u saradnji s drugim nadležnim federalnim i kantonalnim organima Federalno ministarstvo zdravlja u saradnji s kantonalnim ministarstvima Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske Ministarstvo socijalne i zdravstvene zaštite u saradnji s nadležnim institucijama Ministarstva u oblasti rada i zapošljavanja Nadležni organi Brčko distrikta BiH	Kontinuirano
Aktivnost 1.4. Unaprijediti saradnju nadležnih tijela u pogledu ostvarivanja prava na slobodu okupljanja	# održanih sastanaka i # potpisanih protokola o saradnji # održanih javnih skupova na siguran način	MUP RS Kantonalni MUP-ovi Policija Brčko distrikta BiH	Kontinuirano
Aktivnost 1.5. Redovne obuke za policijske službenike/ce o pravima i slobodama LGBTI osoba i za postupanje u slučaju zločina iz mržnje prema LGBTI osobama	# izrađenih kurikuluma za izvođenje obuka # obuka i % obuhvata obukama policijskih službenika/ca	Ministarstvo sigurnosti BiH, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova BiH Policijska akademija FBiH Ministarstvo unutrašnjih poslova RS Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova u saradnji s kantonalnim MUP-ovima Policija Brčko distrikta BiH	Kontinuirano

1.6 Redovna obuka državnih službenika/ca o pravima i slobodama LGBTI osoba	# izrađenih kurikuluma za izvođenje obuka # obuka i % obuhvata obukama državnih službenika/ca	Agencija za državnu službu BiH Agencija za državnu upravu RS Agencija za državnu službu FBiH	Kontinuirano
1.7 Provoditi aktivnosti na razvoju kapaciteta za efikasnu podršku relevantnim institucijama u provedbi AP-a	# aktivnosti izgradnje kapaciteta Agencije za ravnopravnost spolova u BiH / Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, FBiH i GC RS-a u saradnji s drugim dionicima	Agencija za ravnopravnost spolova u BiH / Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Gender centar FBiH i Gender centar RS	Kontinuirano
STRATEŠKI CILJ 2			
Osigurati jednaka prava LGBTI osobama u svim oblastima javnog i privatnog života			
	Pokazatelj	Nosioci odgovornosti	Vremenski okvir
Aktivnost 2.1. Analizirati pravne prepreke s kojima se susreću osobe koje žive u istospolnim zajednicama	# identificiranih prepreka i # prijedloga za otklanjanje prepreka	Ministarstvo pravde BiH Ministarstvo pravde FBiH Ministarstvo pravde RS Pravosudna komisija BD	U roku od dvije godine od donošenja AP-a
Aktivnost 2.2. Analizirati i promovirati postojeće modalitete promjene spola za državljane/ke BiH (medicinski i administrativni aspekti)	# identificiranih prepreka i # prijedloga za otklanjanje prepreka # informativnih materijala o mogućnostima promjene spola	Ministarstvo zdravlja i socijalne politike RS Federalno ministarstvo zdravlja Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge BD Nadležna ministarstva pravde i unutrašnjih poslova	U roku od godinu dana od donošenja AP-a
Aktivnost 2.3. Donošenje smjernica za postupanje u slučajevima LGBTI osoba kao tražilaca azila i obuka službenika/ca	# donesenih smjernica % obučeni službenika/ca koji rade na zahtjevima # zahtjeva koji su obrađeni u skladu sa smjericama	Ministarstvo pravde BiH Ministarstvo sigurnosti BiH	U roku od godinu dana od donošenja AP-a
Aktivnost 2.4. Utvrditi pravo na besplatnu pravnu pomoć za LGBTI osobe slabog imovnog stanja	# zakona kojima je utvrđeno pravo	Nadležna ministarstva pravde i uprave	Do kraja provođenja AP-a
STRATEŠKI CILJ 3			
Razvijena svijest o potrebi za suzbijanjem predrasuda i stereotipa o LGBTI osobama			
	Pokazatelj	Nosioci odgovornosti	Vremenski okvir
Aktivnost 3.1. Provođenje aktivnosti u obrazovnim institucijama o sprečavanju predrasuda i stereotipa prema LGBTI osobama	# izrađenih materijala # provedenih aktivnosti	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke u saradnji s kantonalnim ministarstvima obrazovanja i prosvjetno-pedagoškim institucijama Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske Odjeljenje za obrazovanje BD	Kontinuirano
Aktivnost 3.2. Uključivanje sportskih saveza u borbu protiv homofobije i transfobije na sportskim događajima	# izrađenih materijala # provedenih aktivnosti	Ministarstvo civilnih poslova BiH Ministarstvo porodice, omladine i sporta RS Ministarstvo kulture i sporta FBiH Odjeljenje za privredni razvoj, sport i kulturu BD	U roku od dvije godine od donošenja AP-a
Aktivnost 3.3. Jačanje mehanizama za praćenje medijskog izvještavanja o izazovima s kojima se susreću LGBTI osobe	# donesenih smjernica # analiza o postupanju medija u skladu sa smjericama	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH Ministarstvo komunikacija i transporta BiH Regulatorna agencija za komunikacije BiH	U roku od godinu dana od donošenja AP-a
Aktivnost 3.4. Javno reagirati na kršenje prava, predrasude i stereotipe prema LGBTI osobama	# reakcija javnih institucija	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH Agencija za ravnopravnost spolova u BiH / Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Gender centar FBiH i Gender	Redovno

		centar RS, Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH	
Aktivnost 3.5. Provesti analizu o postojećim predrasudama i stereotipima prema LGBTI osobama	analiza provedena	Agencija za ravnopravnost spolova u BiH / Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Gender centar FBiH i Gender centar RS	U roku od dvije godine od donošenja AP-a
Aktivnost 3.6. Provođenje kampanja s ciljem dizanja svijesti o diskriminaciji LGBTI osoba i promocije slobode okupljanja	# aktivnosti koje se provode godišnje # institucija koje provode aktivnosti	Agencija za ravnopravnost spolova u BiH / Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Gender centar FBiH i Gender centar RS	Kontinuirano
STRATESKI CILJ 4. Praćenje i izvještavanje			
Aktivnost 4.1. Izrada obrasca za izvještavanje	izrađen obrazac za izvještavanje po AP-u # godišnjih zahtjeva za informacije dostavljenih nadležnim institucijama	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH	Šest mjeseci nakon donošenja AP-a
Aktivnost 4.2. Izvještavanje o provedenim aktivnostima	% nadležnih institucija koje su dostavile izvještaj Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH # godišnjih izvještaja o AP-u	Sve institucije nadležne u skladu s AP-om	Jednom godišnje